كتاب المبسوط
للسرخسي

MEBSÛT

1000 Yılın İslam Fıkhı Temel Eseri
Deliller ve Hükümler

Serahsî

(1009-1090)

Şemsü'l-eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed

Editör
Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit

28. Cilt

Gümüşev
İstanbul 2008

28. CİLT TERCÜME ve TASHİH HEYETİ

Sayfa	Tercüme Eden	Tashih Eden
2-80	M.TALHA ODABAŞI	PROF.DR. HAMDİ DÖNDÜREN
80-144	TAHA NAS	PROF.DR. HAMDİ DÖNDÜREN
144-213	MUSA ALAK	PROF.DR. HAMDİ DÖNDÜREN

Not:

Eserin tamamı Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit tarafından kontrol edilmiş ve dipnotlarla zenginleştirilmiştir.

Gümüşev Yayınları No: 1
ISBN: 978-605-5779-00-9

"Mebsut kitabının bütün yayın hakları Gaye Vakfına ait olup, 3000 adeti kapsayan birinci baskısının yayın hakkı Gümüşev yayıncılığa devr edilmiştir."
Gaye Vakfı'nın yazılı izni olmadan çoğaltılamaz.

Baskı-Cilt
Ege Basım
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No:8 Göztepe / İstanbul
www.egebasim.com.tr / ege@egebasim.net ~Tel: +90 216 472 84 01 ~ Fax: +90 216 472 84 05

İSTEME ADRESİ

GÜMÜŞEV YAYINCILIK
Merdivenköy Mah. Özlem Sk. Kansu Apt. No: 8/A Kadıköy/İstanbul
Telefon: +90 216 467 03 85 ~ Fax: +90 216 467 23 27
www.mebsut.com

VASİYET VE DİĞER KONULARDA TANIKLIK

İki vasî, kendileriyle birlikte üçüncü bir kişinin de vasî atandığına dair tanıklık yapsalar, bakılır: Eğer o kişi, kendilerini yalanlarsa onların tanıklıkları geçersizdir. Çünkü onlar bu konuda zan altındadırlar. Tanıklıklarıyla yetimın malını yönetme konusunda kendilerine yardımcı olacak bıri olduğunu ısbata çalışmaktadırlar. Eğer o kişi de vasî olduğunu ıddıa ederse, dığer ikı vasînın tanıklıkları, istıhsan deliline göre, kabul edilir.

Kıyas deliline göre kabul edilmez. Çünkü zan altındadırlar. Ama Ebû Hanife (rh a) istihsan yapmış ve şöyle demiştır: Eğer vasîler, hakımden o kişiyi de kendileıyle birlikte vasî atamasını isterler ve o kişi de bu konuda isteklı olursa, kıyas deliline göre, hakim onların isteklerini yerine getirebilır. Bu durumda ıki vasî sözlerini tanıklık şeklinde söylemelerinden dolayı zan altında bırakılmazlar. Fakat o kişi onları yalanlarsa, bu durumda onlar sözlerini tanıklık şeklinde söylemelerinden dolayı zan altında bırakılırlar. Çünkü o kişi isteklı olmadığı halde hakimden bunu isteseydiler, hakim onların isteklerını kabul etmeyecekti.

Sonra o kişi onları yalanlayınca, ikı vasînin yanına üçüncü bir vasî atanır. Çünkü onların tanıklıklarının maksadında, ölen kişi tarafından kendileriyle bırlikte atanmış bir vasinin daha bulunduğuna dair bır ıtıraf (ikrar) da bulunmaktadır. **[28/81]** İtırafları onların aleyhinde bir delildir. Bundan dolayı, tıpkı üç vasîden birının ölmesı durumunda olduğu gibi, bundan sonra herhangı bır kullanımda bulunamazlar. Aynı şekılde adam onları doğrulasa, fakat "ben vasıyetı kabul etmıyorum" dese, bu onun hakkıdır. Çünkü daha önce kabul ettığine dair bir beyanı olmamıştır. Fakat bu durumda yine üçüncü vasînin görüşü olmadan diğer ikı vasînin kullanımda bulunması imkansızdır. Bundan dolayı hakim o ikisinin yanına üçüncü bir vasî daha atar. Bu hüküm kıyas deliline göredir.

Burada ıstihsan dört hususta olmaktadır:

Biri, yukarıda açıkladığımızdır.

İkincisı: Ölenin iki oğlu babalarının şu kişiyı de vasî atadığına tanıklık etseler, kıyas deliline göre, onların tanıklıkları kabul edılmez. Çünkü onlar babalarının yerine geçecek, kendileri ıçin kullanımda bulunacak bir kişi (naib) atıyorlar. Nitekim onlar, babaları ortalıkta yok iken, hayatında o kişiyi vekil atadığına dair tanıklık yapsalar, bu tanıklık kabul edilmez. Vasî atadığına dair tanıklık etmeleri de böyledir.

İstıhsan deliline göre ise, eğer o kişi de bu vasîliği iddıa ediyorsa, töhmetten uzak olduğu için onların tanıklıkları kabul edilir. Çünkü iki oğul, o kışi istekli olduğu halde, hakımden onun da vasî atanmasını ısteseydiler, hakım onların bu isteklerini yerine getirecekti. Fakat o kişinin vasî atandığını kabul etmemesı böyle değıldir. Vekillik meselesi de bundan farklıdır. Çünkü eğer iki oğul hakimden o

kişiyı babalarına vekil atamasını isteseydiler, hakim bunu yapmazdı. Çünkü hakimin onların babalarının malı üzerinde bır yetkisi yoktur

Üçüncüsü· Kendilerine vasiyet yapılan iki kişı, vasiyet edenin şu kişiyi vasî atadığına dair tanıklık etseler, hem kıyas hem ıstıhsan delılıne göre [bu kabul edilmez]. Çünkü malın üçte birinde, vasiyet edilen kişi mirasçının ortağıdır Dolayısıyla o bu tanıklık konusunda mırasçı gibidir.

Dördüncüsü: Ölen kişiden alacağı bulunan iki kişi, ölenın şu kışiyı vasî atadığına dair tanıklık etseler, kıyas deliline göre, bu tanıklık kabul edilmez. Bu, ölen kişı hayatta iken, onların, onun o kışıyı borçlarını ödemeye vekil atadığına dair tanıklık etmeleri gibıdır. Çünkü bu tanıklıkta onların da yararı vardır. Çünkü o adamdan alacaklarını ödemesini isteyeceklerdır. Istıhsan deliline göre ise, o adam da kendisinin vasî atandığını iddia ediyorsa, bu tanıklık kabul edilir. Çünkü hakimın tanıklık olmaksızın alacaklıların istemi üzerıne vasî atama yetkısı vardır. Dolayısıyla bunu tanıklık şeklinde ıfade etmelerınden dolayı zan altında bırakılmazlar.

Ölen kışının alacaklı olduğu iki borçlu, ölenın şu kişiyi vasî atadığına dair tanıklık etseler, bu tanıklık hem kıyas hem de ıstıhsan delılıne göre kabul edılir. Çünkü bunda herhangi bır tohmet yoktur. Çünkü onlar tanıklıklarıyla kendilerinden borçlarını ödemelerini isteyecek bırını ortaya çıkarmaktadırlar. Dolayısıyla tohmetten uzak olduğu ıçın bu tanıklık kabul edılir.

Ölen vasıyetçının ıkı oğlu veya babası ile bır başka kişı, olenın kendısını vasî atadığına daır tanıklık etseler, bu tanıklığı geçerli kabul etmezsın. Çünkü bu durumda vasînin kullanım yetkısı bulunduğuna tanıklık edılmektedir. Halbuki ıkı kişi arasında doğum ılışkisinin bulunması, onların birbırlerı lehıne yaptıkları tanıklıkların kabul edılmesine engel olur.

Aynı şekilde iki vasîden bırının ıkı oğlu, ölen kişinin babalarını vasî atadığına dair tanıklık etseler, onların bu tanıklıkları geçersızdir. Çünku babaları lehıne tanıklık etmektedırler. Tanıklık konusu aynı şey olduğundan, onların babaları lehıne yaptıkları tanıklık geçersız olunca, dığer vasî hakkında yaptıkları tanıklık da geçersız olur. Halbukı ıkı vasîden birinin iki oğlunun, vasî atayan kişinin babalarını görevden uzaklaştırıp yerine başka bırısını atadığına dair tanıklık etmeleri geçerlidir. Çünkü babalarının aleyhında görevden uzaklaştırıldığına, yabancı bırinin lehında kullanım yetkısı bulunduğuna dair tanıklık etmektedırler

Yine iki alacaklının ıkı oğlunun veya bızzat iki alacaklının, ölen kişinin şu kişiyı vasîlikten uzaklaştırıp kullanım yetkısını başkasına verdığine dair tanıklık etmeleri de câızdir. Çunkü onlar yetkinin ikinci birine aıt olduğuna ve kullanım yetkisinin birincıden ıkınciye geçtığıne tanıklık etmektedırler. Dolayısıyla her ikisini de zan altında bırakmak mümkün olmaz.

İkı tanığın, vasî atanan yer ve zamanda anlaşamamaları bu tanıklığı geçersız kılmaz. Çünkü bellı bırının vasî atanması tekrarlanan bır sözdür (ortak ifadedir). **[28/82]**

Bundan dolayı tanıkların yer ve zamanda anlaşamamaları nedeniyle tanıklık konusu değişmiş olmaz.

Olen kişinin, "o benim ölümümden sonra bıraktığım malda vekılımdır" dedığıne dair tanıklık edilse, ölen kışi onu vasî atamış kabul edilir. Çünkü ölümden sonra ölenin yerine geçen kişi (naıb), ıster vasilik sözüyle ister vekillık sözüyle tanıklık edilsin, vasîdır.

Vasînın ölen vasi atayan (mûsî) lehine tanıklık etmesi câiz değildir. Çünkü kendisının teslim alma hakkının bulunduğunu ileri sürmesi nedenıyle tanıklığında zan altındadır.

Aynı şekilde vasî, mirasçılar yetişip mallarını aldıktan sonra, ölen vasi atayanın lehıne tanıklık yapsa, onun bu tanıklığı geçerlı olmaz. Çünkü şayet malı vasî teslim alsaydı mırasçılara rağmen onun teslim alması câız olacaktı. Bundan dolayı vasî bu sorunda taraf olmakta ve taraf olduğu konuda da tanıklığı geçersiz olmaktadır.

Vasî, ölen kişinin küçük veya büyük mırasçıya borcu olduğuna tanıklık etse, Ebû Hanife (rh a)'ye göre, onun bu konudaki tanıklığı geçerli olmaz. Ebû Yusuf ile Muhammed ve İbn Ebû Leyla (rh a)'ya göre ise, onun büyük mırasçı lehine yaptığı tanıklık geçerli olur. Küçük mirasçı lehıne yaptığı tanıklık geçerli olmaz. Çünkü küçük mirasçı lehine tanıklık yaptığı zaman o alacağı kendisi teslim alacaktır. Büyük mirasçı lehine tanıklık yaptığı zaman ise hâzır olan büyük mirasçının alacağını teslim alma yetkısı bulunmadığından tanıklığında töhmet bulunmaz.

Ebû Hanıfe (rh a) ise şöyle dıyor: Vasî tanıklık yaptığı konuda, büyük mirasçı küçükken, taraf idi. Bundan dolayı o büyüdükten sonra da bu konuda tanık olamaz. Bu meseleyi tanıklıklarla ilgili bölümde açıklamıştık.

Mirasla ilgili olmayan konularda ise, vasînin küçük mirasçılardan bırinin lehıne, dığerının aleyhine yaptığı tanıklık kabul edilmez. Çünkü (küçük mirasçı adına alacağı) teslim alacak olan vasînin bizzat kendisidir. Büyük mirasçının lehine yaptığı tanıklık ise kabul edilir. Çünkü bu durumda vasî yabancı sayılır. Çünkü vasî, vasî olmayı kabul etmekle, sadece ölen kişinin mirası cümlesinden olan şeylerde taraf olur. Büyük mırasçının yabancıdaki miras yoluyla olmayan alacağı konusunda ise vasî yabancı sayılır.

İki tanık, bır kışının ölen kışiden alacağı olduğuna dair tanıklık etseler, iki kişi de o ikı tanığın ölenden alacaklı olduklarına tanıklık etseler, Ebû Hanife (rh a) ve Muhammed (rh a)'e göre, bu tanıklıklar geçerlidir. Ebû Yusuf (rh a) ise onların tanıklıklarının geçersiz olacağını söylemiştir. Burada üç durum vardır:

Birinci durumda, ıttıfakla tanıklık kabul edilmez. Bu, iki kışının ölen kişinin malının üçte bırını iki kişıye vasiyet ettiğine tanıklık etmeleri, lehlerine tanıklık yapılan iki kişinin de bu iki tanığa malın üçte birinin vasiyet edildiğine dair tanıklık etmeleri durumudur. Çünkü malın üçte bırı kendilerine vasiyet yapılan kişiler

arasında ortaktır. Halbuki burada her bir grubun tanıklığı, tanık ile lehinde tanıklık yapılan kişi arasında ortak olan bir şeyde meydana gelmektedır.

İkinci durumda, tanıklık ittıfakla kabul edilir. Bu, iki kışinin ölen kişının iki kışıye bu koleyi vasiyet ettiğine, o iki kişinin de ölen kişinin bu cariyeyi o ıkı tanığa vasiyet ettiğine dair tanıklık etmeleri durumudur. Bu tanıklık geçerlidir. Çünkü iki gruptan her bıri, ortak olmadıkları bir konuda aleyhlerıne tanıklık ettıkleri diğer iki kışının hakkını ispat etmektedir.

Üçüncü durumda ise, tanıklığın kabul edilip edilmeyeceğında anlaşmazlık vardır. Bu borç sorunudur. Ebû Yusuf (rh a) der ki: Ölümden sonra alacaklıların hakkı terıkeyle ilgilidir. Bundan dolayı terikede alacaklıların hakkı bulunduğu sürece mirasçının ne mülkiyeti sabit olur, ne de kullanımı geçerli olur. Bu durumda her bir grubun tanıklığı ıki grup arasında ortak olan bir şeyde meydana gelmektedır. Bu sorun, malın üçte bırının vasiyet edilmesi sorununun benzeridir. Çünkü ölümden sonra alacağı ispat etmekten maksat terikeden payı almaktır. Dolayısıyla maksat açısından ıki arasında arasında ortaklık bulunmaktadır.

[28/83] Ebû Hanife ile Muhammed (rh a) ise şöyle dediler: Herbir grup diğer grup lehine olünün zimmetinde alacağı bulunduğuna tanıklık etmektedir. Onlar bu tanıklığı ölen kişi hayatta iken yapmış olsaydılar, bu tanıklık kabul edilecekti. O kişi öldükten sonra tanıklık ettıkleri zaman da böyledır. Çünkü ölümle borç zımmetten terikeye dönüşmez. Görmez mısın, terike telef olsa, borç düşmez. Mirasçı, terıkeye, ancak borcu bır başka yerden ödedikten sonra tek başına sahip olabılir. Dolayısıyla bu sorunda iki tanık grubu arasında herhangi bir ortaklık bulunmamaktadır. Malın üçte bırının vasıyet edılmesi sorunu ise bundan farklıdır. Çünkü kendısine vasıyet yapılan kişının hakkı bızzat terikede sabit olur. Öyle kı terike telef olduktan sonra kendisine vasıyet yapılan kışinin hakkı kalmaz. Mirasçı, terıkeye tek başına sahip olmak ve kendisıne vasiyet yapılan kışinin hakkını bır başka yerden ödemek isterse, buna hakkı yoktur. Dolayısıyla tanıklıkları itibarıyle terıkedekı ortaklıkları sabıt olur.

Aynı şekilde bu iki grub tanıktan her birının iki oğlu, diğer grup lehine tanıklık yapsalar yine böyledır. Bu ve önceki sorun yukarıdakı üç durumda eşittır. Çünkü ortaklık, ortağın kendi lehine yaptığı tanıklığın kabul edilmesine engel olduğu gibi, oğlunun onun lehine yaptığı tanıklığın kabul edilmesine de engel olur.

Ölen kişi veya bu ıkisinden başkası, bu iki kişinin ölen kişıde alacağı olduğuna tanıklık etseler, sonra bu iki kişi ölenin bır başkasına da borcu olduğuna tanıklık etseler, onların bu tanıklığı geçerlidir. Çünkü onlar kendilerıne zarar vermektedırler. Onların terikedeki alacakları sabit olmuştur. Onlar bu tanıklıklarıyla terikede kendilerine rakip olacak birini ortaya çıkarmış olmaktadırlar. Bu sorun, Ebû Yusuf (rh a)'a göre, önceki sorundan farklıdır. Çünkü orada iki grup tanık arasında danışıklılık (muvazaa) töhmetı bulunabilir. Tanıklardan her biri tanıklığı

sayesinde arkadaşına yarar sağlamış olmaktadır. Burada ise böyle bir töhmet bulunamaz.

İki vasî, ölünün borcu olduğuna veya vasiyetı bulunduğuna dair tanıklık yapsalar, onların bu tanıklığı geçerlidir. Çünkü töhmetten uzaktır.

Bu ikı vasî, tanıklık etmeden önce bu borcu ödeseler veya vasiyeti yerıne getirseler de sonra tanıklık etseler, bu tanıklıkları geçersızdir. Çünkü vasîlerın delilsız olarak verdikleri şeyleri ödeme yükümlülüğü vardır. Dolayısıyla onlar, tanıklıklarıyla bu yükümlülüğü kendilerinden uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar.

Aynı şekılde bu ıkı vasînın borcu ödemelerinden veya vasiyeti yerine getirmelerınden sonra, onların oğullarının veya babalarının tanıklık etmeleri de böyledir. Çünkü onlar tanıklıklarıyla babalarından veya oğullarından ödeme yükümlülüğünü kaldırmaya çalışmış olmaktadırlar.

Allah daha iyi bılir.

İSTİSNALI İFADELERLE VASİYET

Vasıyet eden kişi, bir kışiye "bir dirhem müstesna[18], bır dinar" veya "bir dınar müstesna, yüz dırhem" vasıyet etse, onun dediği gıbı, kendısine vasiyet yapılan kışiye malın üçte bırinden bir dirhem müstesna (ayrık) bir dinar verılir. Bu, Ebû Hanife ve Ebû Yusuf (rh a)'un görüşüdür

Muhammed (rh a)'e göre ise, kendısine vasıyet yapılan kişiye vasiyet edenın ıstisna edatından önce söylediği miktar verilir. İstisna geçersızdir Bu sorunu ikrarla ilgili bölümde açıklamıştık. Muhammed (rh a)'e göre, farklı cinsle yapılan ıstisna hükümsüzdür. Çünkü istısna kendisinden sonra gelen şeyi dışarıda tutmak ıçındir. Öyle ki eğer istisna yapılmamış olsa, söz o şeyı de içıne alacaktır. Halbukı cinsler farklı olduğu zaman bu gerçekleşmez. Böyle bir ıstisna gerçek anlamıyla istısna olmaz. Aksine "lâkın" anlamında munkatı ıstısna olur. O halde bu ifadenin anlamı şudur: "Ona bir dinarı vasiyet ettım. Fakat bir dirhem vasiyet etmedım". Dolayısıyla bu ifade, vasiyet edilen şeyın bir kısmından dönüldüğü anlamına gelmez.

Ebû Hanife ile Ebû Yusuf (rh a) ise şöyle diyorlar: Miktarda anlam bakımından cins birlığı vardır. Şöyle kı her ikısi de zimmette geçerlı olarak sabit olur. İstisna şekil yönünden değil, ancak anlam yönünden müstesnanın dışındakilerden ıbarettir. Dolayısıyla onda anlam yönüne itıbar edilmesi daha uygundur. Bundan dolayı, şeklen aynı cinsten olmasalar da, ölçülebilen şeylerin birbırlerinden istısna [28/84]

[18] **İstisna**, bır kısım şeylerın hukmunden, bazı şeyleri "ılla" gıbı bır edat ıle dışarıda tutmaktır Dışarıda tutulanlara mustesna, kalanlara mustesna mınh denır

Munkatı İstisna, Istısnada, mustesnanın mustesna mınhın cınsinden olmaması durumudur Cınsinden olursa **muttasıl istisna** denır

edilmesi geçerlıdir. Buna göre, vasiyet eden kişi "bir dırhem (2.988 gr.) müstesna, bır ölçek (kür=2348.280 kg.) buğday" veya "bir mahtum (sâ'=3261.5 gr.) buğday müstesna, bir ölçek (kür) arpa" dese, arpadan o miktar buğdayın değeri düşülür.

Aynı şekilde vasiyet eden "yüz dırhem mütesna, bu evim .." veya ".. bu kölem" dese, Ebû Hanıfe ile Ebû Yusuf (rh a)'a göre, yüz dirhem değerındeki kısımda vasiyet geçersiz olur. Geri kalan kısımla ilgılı vasiyet ıse malın üçte bırınden geçerlı olur. Ancak bu hüküm problemlidır. Çünkü ev ıle kóle (müstesna mınh) ölçülebilen şeylerden değıldir. Fakat bu ikı istisna edılen şeyin (müstesna) ölçülebilen şeylerden olmasını koşul koyuyorlar. Burada istisna edilen şey ölçülebilen şeylerdendir Sankı onlar ıstisnaya ıtibar etmişlerdir. Ölçülebilen şeylerin mal kabul edilmesi belırleme ile bılinir. Bundan dolayı da ölçülebilen şeyin, ölçülebilen olsun veya olmasın farklı cinsten istisna edilmesi geçerli olur. Veya şöyle dese, "Bu, vasiyet anlamında, evi ve köleyi yüz dirheme satmaktır". Sanki o şöyle demış olur: "Bu evın mülkiyetını ve maliyetını muhâbat (toleranslı işlem) yaptım, yalnız yüz dirhem müstesna. Bu yüz dırhemi ona bedel karşılığında bırakmıyorum". Eğer evin değerı bin dirhem olsaydı da, vasiyetçi onun kendi adına yüz dirheme satılmasını vasiyet etseydı, malın üçte bırınden bu muhâbat geçerli olurdu. Burada da öyledır. Ancak orada devir evın tamamına bağlanmış, burada ise anlam ve değer olarak müstesnanın dışında kalan kısma bağlanmıştır. Bundan dolayı evden yüz dırhem mirasçıların, gerı kalan da kendisıne vasıyet yapılan kişinin olur.

Vasiyet eden kışi, "on ve yirmi arasını" veya "ondan yirmiye kadarını" veya "onla yirmiye kadar olanın arasını ona vasıyet ettim" dese, bu ifadelerin hepsi aynı olup, Ebû Hanıfe (rh a)'ye göre, ondokuz dirhem kendisine vasıyet yapılan kışının olur. Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ıse, istihsanen yirmi dirhemin tamamı kendisıne vasiyet yapılan kişinin olur. Züfer, Ebû Hanife (rh a)'den onsekız dırhemin kendisine vasiyet yapılan kişinin olacağına dair bır görüş rıvayet etmiştir. Bu aynı zamanda kendisinın de görüşüdür.

Aynı şekilde "yüzden ikiyüze kadar olanın arasını .." dese, Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre, ıstihsanen baştaki ve sondaki sayılar da dahil olup, ikiyüz dirhem kendısine vasiyet yapılan kişinın olur. Züfer (rh a)'in rivayet ettiği görüşe göre, baştaki ve sondakı sayılar dahil olmayıp doksan dokuz dirhem kendısine vasiyet yapılan kişinın olur. Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre ise, zaruretten dolayı baştaki sayı dahıl olur. Sondakı sayı dahil olmaz. Bundan dolayı da yüz doksan dokuz dirhem kendisine vasiyet yapılan kişinin olur. Bu mes'eleyı ikrarla ilgili bölümde açıklamıştık.

Vasiyet eden kişi, kendisıne vasiyet yapılan kişiye "onda on dirhem (بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ فِي عَشَرَةٍ)" vasiyet etse, on dirhem kendısıne vasiyet yapılan kışinin olur. Züfer (rh a)'in görüşüne göre, yirmi dirhem kendısine vasiyet yapılan kişinin olur. Çünkü

ona göre buradaki "fî (في)" harfi, "vâv (و)" veya "mea (مَعَ)" anlamındadır. Hasan b. Ziyâd (rh a)'a göre, çarpma yoluyla yüz dirhem kendisine vasiyet yapılan kişinin olur. Çünkü hesapta birine "on kere on kaç eder" diye sorduğun zaman, "yüz eder" der. Fakat biz diyoruz kı: On dırhem kendısıne vasıyet yapılan kişının olur. Çünku "fî" harfi zarfıyet içindir. Halbuki on sayısı on sayısının zarfı olamaz Bundan dolayı da sözün son kısmı geçersiz olur. Burada "vâv" ve "mea" mecaz anlamında kabul edilir. Malın mülkiyetinin başkasına geçmesi yalnızca senetle sabıt olmadığı gıbi mecaz anlamla da sabıt olmaz. Hesap yoluyla çarpma ıse malın aslını değıl, paylarını çoğaltır. Dolayısıyla on dirhemi onla veya yüzle çarpsan, on dirhemin ağırlığı değil, payları çoğalır.

Vasıyet eden kışı, evinden veya arazisinden "on zırada (75 cm) on zira .." dese, kendisıne vasiyet yapılan kışıye çarpım olarak yüz zira verilır. Çünkü alan ölçüsüyle ölçülen şeylerin bır boyu, bir de eni vardır. Vasiyet edenin böyle şeyler hakkında "onda on" demesi, enı ve boyu açıklamak içindır. Böyle bir ifade ıse ancak en ve boy çarpılarak yüz zirai kapsar. Halbuki dirhemler böyle değıldir. Onların ne boyu ne de enı vardır. Onların mıktarı ancak ağırlık ölçüsüyle bilinir Dolayısıyla vasıyet eden kişinin sözünün baş tarafı ıle dirhemlerin ağırlığı belli olmuş, sözün son kısmı anlamsız kalmıştır. **[28/85]**

Vasıyet eden kışi, yedıye dört bır elbise/kumaş vasıyet etse, onun dediği gibi kendisına vasiyet yapılan kişiye verılir. Çünkü kumaşın boyu ve eni vardır. O halde vasiyet edenın bu sözden maksadı onun boyunu ve enını açıklamaktır kı büyük rakam boyunu, küçük rakam da enini gösterır. Çünkü boy ve enin artması veya eksilmesiyle kumaşın adı değışmez. Sadece niteliği değişir. Dolayısıyla vasıyet edenin "yediye dört sözü", vasiyet ettiği kumaşın nitelığini açıklamaktan ibaret olur. Halbukı dirhemler böyle değildir; mıktarın artmasıyla ısim de değişir. Çünkü yüz dirheme hiçbir zaman "on dirhem" denmez. Yine yüz dirheme âdeten "on

Vasiyet eden kişi, "bu sırke küpünü" diyerek vasıyette bulunsa, kendisine vasiyet yapılan kışiye küp ve içındekini verirsin. Vasiyet eden sanki "bu küp ve sirkeyi" demiş, dolayısıyla da bâ harfı anlam olarak her ikısine de bitişmiş gibidir. Çünkü o, bu harfi küp kelimesine bitiştırmiş ve onu "sirke küpü" olarak adlandırmıştır. Küp ancak sirkeyle dolu olduğu zaman gerçek anlamda "sırke küpü" diye adlandırılır. Aynı şekilde "bir hurma sepeti" vasiyet etse, hüküm yine böyledir.

Vasiyet eden kişi, bir "kılıç" vasiyet etse, kendisine vasıyet yapılan kişiye kılıcı kını ve kayışıyla birlıkte verirsin. Çünkü mutlak olarak "kılıç" adı anılınca bunların hepsini içine alır.

Vasıyet eden kışi, bir "hayvan eğeri" vasiyet etse, kendisıne vasiyet yapılan kişiye eyeri ve onun taşıdığı eşyaları birlikte verirsin.

Vasiyet eden kişi, bir "kubbe" vasiyet etse, örtüsüz olarak kubbenin direklerini verirsın. Çünkü "kubbe" adı sadece dırekleri ifade eder. Görmez misin, genellikle kubbeyle birlikte örtü bulunmaz. Her mal sahıbi kendi arzusuna göre bır kubbe örtüsü edinir. Fakat eğer ve kılıç böyle değildir.

Vasiyet eden kışi, bir "Türk çadırı" vasiyet etse, kendisine vasiyet yapılan kişiye çadırı, çadır beziyle bırlikte verirsin. Çünkü âdeten "Türk çadırı (kubbe)" sözcüğü, çadırın iskeletini ve çadır bezini kapsamına alır. Görmez mısın çadır iskeletı olan herkes, örfte ayrı bir çadır bezı edınır.

Vasiyet eden kişi, bir "gelin odası (hacele)" vasıyet etse, direkler değıl, sadece örtü kendisine vasiyet yapılan kışının olur. Çünkü "gelın odası" adı sadece örtuyü kapsar, direkleri değil. Örtüsüz dıreklerin başka bir adı vardır ki o da "kubbe"dır. Dolayısıyla örtü "kubbe", direkler de "gelin odası" adını almaz[19].

Vasiyet eden kışı, "bir sepet za'feran (بِسَلَّةِ زَعْفَرَانٍ)" vasiyet etse, kendisıne vasıyet yapılan kişiye sepet değıl, za'feran verirsin. Yukarıdaki sorunlara kıyas edilecek olsaydı, kendisine vasiyet yapılan kişının sepeti de hak etmesi gerekirdı. Çünkü vasıyet eden burada da bâ harfını sepete bitiştirmıştir. Fakat ınsanların örfünden dolayı böyle bir kıyas yapmadı. Çünkü ınsanlar "bir sepet za'feran" dedikleri zaman bununla za'feranın miktarını açıklamayı kastedıyorlar, gerçek anlamıyla sepeti kastetmiyorlar. Nitekim "bir ölçek buğday (كَيْلُ حِنْطَةٍ)", "bir ölçek arpa (كَيْلُ شَعِيرٍ) denilır. Aynı şekilde vasıyet eden, tulumun içinde olduğu halde "bu balı" vasıyet etse, kendisına vasıyet yapılan kişıye tulumu değil, balı verirsin. Vasiyet eden "bu yağı" veya "bu zeytinyağını" vb. dese, hüküm yine böyledir. Çünkü vasiyet eden kişı vasıyetinde kabın içindekını (mazrufu) belirtiyor. Mazrufun

[28/86]

[19] Gunumuz orfunde "gelın odası" veya "yatak odası" vasiyet edılse, "yatak odası takımı" olarak anlaşılır. İkı kışılık karyola, yatak, gardrop, aynalı tuvalet takımı bu kapsama gırer Bunların kalıtesı vasıyet edenın ve lehıne vasıyet edılenın sosyal sevıyeleri dıkkate alınarak belırlenır

belirtilmesiyle ise zarfa hak kazanılmaz. Dolayısıyla bunların kapları kendisine vasiyet yapılan kışının olmaz.

Allah doğruyu daha iyi bilır.

ANA KARNINDA OLAN YAVRU İLE İLGİLİ VASİYET

Vasiyet eden kişi bir kişiye "bu cariyenin karnındakini" vasiyet etse sonra

falanca veya filanca kişiye vasiyet etmesı gibıdir ki bunun açıklaması mirasçılara aıttir. Çünkü miras bırakanın yerine geçen onlardır.

Vasiyet eden kişi, "eğer senin karnındaki erkek ise ona ıki bin dırhem, eğer kız ise ona da bin dirhem var" dese de, cariye bir erkek, bir de kız doğursa, çocuklardan hiçbirine vasiyet yoktur. Çünkü vasiyet edenin ifadesi kadının karnındakilerin tamamını kapsamaktadır. Bu onun şöyle demesı gibidir: "Eğer senin karnında olan şey" veya "senin karnında olan şeyin tamamı ... ıse .". Halbuki onun karnındaki şeyın tamamı, ikı vasıyette vasiyete hak kazanılması için koşul konulanların hıçbirine uygun olmamıştır. Bu meselede vasiyet eden, "senin hamlın .. ise" dese, hüküm yine böyledir. Çünkü "haml" bilinmeyen şeyin tamamı için anılan şeyin tamamının adıdır. Allahu Teâlâ buyurdu: **[28/87]**

﴿وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾

"Haml sahibi (gebe) kadınların iddeti ise hamllerini koymaları (çocuklarını doğurmaları) dır." (et-Talâk 65/6) Sonra iddet, kadının karnında bulunan şeylerin tamamını doğurmasıyla ancak sona erer.

Koca, gerıde gebe olan karısını bıraksa, bır kişi de o kadının karnındakı yavruya bır vasiyet yapsa, sonra kadın altı aydan az bır süre içinde çocuğu doğursa, bu vasıyetın yerine getirilmesi gerekir. Çünkü biz, çocuğun nesebinin kocadan sabit olması için zaruri olduğundan, embrıyonun oluşmasını onun hayatta olduğu

CÜZ VE PAY BELİRTEREK VASİYET

Vasiyet eden kışı, bir kışiye "malından bir pay (sehm)" vasıyet etse, mırasçılarının paylarından en az olanı kendisine vasiyet yapılan kişinin olur. Bu mıktar, mirasçıların paylarına ilave edilir. Ancak mırasçıların paylarının en azı malın altıda bırinden fazla olursa, Ebû Hanıfe (rh a)'ye göre, o pay mirasçıların paylarına eklenmez. Ebû Hanife (rh a) bir başka yerde ıse şöyle demiştir: Bu durumda malın altıda bırı kendısıne vasiyet yapılan kişinindir. O, mirasçıların payları arasında daha azı olmadığı takdirde bu kadar alır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a.)'e göre ıse, kendısine bir pay vasiyet edilen kışı için temel paylara bir mirasçı payı kadar ekleme yapılır. En az alan mirasçının payı ister malın altıda birinden az olsun ıster çok olsun, fark etmez. Ancak malın üçte bırından fazla olursa, mirasçılar onay vermedığı takdirde üçte bire indirilir. Çünkü pay (sehm) sözü malın üçte bırından fazlasını içine almaz. Daha doğrusu mirasçıların onayı bulunmadan malın üçte birini aşan vasıyetler uygulanmaz. Bu ıki imamın görüşlerının delili şudur· Vasiyet edenın ölümüyle birlikte terike mirasçılar arasında taksim edılecek paylara donuşür. Her bir mirasçının belli bır payı vardır. Bu durumda kendisine vasiyet yapılan kişi için "bir pay"ın vasıyet edilmesi, bu paylardan birini kapsar. Ancak onlardan en az olanı sabit olur. Çünkü en azının kastedıldığı kesindır. Daha fazlasının kastedıldığında ise şüphe vardır.

Ebû Hanıfe (rh a) ıse, İbn Mes'ûd (r a)'un sözünu esas almıştır. Ona bir kişiye bir pay vasiyet eden kişının durumu sorulmuş, o da cevaben: "Malın altıda biri kendisine vasıyet yapılan kışinin olur" demıştır.

İyas b. Muâvıye ve bir grup lügat âlımından de böyle nakledilmıştir. Onlar şöyle demışlerdir: Pay (sehm) altıda birdir. Bunun delılı ise şudur "Sehm" sözü ölen kişinin, sonradan bır nedenden dolayı değil, asıl olarak mirasçısı olan kışilerin paylarını ifade eder. Mirasçılıkta ıse asıl neden nesep hısımlılığı olup, eş olma durumu değildir. O halde asıl olanla çelişmesi durumunda sonradan olan yok **[28/88]** hükmündedır. Yakınlık yoluyla mirasa hak kazanan kişilerin payları ise altıda bir (1/6), üçte bır (1/3) veya yarımdır (1/2). Dörtte bir (1/4) ve sekızde bir (1/8) paylarına ise eş olma nedeniyle hak kazanılır. Sonuç olarak bu sözcük, yakınlık yoluyla hak edilen payların en azını –ki altıda birdır- ıfade eder. Öyle kı bundan fazlası kendisıne vasiyet yapılan kışiye verılmez. Ama mirasçılar arasında bundan daha az alan bulunduğu takdirde daha azı verilir. Çünkü vasıyet eden, mirasçılardan birinın payı kadar vasiyet teklifinde (ıcabında) bulunmuştur. O halde kendisine vasıyet yapılan kışı ancak vasıyet edenin kastettiği kesın olarak bilinen paya hak kazanır. Bu en az olan mıktardır. Çünkü vasiyet eden üçte bir değıl de "bır pay" deyince anladık ki o malın yarısını değıl, ancak üçte birini verebılir Çünkü malın yarısını vasıyet etme hakkı yoktur. Dolayısıyla vasiyet, vasiyet edenin muradı olarak altıda bir kesinleşmış olur.

Şu durum da bunu açıklamaktadır: Miras paylarına payda olma konusunda sayıların en uygunu altıdır. Çünkü altı sayısı asıl nesep hısımlılığı yoluyla hak kazanılan altıda bir, yarım, üçte bır ve üçte iki gibi payları içine alır. Görmez misin, dirhemlerin birimleri esasına dayanır. Dolayısıyla altıda bir için başlı başına bir yol yapılır. Bu sekizde bir veya dörtte bir için yapılmaz. Bundan da anlıyoruz ki, altıda bir bu konuda uygundur. Dolayısıyla mirasçıların paylarının en azının bundan aşağı olması durumu dışında, bu ifade ile altıda bire hak kazanılır. Sonra kendisine vasiyet yapılan kişinin payı da mirasçıların paylarına eklenir. Çünkü vasiyet eden, "bir pay" ifadesiyle kendisine vasiyet yapılan kişiyi mırasçılarına ortak yapmıştır. Biliyoruz ki vasiyet eden bu ifade ile mirasçılardan birinin hakkını alıp kendisıne vasiyet yapılan kişiye vermeyi kastetmemiştir. Çünkü buna hakkı yoktur. Anlıyoruz ki, maksad paylardan bıri kadarının kendisıne vasiyet yapılan kişi için teklifte (icabda) bulunulmasıdır. Bir şeyin dengi, kendisi değildir.

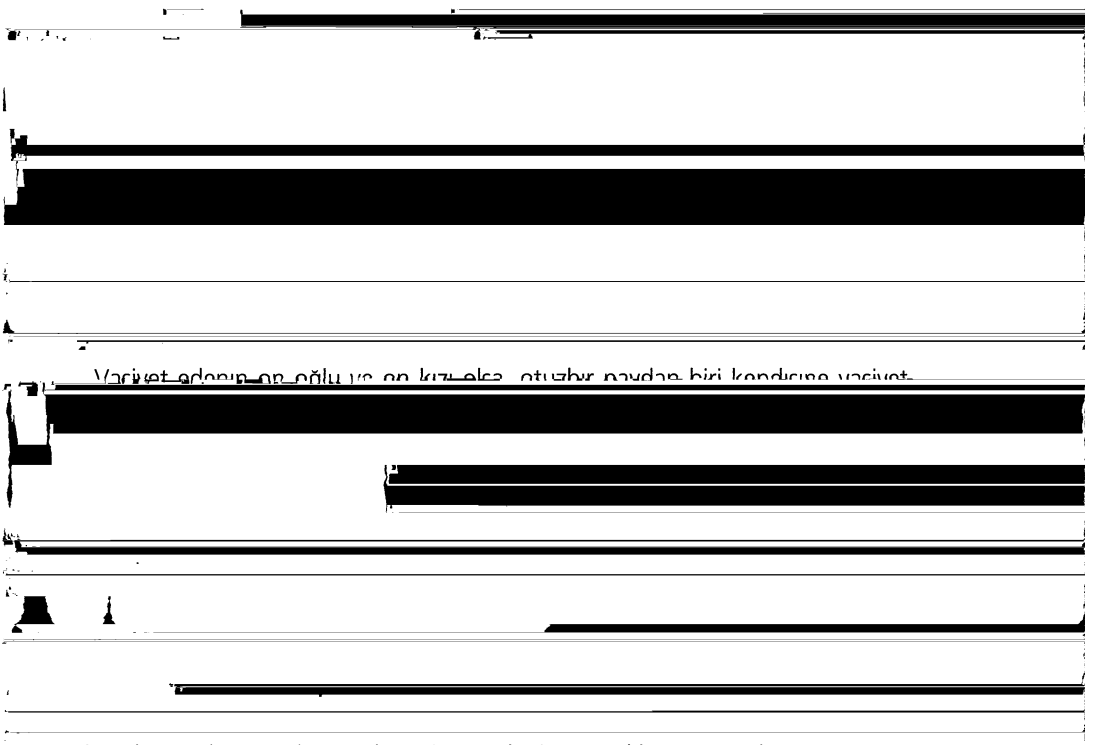
Vasiyet eden kişi, malının "bir cüz'ünü", malından "bir nasibı", malından "bir bölüğü", malının "bazısını" veya malının "bir şıkkını (parçasını)" vasiyet etse, mirasçılar diledikleri kadar kendisine vasiyet yapılan kişiye verirler. Çünkü vasiyet eden belırsız bır şey söylemiştir. Onun söylediği türden bir ibaremiz yoktur ki o ibareye bakarak söylenen şeyin miktarını belirleyelim. Ayrıca vasiyet edilen şeyin belirsiz olması vasiyetin sıhhatine engel olmaz Dolayısıyla bu belirsiz şeyi açıklama konusunda mirasçı miras bırakanın yerine geçirilir. Halbuki "sehm" ifadesi böyle değildir. Onun cinsinden bir ıbaremiz vardır. Vasiyeti yerine getirmek gerekince ona bakarak vasiyet edilen şeyın miktarı bilinebilir. Bu vasiyet edenin ölümünden sonra mirasçıların paylarıdır.

Vasiyet eden kişi, "bir şey veya azı veya az bir miktarı dışında malının üçte birini", "yaklaşık bin dirhemi", "bu bin dirhemin çoğunu", "bu bin dirhemin büyüğünü" veya "bu bin dırhemin büyük bir kısmını" vasiyet etse de, bu malın üçte bırini aşsa, bu miktarın yarısı kendisine vasıyet yapılan kışinindır. Yarıyı geçen miktar ise mirasçılara bırakılır. Diledikleri kadar verirler. Çünkü yarıyı geçen miktarda belirsiz bir müstesnadan daha fazlası yoktur. Müstesnanın belirsiz olması kendisinden istisna edilenın de belirsiz olmasını gerektirir. Fakat belırsız bir şeyin vasiyet edilmesi de geçerlidir. Sonra bu sözlerle istisna edilen şey genellikle kendisinden istisna edilenden az olur. İstisna ile kayıtlanan söz o müstesnanın dışındakilerden ibarettir. Dolayısıyla vasiyet eden sanki bin dirhemın yarısını ve biraz fazlasını vasiyet etmiş gibi kabul edilir. Fazlalığın miktarını belirleme konusunda söz mirasçılara bırakılır.

Muhammed (rh a) sonra Ebû Hanife (rh a)'nin görüşünü açıklamaya döndü ve şöyle dedi:

Vasiyet eden kişi, malından "bir payı" vasiyet etse ve onun iki kızı, karısı ve ana babası bulunsa, İmamların hepsıne göre, malın otuz payından üç pay

kendisine vasıyet yapılan kişinin olur. Çünkü burada mirasçıların payları avlden sonra yirmiyedidir. Payların en düşüğü kadının payıdır. Kendisine vasıyet yapılan kısı için kadının payı kadar daha eklenir. Sonucta otuz paydan ücü kendisine

yapılan kışinindir. Çünkü mal vasiyet edenin çocukları arasında otuz paya bölünecektir. Payların en küçüğü ise bır kızın payıdır. Dolayısıyla mirasçıların paylarına kendısine vasiyet edilen ıçın de bir pay eklenir.

Vasıyet eden kişi anası babası, ıkı kızı ve kocası bulunan bır kadın olsa, sekizbuçuk paydan bir pay kendisine vasıyet yapılan kişinın olur. Çünkü bu durumda mirasçıların payları avlden sonra yedibuçuktur; üçte iki olan dört pay ıkı kızın, dörtte bir olan birbuçuk pay kocanın, altıda iki de ana babanındır. Onların toplam paylarına en küçükleri kadar –ki bir paydır- daha ekledik.

Bir kadın geride ana baba bir iki kız kardeş, ana bir iki kız kardeş, ana ve koca bıraksa, yirmibır paydan biri kendisine vasıyet yapılan kişinin olur. Çünkü bu sorunda mırasçıların payları avlden sonra ondur; ana baba bır iki kız kardeşin dört, ana bir iki kız kardeşin iki, annenin bir, kocanın da üç payı vardır. Bunlara bir pay da kendisine vasiyet yapılan kişi için eklenir.

Bir kadın geride koca ve iki erkek kardeş bıraksa ve bir kişiye malından "bır

KOŞULLU VASİYET

Bir kişi, "evlenmemesi koşuluyla" carıyesının özgür kılınmasını vasıyet edıp ölse, carıye de "evlenmeyeceğım" dese, o kişının malının uçte birinden cariye özgür olur. Çünkü koşul cariyenin evlenmemeyi kabul etmesiydi. Bu sorunda cariye bunu kabul etmiştir. Görmez misın, o kişi cariyeyi bir mal karşılığında özgür kılsa, cariye sadece bu koşulu kabul etmekle özgür olur. Aynı şekilde evlenmemesı koşuluyla carıyenın özgür kılınmasını vasiyet etse, carıyenin sırf bu koşulu kabul etmesıyle vasiyetı yerine getirmek gerekir. Malın üçte bırından cariye özgür kılınır. Şöyle kı, efendi bu sözle cariyenin ebedıyyen evlenmemesını kastetmemiştır. Çünkü bu, ancak carıyenın ölmesiyle ortaya çıkar. Cariyenin ölümünden sonra özgür kılınması ise düşünülemez. Bundan anlıyoruz ki, efendinin maksadı, carıyenin efendının ölümünü izleyen zaman dilımında evlenmemesidir. Bu koşul ise cariyenın evlenmemeyi kabul etmesiyle yerine gelmiş oldu. Bundan dolayı carıye özgür kılındı.

Sonra evlenmemek hiç kimsenın zımmetinde bır borç olmaz. Dolayısıyla carıye daha sonra evlense nıkahı geçerlı olur. Vasiyet geçersiz olmaz. Çünkü cariye artık özgür kılınmıştır. Özgür kılınma yerine getirıldıkten sonra vazgeçilmesi mümkün değildir. Ayrıca bu koşulda ne efendının, ne de mirasçılarının bir yararı yoktur. Dolayısıyla koşul ortadan kalktığı zaman cariyenin bedelini ödemek için çalışıp kazanması gerekmez. Bu tıpkı efendının ona nafile oruç tutmasını veya namaz kılmasını koşul koyması gibidır. Şöyle ki, koşul koyulan miktar efendinin ölümünu izleyen zaman dılımında carıyenın evlenmemesidir. Bu zaman içında –daha sonra evlense bile- cariye evlenmemıştır. Yıne efendi, carıye hakkında "eğer İslâm'da sebat ederse özgürdur" veya "İslâm'dan dönmemesı koşuluyla özgürdür" dese, cariye malın üçte bırinden özgür olur. Çünkü koşul cariyenin ölene kadar İslâm'da sebat etmesi değildir. Çünkü koşulun cezası – ki özgür kılınmadır- öldükten sonra cariyeye bırakılamaz. Bır sözün en üst anlamının esas alınması imkansız olduğu zaman, onun en alt derecesıne itıbar edilir. Bu ise efendının ölümünden sonra carıyenın bır süre İslâm'da kalmasıdır. Sonra efendının söylediği sözün açık anlamı,

[28/90]

koşuluyla .." dese, cariye de bunu kabul edip efendinin ölümünden sonra kendisine koşul koyduğu şeyi bir gün, daha az veya daha fazla yerine getirse, vasiyet edilen şey cariyenin olur. Çünkü burada muteber olan efendinin sözünün ifade ettiği koşulun en az miktarının bulunmasıdır. Çünkü biliyoruz ki, efendi bu sözle en üst miktarı kastetmemiştir. Dolayısıyla koşulun en az miktarı bulunmuş olacağından, cariye koşulu kabul etmekle vasiyet edilen şeye hak kazanır. Daha sonra evlense, ona yapılan vasiyet geçersiz olmaz.

Vasiyet eden kişi, bir kadın hizmetçiye (cariyeye) "babasıyla veya ihtiyaçları kalmayıncaya kadar iki oğluyla kalmasını, sonra özgür olacağını" vasiyet etse ve onlardan başka mirasçısı olmayıp cariyenin bedeli de malın üçte birini aşmasa, bakılır; eğer çocuklar büyükseler, kız çocuk evlenınceye, erkek çocuk bir hizmetçi alıncaya veya alacak miktarda bir mal edinip o sayede cariyenin hizmetine ihtiyacı kalmayıncaya kadar hizmet eder. Eğer çocuklar küçük iseler, ergenlik (büluğ) çağına varıncaya kadar onlara hizmet eder. Çocuklar ergenlik çağına varınca cariye özgür olur. Çünkü mutlak ifadeler, insanların konuşmalarında anladıkları anlamlara yorumlanırlar. Bu sorunda ise vasiyet eden kişi, cariyeye belli bir sınıra, ki çocukların onun hizmetine ihtiyaçlarının kalmayacağı zamandır, kadar hizmet etmeyi koşul koymuştur. O halde bu sınıra itibar etmek gerekır. Bu sınır ise büyük çocuğun cariyenin hizmetine ihtıyacının kalmamasıdır. Çocuklar küçük iseler ergenlik yaşına ulaşmalarıdır. Çünkü küçüklerin hizmete ihtiyaçlarının kalmaması ergenlik (büluğ) sayesinde olur. Bu sınır bulununca vasiyet edenin cariyeye koştuğu koşul da bulunmuş olur. Dolayısıyla cariyenin vasiyet edenın malının üçte birinden özgür kılınması gerekir. Hatta vasiyet edenin cariyeden başka malı bulunmasa, cariye yine özgür kılınır. Bedelinin üçte ikisini mirasçılara ödemek için çalışıp kazanır. Eğer çocuklardan biri veya her ikisi onun hizmetine ihtıyaçları kalmayacak bir duruma gelmeden önce ölürse, artık koşulun yerine getirilmesi imkansız olduğundan cariyeye yapılan vasiyet geçersiz olur.

Hıristiyan efendi, kendisine ait hizmetçi kadına (cariyeye) "eğer ölümünden sonra Hıristiyanlıkta veya İslâm'da kalırsa" özgür kılınmasını vasiyet etse, cariye de onun ölümünden sonra bir saat veya daha fazla o dinde kalsa, malın üçte birinden özgür kılınır. Eğer daha sonra dinini değiştirirse vasiyeti geçersiz olmaz. Özgürlüğü devam eder. Fakat vasiyet edenın ölümünden sonra hiç ara vermeden Müslüman olup Hıristiyanlıkta kalmasa özgür kılınmaz. Çünkü muteber olan sözün ifade ettığı anlamın en az miktarının bulunmasıdır. Vasiyetin sabit olmasının koşulu ise cariyenın kendısine koşulan koşulda sabit kalmasıdır. Bu, vasiyet edenin [28/91] ölümünden sonra o dınde kalmasıdır. Eğer bir süre o dinde kalırsa koşul yerine gelmiş olur. Eğer o dinde hiç kalmazsa koşul yerine gelmediğinden vasıyet de geçersiz olur.

Efendi, ümmü veled olan cariyesine "ebedıyyen evlenmediği takdirde" bın dırhem vasiyet etse veya evlenmemesi için belli bir süre belirlese, onun söylediği gıbi olur. Çünkü efendinin "ebedıyyen" veya "belli bır zamana kadar" şeklindeki açık sözünü, ifade ettığı anlamın en alt derecesine yorumlamak mümkün değıldir. Aksıne bu sözün açıkça ifade ettiği anlama yorumlanması daha uygundur. Dolayısıyla bu sorunda carıye belirlenen süreden önce evlenirse, koşul yerine gelmedığinden vasıyet geçersiz olur.

Efendi, carıyesi için "bir aya kadar oğlumun yanından çıkmazsa onu özgür kılın" dese, veya "bir ay evlenmezse o özgürdür" dese, hüküm yine yukarıdaki gıbidır Bu durumda cariye bır ay dolmadan evlense veya efendının oğlunun yanından çıksa, koşul yerine gelmedığinden vasiyet geçersiz olur.

Efendı, "filanca kişiyle evlenmemesi koşuluyla" cariyesinin özgür kılınmasını vasiyet etse, cariye de bunu kabul etse, malın üçte birinden cariye özgür kılınır. Eğer daha sonra carıye o kışıyle evlenirse, bu vasiyete bır zarar vermez Çünkü efendi koşulu mutlak olarak anmıştır Bundan dolayı söz en az miktarı kapsar. Efendinın ölümünden sonra bır süre evlenmemesıyle koşul yerine gelmiş olur. Dolayısıyla da carıyenin özgur kılınması gerekir. Özgür kılındıktan sonra ise onu tekrar kölelığe döndürmek ımkansız olur.

Efendi, "fılanca kışiyle ebediyyen evlenmemesi koşuluyla" cariyenin özgür kılınmasını vasiyet etse, cariye de bunu kabul etse, malın üçte birinden cariye ozgür kılınır. Daha sonra o adamla evlense de evlenmese de carıyeye herhangı bir şey gerekmez. Çünkü efendinın cariyenin özgür kılınmasını onun ebediyyen evlenmemesine kadar ertelemeyı kastetmediğini biliyoruz. Çünkü koşul diye cariyenin ondan sonra özgür kılınması zaten düşünülemez. Efendi ancak carıyenin bunu kabul etmesini ve kendisinin ölümünden sonra bir süre evlenmemesını koşul koymuş ve bu koşul da yerine gelmıştir. Sonra efendının bu koşulda bir yararı da yoktur. Bundan dolayı özgür kılındıktan sonra bu koşulun yerine getirilmemesi cariyenın bedelini ödemek için çalışıp kazanmasını gerektirmez.

Yukarıdaki sorunda o filanca kişi efendının mirasçısı olup başka mırasçısı bulunmasa ve efendi cariyeyi "onunla evlenmesi koşuluyla" özgür kılsa, fakat cariye onunla evlenmese, bedelini ödemek ıçin çalışıp kazanır. Çünkü cariyeyle evlenmekte mırasçının yararı vardır. Efendinın mırasçısı için bır yararı koşul koyması, kendisi için koşul koyması gibidır. Şayet efendi hayattayken kendisiyle evlenmesi koşuluyla cariyeyi özgür kılsaydı da carıye onunla evlenmeseydi, cariyenin kendi bedelini ödemek için çalışıp kazanması gerekecekti Çünkü yarar içeren koşulun gereği o yararın istenmesidir. O yarardan kaçınmak onun karşılığında olan şeyin geri verılmesini gerektırir. Halbuki özgür kılınma bir kere uygulandı mı, bir daha geri dönülmesi imkansızdır. Dolayısıyla geri verme, cariyeye çalışıp kazanma görevinin yüklenmesi şeklınde olur.

Efendi, bır kölesinin "ebediyyen oğlundan ayrılmaması koşuluyla" özgür kılınmasını vasiyet etse, fakat malını kuşatan bır borcu bulunsa, vasiyetı geçersiz olur. Köle o borç karşılığında satılır. Çünkü borç vasıyet ve mirastan önce gelir. Eğer mirasçılar o köleyı özgür kılsalar, bu özgür kılma geçerlı olmaz. Çünkü borç terıkeyi kuşatmıştır. Babanın vasiyetinden sonra da böyledır. Eğer malda borçtan sonra bir fazlalık kalırsa mirasçıların özgür kılması geçerli olur. Çünkü malı kuşatan bir ayn olan borç, Ebû Hanife (rh a)'nin son görüşüne göre, mirasçının terikenın tamamına malik olmasına engel olmaz. Bundan dolayı özgür kılınma mırasçılar tarafından uygulanmış olunca, onlar alacaklılara borcu öderler. Çünkü kölenın mülkiyetine alacaklıların da hakkı ılgılı olmuş, fakat mırasçılar özgür kılma yoluyla bu hakkı telef etmişlerdir.

Borcun vasiyet ve mirastan önce gelmesi

Allah doğruyu daha iyı bılır.

ÇOCUK VE MİRASÇININ VASİYETİ

[28/92]

Bir çocuk bir vasiyette bulunca, biz Hanefilere göre, ister ergenlik (bülüğ) çağına ulaşmadan önce, ister sonra ölsün, onun vasiyeti

Bizim Hanefî fakîhlerimiz (rh a) ise şöyle derler: Vasiyet bağış yoluyla malı bir başkasının mülkiyetine geçirmektir. Çocuğun ise böyle bir kullanımda bulunması geçerli değildir. Bu tıpkı onun bağışlaması ve sadaka vermesi gibidir. Çünkü çocuğun aklına itibar edılmesi kendisine yararlı olan kullanımlarındadır. Zararlı olanlarında değil. Görmez mısın, Şâfiî (rh a) de talâk ve özgür kılma konusunda çocuğun aklına itibar etmemiştir. Çünkü o kullanımlar asıl konuluşu ıtibariyle çocuğa zarar verir. Bağış yoluyla malı başkasının mülkiyetine geçirmekte de böyle asıl konuluşu itibariyle zarar vardır. Vasiyette bir yararın düşünülmesi çocuğun durumuna göre değişir. Halbuki kullanımlarda durumlara değil, esas "konuluşa" bakılır. Görmez misin, kimi durumlarda talâk (boşama) da çocuğa yarar sağlayabilır. Mesela yoksul olan karısını boşayıp, onun zengin olan kardeşiyle evlenmek gibi. Fakat o da buna itibar etmemiştir. Bu da onun gibidir. Ayrıca vasiyetin yararını çocuğa velisinın sağlaması da mümkün değildir. Bağış ve sadakanın ecır ve sıla-i rahim bakımından yararının da çocuğun velisi tarafından sağlanması mümkün değildir. Bu, çocuğun vasiyeti kendi başına yapabıleceğini göstermez. Ömer (r a.) hadisinin yorumu ıse şöyledir: O çocuk ergen değildi. Fakat ergenliğe yakındı. Böyle çocuklara mecazen "yâfi'" denilir. Görmez mısın, Ömer (r a) çocuğa vasiyetinin kurbet yoluyla mı, yoksa başka maksatla mı olduğunu sormamıştır.

Çocuk, "ergenlik çağına ulaşır, sonra ölürsem, malımın üçte biri filancanındır" dese, bu vasıyet geçersızdir. Çünkü bağış akitlerinde, tıpkı talâk ve özgür kılmada olduğu gıbi, çocuğun sözü hükümsüzdür. Sonra çocuğun, diğer kullanımları geçerli olmadığı gibi, boşama ve özgür kılmayı bulûğdan sonraya
[28/93] bağlaması da geçersizdir. Bağışın buluğdan (ergenlikten) sonraya bağlanması da böyledir.

Fakat mükâteb köle, "özgür kılınırsam malımın üçte bırı filan kişiye vasiyettir" derse, hüküm çocuğunkinden farklı olur. Çünkü mükâteb köle sorumludur. Kendisi hakkındaki sözü bağlayıcıdır. Bundan dolayı onun bağışı gerçek anlamda mülk sahibi olacağı zamana bağlaması geçerlidir. Fakat çocuk sorumlu değildir. Bağış ile ilgili konulardaki sözü bağlayıcı olmaz.

kısmının geçerli olmaması, mirasçıların hakkından dolayıdır. Bunu vasiyetin, mırasçılar onay verdiği takdirde, o kısımda da geçerlı olmasından anlıyoruz. Halbuki harbînin (gayri müslim ülke vatandaşı) mirasçılarının bizim ülkemızde gözetilecek bir hakları yoktur. Çünkü gayri müslim ülkede bulunanlar, İslâm ülkesinde bulunan kişilerdeki hakları konusunda ölü gibidırler. Ayrıca bu sorundaki kişinin dokunulmazlık hakkına sahip olması eman (güvence) nedeniyledir. Eman ise sadece kendisinin hakkıdır. Mirasçılarının değil. Vasiyetinin uygulanması da onun hakkıdır. Geçersiz sayılması değil. Eğer bundan daha az bir miktar vasiyette bulunsaydı, vasıyeti yerine getırilır, geri kalan miktar mirasçılarına verılirdi. Çünkü bu mirasçılarının değil, müste'menin hakkını gözetmektir. İhtiyaç ve kullanımından boş kaldığı takdirde malının mirasçılarına teslim edilmesi onun hakkıdır. Vasiyet ettiği miktardan fazla olan malı da bu niteliktedir.

İslâm ülkesine eman ile giren harbî, ölürken bir kölesini özgür kılsa veya İslâm ülkesindeki bir kölesını müdebber yapsa, malın üçte bırını aşıp aşmamasına bakılmaksızın bu geçerli olur.

İslâm ülkesine eman ıle giren harbînın vasiyetine zimmîler tanıklık etseler, harbînin dininden olmasalar bile, bu tanıklık yeterlidir. Çünkü bütün küfür ehli tek bır mıllet sayılırlar. Bundan dolayı zımmîlerin İslâm ülkesine eman ıle gıren harbî hakkındaki tanıklığı kabul edilir

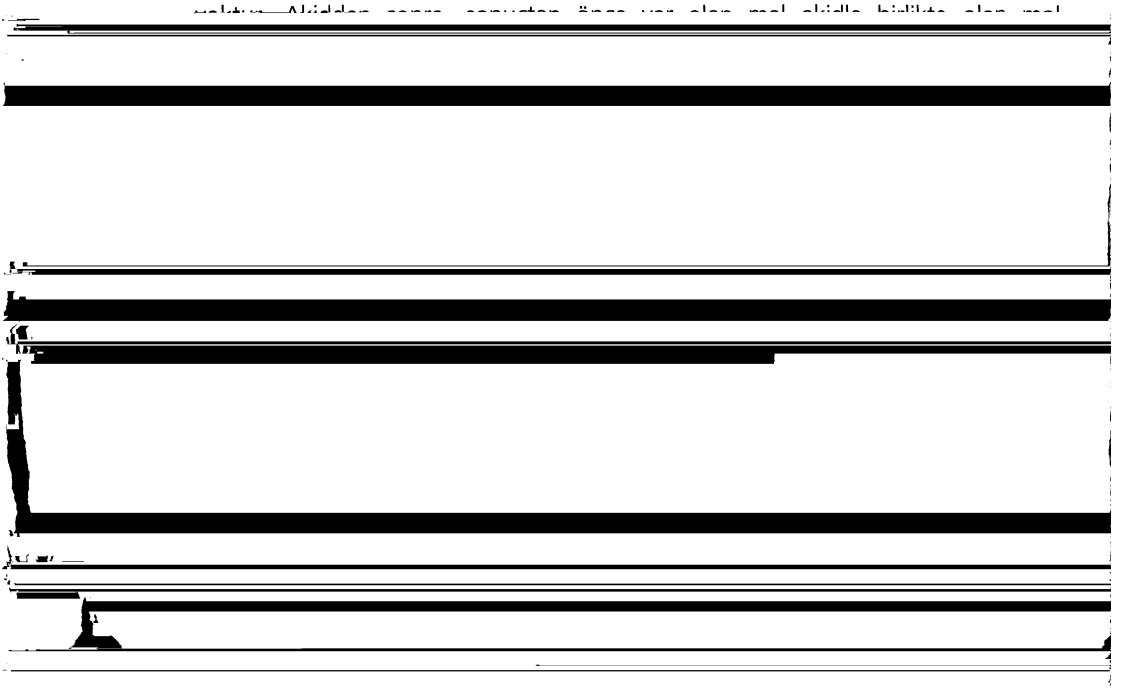
Bır müslüman veya zımmî, müste'mene (vizelı pasaportlu gayri müslim ülke vatandaşına) bir vasiyette bulunsalar, bu vasiyet geçerli olur. Çünkü o, bizim ülkemizde bulunduğu sürece zimmî hükmündedir. Hayattayken yaptığı mülkiyetin devrını doğuran akitlerin geçerli olmasından bunu anlıyoruz.

el-Emâlî adlı eserde şöyle anılmıştır: Ebû Hanıfe ve Ebû Yusuf (rh a)'un görüşüne göre, müslüman ve zimmînin müste'men lehine yaptıkları vasiyet geçerli olmaz. Çünkü, müste'men görünüşte her ne kadar bizım ülkemizde bulunsa da, hükmen harb ülkesinin halkındandır. Öyle ki harb ülkesine dönebilir. İslâm ülkesinde uzun süre kalamaz. İslâm ülkesının vatandaşı olan bir kişinin, harb ülkesinin vatandaşı olan biri lehine vasıyette bulunması ise geçersizdır. Çünkü ülke farklılığının dokunulmazlık (ismet) ve dayanışmayı (müvâlâtı) ortadan kaldırmaya etkisi vardır.

Muhammed (rh a) ıse şöyle der· Vasıyet ölümden sonra başlamak üzere mülkıyetın devrı yoluyla bağışta bulunmaktır. Bu yüzden bağış ve sadaka gibi hayatta iken yapılan bağışa itıbar ediyoruz. Müslümanın müste'men lehıne hayatta iken yaptığı bağış geçerlidir Bu da öyledir.

Harbî, harb ülkesinde bir vasıyet yapsa, sonra o ülkenin halkı teslım olup zimmî olsalar, sonra o vasiyet hakkında anlaşmazlığa düşseler, bakılır: Eğer vasiyet edilen şey bizzat var ise vasiyeti yerine getirirsin. Eğer İslâm oraya gelmeden telef edılmiş ise vasiyeti geçersiz sayarsın Çünkü harb ülkesi halkının bırbırlerinden

gasbettikleri şeyleri almam İslâm'dan önce gasbedılmiş olan mal da telef edilmiş mal gibidir. Telef ettiği şeyden dolayı telef eden kışının ödeme sorumluluğu

yerindedır. Dolayısıyla yerine getirilmesi gerekir.

Zimmînin, malının üçte bırinden fazlasını vasiyet etmesi câiz değildir. Çünkü zimmîler insanlar arası işlemler (muâmelat) konularında İslâm hükümlerine uymayı kabul etmişlerdır. Müslümanın, mirasçılarının hakkını gözetmek için, malının üçte bırini aşan miktarda veya mirasçılarından birine vasıyette bulunması geçerli olmadığı gibi, zimmînin bu şekilde vasiyette bulunması geçerli değıldir.

[28/94]

Zimmî, kendı dınınden olmayan birine vasıyette bulunsa, bu vasiyet geçerlı olur Çünkü bütün küfür ehli mirasın hükmü konusunda tek bir milletten sayılırlar Vasiyetın hükmü konusunda da böyledir.

Zımmî, harb ülkesınde bulunan bir harbîye vasıyette bulunsa, bu vasiyet geçerli olmaz. Çünkü ikısının ülkeleri hem gerçekten hem de hükmen farklıdır. Bundan dolayı aralarında miras ilişkisi de bulunmaz.

Zimmînin hayır vasiyetinin durumu

Zimmî, tamırında kullanılmak üzere, bir havra veya kıliseye vasiyette bulunsa veya malıyla bır havra, kilise yahut ateşgede yapılmasını vasiyet etse veya bayramları vesilesıyle veya havra ateşgede ıçın bir kurban kesilmesini vasıyet etse, Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre bu vasiyetler geçerlı olur. Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'in görüşlerine göre ise bunlardan hiçbiri geçerli olmaz.

Zımmîlerın vasiyetleri üç türlüdür:

getirilmesi gerekir. Ebû Yusuf ile Muhammed (rh a)'e göre ise, bunlar ıkinci gruptakiler gibidir. Çünkü bu tür vasiyetlerde ibadet anlamı yoktur ki Allahu Teâlâ için meydana gelmiştır denilebilsin. Bu tür vasıyetler bellı kişıler lehine olmadıkça sanki vasiyet edilen kışi tamamıyla belirsizmiş gıbi olur. Dolayısıyla da vasiyet geçerlı olmaz. Eğer belli kışilere vasiyet yapılmış ise, bu, zımmînin o kışilere yapmış olduğu bır vasiyettir. Dolayısıyla tıpkı ikınci gruptakı vasiyetler gibi uygulanması gerekir.

Ebû Hanıfe (rh a) diyor ki: Bu tür vasıyette bulunan kışi (zimmî) Rabbıne yaklaşmak istemiştir. Dolayısıyla, her ne kadar gerçekte sevap kazanamasa veya günah işlemiş olsa da, birınci gruptaki vasiyetlerde olduğu gibi vasiyetının yerine getirilmesi gerekır. Çünkü onun küfürde ısrar edıp vasiyetle uğraşması bır günahtır. Vasiyet ettığı sadakadan sevap kazanamamaktadır. Ancak buna rağmen

[redacted]

inanclarına dayandırmakla emrolunduk. Görmez mısın, bız on [redacted] ların inanclarına dayanarak şarap ve domuzla ilgılı kullanımlarını geçerli sayıyor, ıçlerinde gizledikleri [redacted]

devretmek gibidır. Şu kadar var ki eğer zimmînin terikesında şarap veya domuz varsa, müslümanın onları satmak için zimmîlerden güvendiği birini vekil ataması gerekir. Bizzat kendisi satmamalıdır. Çünkü müslüman şarap ve hınzır üzerinde kullanımda bulunmaktan dinen yasaklanmış ve bu ona yasak edilmiştir.

Zimmîlerden bır grup, vasîsi müslüman olan zımmînin borcu olduğuna tanıklık yapsalar, bu tanıklık geçerlıdir. Çünkü bu tanıklık nedeniyle borç vasînin zimmetında değil, ölen zimmînin zımmetinde sabıt olur. Dolayısıyla da borçlu olma hükmü, ölen zımmî ve mirasçıları aleyhinde verilmış olur. Zimmîlerin tanıklıkları zimmîler hakkında hüccettir. Görmez misin, bir zimmî davasına bir müslümanı vekil atasa ve o kişi aleyhinde zimmî tanıklar tanıklık etseler, bu tanıklık geçerli olur.

Müslüman vasînin zimmî adına yaptığı akıdlerde zimmî tanıkların tanıklığı geçerli olmaz. Çünkü müslümanın başkası adına yaptığı akid kendi adına yaptığı akıd gibidir. Borç kendı zımmetinde sabit olur. Bundan dolayı da o borç ancak kendisi hakkında delil ve kanıt olan tanıklıkla sabit olur.

Zimmî müslümana veya müslüman zımmîye vasiyette bulunsa, bız Hanefîlere göre, bu vasıyet geçerlidır. Çünkü ölümden sonra mülkıyeti devir suretıyle yapılan bağış da hayatta iken yapılan bağış gıbidir.

Müslümanın mescid vasiyeti

Müslüman, kendisine ait bir evin mescid yapılmasını vasiyet etse, malının üçte birinden bu vasiyet geçerlidir. Çünku müslüman o yerı ibadet yapılması için hazırladığı zaman bununla Allahu Teâlâ'ya yaklaşmış olur. Eğer bunu hayatta ıken yapmış olsaydı geçerli olacaktı. Ölümünden sonra yapılmasını vasiyet ettiği zaman da böyledir.

Müslüman yapılmış bir mescidın tamir edilmesini, tabanına döşemelık çakıl tası serilmesini, kirecle sıvanmasını veya kapılar takılmasını vasiyet etse, malının

Ziyad (rh a)'a göre ise, eğer vasiyet eden üst tarafı değil, alt tarafı mescid yaparsa bu vasıyet geçerlı olur. Eğer alt tarafı değil, üst tarafı mescid yaparsa geçerlı olmaz. Çünkü mescıd belli bır yerde karar kılan ve sonsuza kadar Allahu Teâlâ'ya ait olan yerdir. Ebû Yusuf (rh a)'un, Bağdat'a gelıp halkın evlerının darlığını gördükten sonra, bunların hepsını câiz gördüğü rivayet edilmiştir. Bu tür vakfı vakıfla ılgili bölümde açıklamıştık.

Müslümanın kilise veya havra vasiyeti

Müslüman, havra veya kilise vasiyet etse, bu vasiyet geçersizdir. Çünkü müslüman böyle bir vasiyetle Allahu Teâlâ'ya yaklaşmaz. Ayrıca bu vasiyet belli kışılere de yapılmış değıldir.

Müslüman, bir carıyenin gelirini mescidın ihtiyacı ve tamiri için vasiyet etse de, mescid yıkılsa ve carıyenın gelirınden bir miktar bırıkmiş olsa, bu biriken miktar mescidın yenıden inşasında harcanır. Çünkü müslümanın bu sözle vasiyette bulunması mescidin yararlarını ıfade eder. Yıkıldıktan sonra yeniden yapılması da mescidin yararlarındandır. Eğer mescid yıkılıp elinde bırikmiş bir gelir olmasaydı mescid tekrar nasıl yapılacaktı. Bu durumda cariyenin gelirinden mescide harcanır. Yani borç alınır. Carıyenin ılerıde hasıl olacak gelirinden ödenir. İsterlerse mescıdin inşasını başka yolla da yapabılirler. Çünkü bu konuda karar o mescıdin cemaatine aıttir.

Allah doğruyu daha ıyi bilir.

EVİN ALTIDA BİRİNİ VASİYET

Bır kışi, ölüm hastalığında "üçte birım falan kışının, altıda birim de filan kişinindir" dese, sonra o kişiler malı almadan önce mal sahibi ölse, bu kullanım kıyas deliline göre geçersizdır. Çünkü bu ifadeden kastedilen şey belirsizdır Örfte yeri yoktur. Hükmü konusunda görüş ayrılığı vardır. Çünkü o kişi, maksadının hayatta ıken bağışta bulunmak mı, yoksa ölümünden sonra vasiyette bulunmak mı olduğunu açıklamamıştır. Bu iki şeyin hükümlerı farklıdır. Denıldı ki: Bu söz mutlak olarak bağışı ifade eder. Halbuki bağış edilen şey belirsız olup teslim alınmamıştır. Bunun bağış edilmesı, taksım edilme olasılığı olan ortak payının bağış edilmesinden daha düşük bir derecededır. Denildı ki: Bu söz sadece kendı anlamını ıfade eder. Çünkü vasiyet eden kişı "üçte birım" ve "altıda bırim" demiştir. Halbukı o kışının kendisinin başkasına vasiyet edılme olasılığı yoktur. Bu sözün onun malına yorumlanması da mümkün değildır. Çünkü mal belirsızdır; malı var mıdır, yok mudur, malından ne kadarı ve hangi cınsınden olduğu bilinemez. Fakat Ebû Hanıfe (rh a) bu sorunda ıstihsan delilini kullanmış ve vasıyet eden sankı açıklamış gibi bunu terikenin tamamından vasiyet etme olarak kabul etmiştir. Çünkü bu sözün gercek anlamında anlasılması örf delilinden dolayı mümkün

Vasiyet eden, "dırhemlerimden bir dirhem falanındır" dese, bu bir ikrar değıldır. Çünkü من "min" harfi bölüm bildırmek içindir. Vasiyet eden falan kişi lehine teklifte (icabda) bulunduğu bır dirhemı kendı malının bir parçası yapmıştır. Aynı şekilde "evimden bir oda falanındır" dese, bu da ikrar değildır. Ancak "evimdeki bir oda .." sözü böyle değildir.

Kişi, "ölümümden sonra" demeyip sadece "evimin altıda biri falanındır" dese ve bu sözü vasiyet durumunda söylemese, bu bir bağıştır. Çünkü onun sözünü delil olmadan vasiyete yormak mümkün değildır. Ne sözünde ne de durumunda vasiyeti gösteren bir şey yoktur. Bundan dolayı bu taksim ve teslim alınmamış bir bağış olur.

Vasiyet eden, "falanca kişiye ölümümden sonra evimin altıda birinin bağış veya sadaka olarak verilmesını vasiyet ettim" dese, bu yeterli olur. Aynı şekilde "ölümümden sonra evimin altıda bırı falana bağış veya sadakadır" dese, bu da câizdir. Çünkü kullanımı ölümden sonraya bağladığından, "ölümümden sonra" demekle vasiyeti açıkça belirtmış sayılır. Çünkü ölümden sonraya bağlanan kullanım vasiyet olup malın üçte birinden yerıne getirılmesi gerekir. **[28/98]**

Allah doğruyu daha ıyi bilir

KESİRLİ BİR HİSSEYİ TAMAMLAYAN MİKTARI VASİYET

Mirasçıya vasiyet

1 - Bir kişi, gerıde beş oğul ve bir kız bırakıp, oğullarından birıne kendi payıyla birlikte dörtte birin tamamını vasiyet etse, diğer mirasçılar da buna onay verseler, taksim otuzaltı paydan yapılır. Bunun dörtte biri dokuzdur (36/4=9 pay). Vasiyet yapılan oğulun mıras payı altı pay olup (36/6=6), bunun dörtte biri tamamlamasına üç pay vardır (9-6=3). Gerı kalan paylar (36-9=27 pay), diğer mirasçılar arasında taksim edilir: Her bir oğulun altı, kızın da üç payı olur (4x6=24+3=27).

Bu sorunun *Kitabu'l-Asl*'ın metoduna göre çözümü: Şayet vasiyet olmasaydı bu sorunda paylar onbır olacaktı: Her bir oğula iki, kıza da bir pay. Vasiyet edilen oğulun payını –iki pay- çıkarıp, kalan dokuzu dörtle çarp -çünkü vasıyet dörtte birin tamamıdır-, otuzaltı pay çıkar ki bu malın tamamıdır. Payların hesaplanması: Çıkardığın ıki payı alır, dörtle çarparsın, sekiz olur. Sonra bundan iki çıkart, altı kalır. Malın tamamı ve vasiyet edilen oğulun payı bellı olunca, vasiyet edilen oğul malın dörtte biri olan dokuz payı alır. Bunun altısı onaya gerek olmadan aldığı mirastaki kendi payı, üçü de vasiyettir. Onun vasiyetinin üç pay olduğu ortaya çıkınca, miras taksim edilmeden önce bu mıktar çıkarılır Otuzaltıdan üç çıkınca beş oğul ile bir kız arasında taksım edılecek olan otuzüç pay kalır: Herbir oğulun altı payı, kızın da üç payı olur.

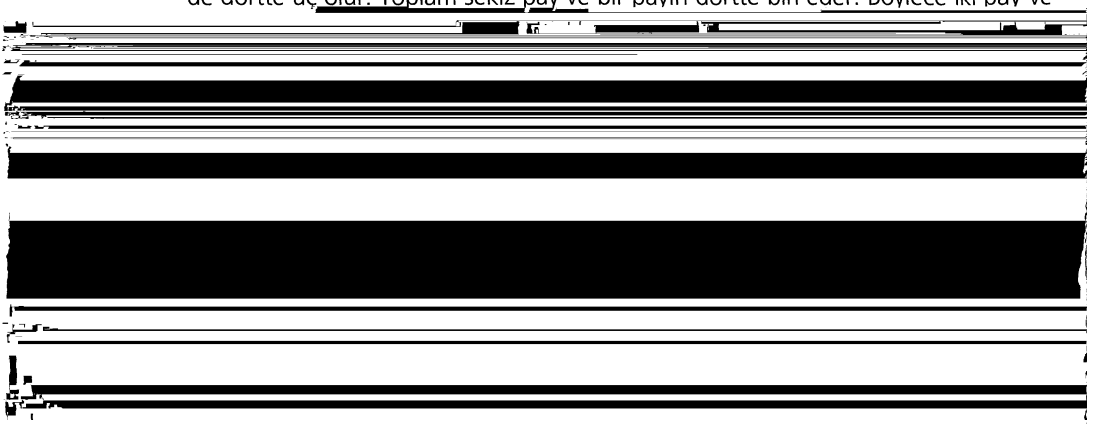
Dinar ve dirhemler metoduyla çözümü: Mal dört dinar ve dört dirhem kabul edilir. Çünkü dörtte biri kesirsiz olan bir hesaba ıhtiyacın var. Sonra bunun dörtte

biri, bir dınar ve bir dirhem, lehine vasiyet yapılan oğula verilır. Miras payına karşılık olmak üzere bir dinar gerı alınır. Mirasçıların elinde dört dinar ve üç dirhem kalır. Halbuki onların beşbuçuk dinara ihtiyaçları vardır. Çünkü vasiyet edilen oğulun payını bir dinar kabul ettik. Ellerindekı dört dirhem onun dengine karşılık olur. Vasiyet edilen oğulun elinde bir buçuk dinara denk düşen üç dirhem kalır. Dolayısıyla da sayı kesirli duruma gelmiş olur. Bu ıkiye katlanınca üç dinara denk olan altı dirhem olur. Sonra sorunu tersine çevir· Her dinar altı paya dönüşür, yirmidört pay olur. Dört dirhemden her bırı de üç paya dönüşür. Toplam otuzaltı pay olur. Sonra vasiyet yapılan oğula birbuçuk dinar –dokuz pay- verdik, bir dinarı –altı pay- geri aldık ve sonuç açıkladığımız gibi çıktı.

Cebir (denklem) metoduyla çözümü: Bır mal (x2) alınır ve bunun dörtte biri vasiyet yapılan oğula verilir. Sonra miras payı şey (x) olarak geri alınır. Dörtte üçün karşılığında bir mal ve bir şey olur. Halbuki mirasçıların beşbuçuk şeye ihtiyaçları vardır. Çünkü miras payını bır şey kabul ettik. Şeyi şeyle sadeleştir. Elinde dörtbuçuk şeye denk bir malın dörtte üçü kalır . Onun dengine de o kadar – bırbuçuk şey- ekle. Dörtbuçuk şeye bırbuçuk şey eklediğin zaman altı şey olur. Böyleye toplam terikenin altı şey olduğu ortaya çıkar. Sorunu kesirsiz olarak
[28/99] düzeltmek istersen altıyla altıyı çarp, otuzaltı olur ki mal budur. Bunun dörtte bırı dokuzdur.

Miras payının hesaplanması: Biz miras payını bır şey kabul etmiş ve her bir şeyi altıyla çarpmıştık. Bundan mıras payının da altı olduğu ortaya çıkar.

Hataeyn metoduyla çözümü: Malın üçte biri dört kabul edilir. Vasiyet yapılan oğula dörtte biri tamamlayacak kadar bir miktar verilip, miras payına karşılık olmak üzere ondan bir pay geri alınır. Vasiyet yapılan oğuldan geri alınan pay diğer mirasçıların elinde kalan miktara eklenir. Toplam on olur. Halbuki onların beşbuçuğa ihtiyaçları vardır. Çünkü vasıyet yapılan oğulun mirastaki payını bır pay kabul ettik. Dolayısıyla beşbuçuk eklemekle hata ortaya çıktı. Meselenin aslına dönüp, miras payına birbuçuk pay ekle, sonuçta beş oğul için yedibuçuk, kız için de dörtte üç olur. Toplam sekiz pay ve bir payın dörtte biri eder. Böylece iki pay ve

2 – Bir kişi, geride üç oğul ve bir kız bırakıp, kıza mirastaki payıyla birlikte malın dörtte birini, başka birine de malın ücte birinden kalan miktarın ücte ikisini

Bunu bilmenın tek yolu şudur: Altı sekizle çarpılır, kırksekiz olur. Üçte ikı sekizle çarpılır. Beş tam bir bölü üç olur Altı üçte bırle çarpılır, ıki olur. Üçte ıki üçte birle çarpılır, dokuzda iki olur. Bu beş tam beş bölü dokuzdur. Sonra buna üç kere altı tam iki bölü üç eklersin. Yırmi tam altı tam iki bölü üçün üçte ikisi –dört tam dört bölü dokuz-, yani yirmidört tam dört bölü dokuz olur. Bunu ellibeş tam beş bölü dokuza eklersen seksen olur. Böylece toplam malın seksen pay olduğu

Gerıye üç pay kalır. Sonra bu, kalanın dörtte biri vasiyet edildiği için, dörtle çarpılır, oniki olur. Sonra buna bır pay daha eklersin, onüç olur. Sonra bunu da, üçte biri tamamlayacak miktar vasıyet edildiğinden üçle çarparsın, otuzdokuz olur. Bu malın tamamı olup, üçte biri onüçtür. Payların hesaplanması: Bırı alıp üçle çarparsın, üç olur. Sonra üçten bir çıkarırsın, iki kalır. Çünkü üçte birden -onüç pay- kalan miktarın dörtte biri vasiyet edıldığinden üçten bir pay çıkarırsın ve ondan miras payı olan sekiz payı gerı alırsın, beş pay kalır. Bu ona yapılan vasiyetin miktarıdır. Bunu malın üçte birinden çıkarırsan sekiz pay kalır. Bunun dörtte bırı -iki pay- üçte birden kalan miktarın dörtte biri vasiyet edilenindır. Geriye altı pay kaldı. O da malın üçte ikisine –yirmialtı pay- eklenir. Otuziki olur. Otuzıkı pay herbirine sekizer pay olmak üzere dört oğul arasında paylaştırılır.

Cebır metoduyla çözümü: Bilinmeyen malın üçte birını alıp, kendisine üçte bırı tamamlayan miktar vasiyet edılen oğula verirsin. Sonra ondan mıras payını şey olarak geri alır ve şeyin dörtte bırini üçte birden kalanın dörtte bırı vasiyet edilen kişiye verirsın, üçte bırden geriye o şeyin dörtte üçü kalır. O da dört şeye eşıt olur. Çünkü miras payını şey kabul etmıştik. Şeyin dörtte üçü eşitliğin öbür tarafındakı denginı götürür, gerıye malın üçte ikisi -üç şeye eşıt- ile bir şeyin dörtte biri kalır. Yarısı kadar eklenmek suretiyle mal tamamlanır. Sonra eşitliğin diğer tarafına da

olur. Sonra vasiyetin miktarını tespit etmek için üçe ve beşe bölünebilen bir sayıya ihtiyaç duyulur. Bunun için üç beşle çarpılır, onbeş olur. Sonra kendilerine vasiyet yapılan iki kızın payları –otuziki pay- seksenbirden çıkarılır, kırkdokuz kalır. Kırkdokuzu onbeşle çarp, yedıyüzotuzbeş olur. Malın toplamı budur.

Payların hesaplanması: Vasıyet yapılan iki kızdan birinın mirastaki payı –onaltı pay- alınır, ondan üçte bir –beş pay- ve beşte bir –üç pay- çıkarılır, yedı kalır. Sonra onaltıyı yediyle çarp, yüzonıkı olur. Bu vasiyet yapılan kızlardan herbırinin payıdır. Sonra hem toplam mal, hem de kızların payı yedıye bölünebildiğinden, bunlar yediyle sadeleştirilir. Yediyüzotuzbeşin yedide birı yüzbeş, yüzonikinın yedide biri onaltıdır. O halde sadeleştirıldığı zaman toplam mal yüzbeş pay, kızlardan birinin payı onaltı paydır. Toplam malın üçte biri otuzbeş paydır. Üçte bir vasıyet edilen kıza otuzbeş pay verilip, mirastaki payı olan onaltı pay çıkarılır, gerıye vasiyet olarak ondokuz pay kalır. Toplam malın beşte biri ise yirmibirdır. Beşte bir vasiyet edılen kıza yırmibir pay verilip, miras payı olan onaltı pay çıkarılır, geriye vasiyet olarak beş pay kalır. İki kıza yapılan vasiyetlerin toplamı –yirmidört pay- ortaya çıkınca, bu miktar toplam maldan çıkarılır. Geriye seksenbir pay kalır. Bu seksenbir pay mirasçılar arasında paylaştırılır: Dokuz pay kadının, yirmidört pay ana ve babanın, kişi başına onaltı pay olmak üzere toplam kırksekiz pay da kızların olur.

Cebir metoduyla çözümü: Bılınmeyen bır mal alır, bunun üçte bırini kızlardan birine, beşte bırını de diğerine verirsin. Mal üçe ve beşe bölünmüş ve bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak payların onbeş olduğu ortaya çıkmış oldu. Bunun beş payı üçte bir vasiyet edilen kızın, üç payı da beşte bir vasiyet edilen kızındır. Sonra bu kızlardan herbirinin miras payını şey olarak geri alır ve elinde kalan paylara katarsın. Elında yüzaltmış cüzün onbeş cüzünden yedi cüz toplanır. Halbuki senin beş şey ve bir şeyin sekızde bırının yarısına ihtiyacın vardır. Çünkü kızların paylarını bırer şey kabul ettik, toplam üç şeyleri oldu. Bunlar toplam onaltı pay olup, geriye ana-baba ve kadına verilecek onbir pay kaldı. Onaltı pay üç şey olursa, onbir pay

6 – Bir kişi, geride üç oğlunu ve karısını bırakıp, oğullarından birine mirastaki payıyla birlikte malın üçte birinin dörtte üçünü, yabancı birine de üçte bırın dörtte birini vasiyet etse, Muhammed (rh a) der ki: Bu terike ikiyüzseksensekiz pay üzerinden taksim edilir. Bunun yirmidört payı yabancının olur. Geri kalanlar mirasçılar arasında paylaştırılır (288-24=264). Bu sorunda oğula herhangi bir vasiyet yapılmamıştır. Çünkü onun miras olarak alacağı miktar zaten üçte birin dörtte üçünden fazladır. Bu sonucu ancak sorunun sağlamasını yaptığın zaman kavrayabilirsin. Şöyle dersin: Sekiz paydan biri kadının olup, geri kalan yedi pay üç oğul arasında üçe bölünür. Sonuç kesirsiz çıkmayacağından sekiz üçle çarpılır, yirmidört pay olur. Bunun üçü kadının olur, oğullar ise yedişer pay alırlar. Böylece anladık ki, o adam oğluna bir şey vasiyet etmemiş, aksine hakkından daha azını kabul etmesini istemiştir. Bundan dolayı onun oğluna yaptığı vasiyete itibar edilmez. Sadece yabancıya yaptığı üçte birin dörtte üçü hakkındaki vasiyet geçerli olur. Çözüm yolu payların üçe ve dörde bölünebilen bir sayıyla çarpılmasıdır. Bunun en azı onikidir. Yirmidördü onikiyle çarptığın zaman ikiyüzseksensekiz olur. Bunun üçte biri doksanaltıdır. Adam yabancıya sadece malının üçte birinin dörtte birini vasiyet etmiştir Doksanaltının dörtte biri ise yirmidörttür. Kendisine vasiyet yapılan yabancı bu miktarı alır. İkiyüzseksensekizden yirmidört çıkartılınca geriye ikiyüzaltmışdört kalır. Bunun sekizde biri –otuzüç pay- kadının olur. Geriye ikiyüzotuzbir pay kalır. Ikiyüzotuzbir pay ise herbirine yetmişyedişer pay olmak üzere üç oğul arasında paylaştırılır. Böylece işlem doğru sonuca ulaşmış olur.

7 – Bir kişi, geride karısını, üç kız kardeşini ve dedesini bırakıp, kız kardeşlerinden birine mirastaki payıyla birlikte malının üçte birini, bir diğerine vasiyetin altıda beşini vasiyet etse, diğer mirasçılar da bu vasiyete onay verseler, Muhammed (rh a) der ki: Bu terike ikiyüzaltmışbir pay üzerinden taksim edilir. Bunun yüzyirmibir payı vasiyettir. Kız kardeşlerden birinin vasiyeti altmışaltı pay, diğerinin vasiyeti ise bunun altıda beşi, ellibeş paydır (66+55=121). Vasiyetler verildikten sonra geriye yuzkırk pay kalır (261-121=140) ki o da mirasçılar arasında taksim edilir: Bunun dörtte biri (140/4=35) kadının olur. Kalan (140-35=105) kız kardeşler ile Zeyd (r.a.)'ın görüşüne göre dede arasında (ikili birli) taksim edilir: Dedenin kırkiki, kız kardeşlerin yirmibirer payı olur (42+21+21+21=105).

Bu sorunun *Kitabu'l-Asl*'ın metoduna göre çözümü: Temel paylar dörtle düzeltilir. Malın dörtte biri kadının olur, kalan kız kardeşler ile dede arasında paylaşma yoluyla paylaştırılır. Çünkü bu, dede için altıda birden de kalanın üçte birinden de daha iyidir. Zeyd'ın temel aldığı kurala göre, dede için paylaşma (mukâseme) yoluyla taksım, altıda bir ve kalanın üçte birine bakılır. Hangisi onun için daha iyi ise o verilir. Burada ise paylaşma yoluyla taksim daha iyidir. Sonra üç

Payların hesaplanması: Payı bir şey kabul etmiş ve herbir şeyi yırmıbırle çarpmıştık. Böylece bir payın yirmıbır pay olduğu ortaya çıkmıştı. Bundan sonra işleme açıkladığımız şekılde devam edılır. [28/105]

Bu konuda Ebû Hanife (rh a)'nin görüşü ise –bu aynı zaman da Ebû Bekir (r a)'in de görüşüdür- şudur: Kız kardeşler de, tıpkı yabancılar gıbi, dede ıle bırlikte mırasçı olamazlar. Bundan dolayı onlara vasiyet yapılması câizdır. Bu sorunda vasiyet eden kişi, eğer üçte bir vasiyet ettiği kız kardeşi mirasçı ise, sanki ona mirastaki payı ile birlıkte üçte birin tamamını vasiyet etmiş, eğer mırasçı değıl ise, malın üçte bırini vasiyet etmiş gibidır. Diğer kız kardeşe de üçte bırın altıda beşini vasiyet etmiş gıbidır. Bundan dolayı kesırsiz olarak üçe ve altıya bölünebılen bir sayıya ihtıyaç duyduk. Böyle olan en küçük sayı onsekizdir. Onsekizi temel paylarla –dört- çarp,yetmişıki olur. Bunun üçte biri yırmıdört, üçte bırın altıda beşı yırmıdır. O halde kız kardeşlerden bırının vasiyetı yirmidört, diğerinin vasıyetı yirmı pay oldu. İkisının toplamı kırkdört paydır. Geriye yirmiseliz pay kaldı. Onun dörtte bırı –yedi pay- kadının, kalanı ıse –yirmıbir pay- dedenindir.

Diğer mırasçılar vasiyete onay verdikleri takdirde çözüm boyledır. Ancak diğer mirasçılar (üçte bırı aşan) vasıyete onay vermezlerse, malın üçte biri vasiyet paylarına bölünür. Kız kardeşlerden bırinin vasiyeti üçte bir –onsekizde altı pay-, diğerinin vasiyeti üçte birin altıda beşı –beş pay- idi. İkisının toplamı onbir pay eder. Malın üçte ıkisi bunun ıki katı olup, yırmı iki paydır. Malın tamamı ise, otuzüç paydır. Malın üçte biri vasiyet sahiplerının olup, hakları oranında onu bölüşürler. Geriye yirmi iki pay kalır. Bunun dörtte biri –beş buçuk pay- kadının, kalanı da dedenindır.

8 – Bır kişi, geride bir oğul ve beş kız bırakıp, oğluna mırastaki payıyla birlikte malın üçte bırinin altıda beşini, kızlardan birine de toplam malın beşte bırini vasiyet etse, diğer mırasçılar da bu vasıyete onay verseler, bu terike üçyüzaltmış pay üzerinden taksim edılir. Bundan otuzbır pay vasiyet olup, altı payı oğulun, yirmibeş payı da kızındır (6+25=31). Geri kalan paylar (360-31=329) ise miras olup, aralarında taksim edilir.

Bu sorunun *Kitabu'l-Asl*'ın metoduna göre çözümü. Temel paylar yediden düzeltilir: Oğulun iki payı, kızların da birer payı olur Sonra vasıyetın mıktarını belirlemek için beşe, altıya ve üçe bölünebılen bir sayıya ihtıyaç duyulur. Bunun ıçin paydalar birbırleriyle çarpılır: Beş altıyla çarpılır, otuz olur. Otuz üçle çarpılır, doksan olur. Sonra temel paylardan kendilerine vasiyet yapılanların payları –üç pay- çıkarılır, dört kalır. Dört doksanla çarpılır, üç yüz altmış olur. Malın tamamı bu kadardır. Payların hesaplanması: Oğulun payını –iki pay- alır, doksanla -beşte birini ve üçte birinin altıda beşini çıkardıktan sonra- çarparsın. Doksanın üçte bırının altıda beşi yirmı beş, beşte biri ise onsekizdir. Toplam kırküç eder. Doksandan kırk üçü çıkarırsan, kırkyedi kalır. Oğulun miras payını –ıki pay- kırkyediyle çarparsan,

[28/106] doksandört olur. Oğulun payı ortaya çıkınca kızın payı da belli olmuş olur. Çünkü kızın payı onunkının yarısı olup, kırk yedi paydır. Sonra malın üçte bırı yüz yirmi pay olup, üçte birin altıda beşi yüz paydır. Oğulun miras payı ise doksandört paydır. Böylece oğula yapılan vasiyetın üçte birin altıda beşini tamamlayan mıktar olan altı pay olduğu ortaya çıkar. Üçyüzaltmışın beşte biri yetmişikıdır. Bunun kırküç payı kızın miras payıdır. Böylece kıza yapılan vasıyetın de yirmibeş pay olduğu ortaya çıkar. Bunlara yapılan vasiyetı –otuzbır pay- malın tamamından – üçyüzaltmış pay- çıkarırsan üçyuzyirmidokuz pay kalır ki o da oğul ile kızlar arasında ikıli birli taksim edilir. Sonuçta oğulun doksandört payı -kendi payı kadar-, kızların da kırkyedişer payı –kızın payı kadar- olur Böylece ışlem doğru sonuca ulaşmış olur.

Öncekı sorunları iyice inceleyip kıyas ettiğin takdırde bu sorunu da cebır metoduna göre kolaylıkla çözersin. O halde bunu da cebir metoduyla çözmeye uğraşmak lafı boş yere uzatmaktan başka bir şey değildır.

9 – Bir kişi geride iki karısını, ana babasını ve üç kızını bırakıp, iki karısından birine mirastaki payıyla birlıkte malın beşte birini, diğerine mirastaki payıyla bırlikte malın altıda birini ve bir kışiye de üçte birden kalanın dörtte bırini vasiyet etse, diğer mirasçılar da bu vasıyete onay verseler, Muhammed (rh a) der ki: Bu terike beşyüzkırk pay uzerinden taksim edilır. Bunun yüzaltmışikı payı vasiyet olup, kendılerine vasıyet yapılan ikı kadın arasında paylaştırılır: Kendısine beşte bır vasiyet edilen kadın seksenyedi pay vasıyet olarak, yirmibir pay da miras olarak alır. Bunların toplamı malın beşte bırı olup yüzsekiz paydır (87+21=108). Kendısine altıda bir vasıyet edılen kadın altmışdokuz pay vasıyet olarak, yirmıbir pay mıras olarak alır. Bunların toplamı malın altıda bırı olup doksan paydır (69+21=90). Kendısına malın üçte bırinden (540/3=180) kalan mıktarın (180-156=24) dortte bırı vasiyet edilen kişinin ise altı payı olur (24/4=6).

Bu sorunun *Kitabu'l-Asl*'ın metoduna göre çözümü: Temel paylar altı olup, altıda ıkisi ana babanın, üçte ıkısı kızların ve dörtte üçü de kadınlarındır. Payda yeterli olmadığından dörtte uçle avl yapılır, taksim otuzaltıdan olur. Vasıyetın miktarını bılmek istersen, beş, altı ve üçe kalansız olarak bölünebilen bir sayıya ıhtıyacın olur. Bunun için beşi altıyla çarparsın, otuz olur. Otuzu üçle çarparsın, doksan olur. Sonra iki kadının payını –temel payların dörtte üçü- çıkarırsın, altı kalır. Altıyı doksanla çarparsın, beşyüzkırk pay olur. Bunun beşte bırı yüzsekiz pay, altıda biri doksan paydır. İki kadının paylarının hesaplanması: Kadınların payları – dörtte üç- alır, doksanla -beşte bır ve altıda bırini çıkardıktan sonra- çarparsın. Doksanın beşte biri onsekız, altıda biri onbeştir. Bunları doksandan çıkarırsan elliyedi kalır. Dörtte üçü elliyedıyle çarparsan kırkiki pay ve bir payın dörtte üçü olur. Bundan başlangıçta aldığın bır payın dörtte üçünü çıkar, kırkıkı pay kalır. Kadınlardan herbirine yirmibir pay düşer. Kadınlardan birine yüzsekiz pay verip,

mirastaki payı olan yırmıbır payı geri aldığımız zaman seksenyedi pay kalır. Bu ona yapılan vasiyetin miktarıdır. Diğer kadına da doksan pay verip yirmibir pay geri aldık. Altmışdokuz pay kaldı. Bu da ona yapılan vasiyetin miktarıdır. Altmışdokuzu seksenyediyle toplarsan, yüzellialtı olur. Böylece malın üçte birinden –yuzseksen pay- geriye yirmidört pay kalmış olur. Bunun dörtte biri –altı pay-, kendisine üçte birden kalan miktarın dörtte biri vasiyet edilen kişinin olur. Geri kalanı –onsekiz pay- ise malın üçte ikisine –üçyüzaltmış pay- katılır, toplam üçyüzyetmişsekiz pay olur ve mirasçılar arasında taksim edilir: Herbırine yirmibir pay olmak üzere toplam kırkiki pay iki kadının; herbirine ellialtı pay olmak üzere toplam yüzoniki pay ana babanın; herbirine yetmişdört pay ve bir payın üçte ikisi olmak üzere toplam ikiyüzyirmidört pay da kızların olur. Böylece işlem doğru sonuca ulaşır. [28/107]

10 – Bir kışi, geride beş kızını ve ana babasını bırakıp, kızlarından birine mirastaki payıyla birlikte malın üçte birini, başka birine de önceki kızına yaptığı vasiyetin dörtte üçünü vasiyet etse, babası bir oğlu daha bulunduğuna dair ikrarda bulunsa, fakat kızlar kabul etmeseler ve bütün mirasçılar vasiyete onay verseler, terike sekizyuzyirmisekiz pay üzerinden taksim edilir. Bunun üçyüzyetmişsekiz payı vasiyettır. İkiyüzonaltı payı vasiyet, altmış payı da miras olmak üzere malın üçte biri (828\3=276) kendisine üçte bir vasiyet yapılan kızındır (216+60=276). Diğer vasiyet yapılan kişinin ise yüzaltmışiki payı olup, birinci vasiyetin dörtte üçü kadardır (216\4=54, 54x3=162). Oğul babanın payına –yetmişbeş pay- ortak olur ve ondan önce kırk pay alır

Biz Hanefîler deriz ki: Mirasçılardan birinin bir başka mirasçı daha bulunduğuna dair ikrarda bulunması kendisi hakkında geçerli olur. Lehinde ikrarda bulunulan kişi ikrarda bulunanın payına ortak olur. Çünkü bir mirasçı daha bulunduğuna dair ikrarda bulunan kişi bir hakkı ikrar etmiş kabul edilir. Sonra bu ikrar hesaba katılmadan sorun çözülür. Deriz kı: Bu terikede temel paylar altı olup, altıda ikisi ana babanın, dört pay kızlarındır. Babanın ikrarına itibar edildiği takdirde ise altıda iki ana babanın olur. Geri kalan ise bir erkeğe iki kız payı olmak üzere çocuklar arasında yediye bölünür. Bundan dolayı altıyı yedıyle çarparız, kırkiki pay olur. Bunun yedi payı –altıda biri- babanındır. Annenin de onunki kadar payı olur. Geriye yirmisekiz pay kalır. O da oğul ile kızlar arasında taksim edilir: Oğulun sekiz, kızların da dörder payı olur. Böylece babanın iddiasına göre oğulun payının sekiz pay, babanın payının da yedi pay olduğu ortaya çıktı. O halde hem baba hem de oğul, babanın payı olan altıda birdeki haklarını tam olarak alırlar. Dolayısıyla altıda bir onbeş pay olur. Altıda bir onbeş pay olunca malın tamamı doksan pay olur. Miras paylarının düzeltilme yolu budur.

Vasiyetin miktarını bilmek istersen üçe ve dörde bölünebilen bir sayıya ihtiyaç duyarsın. Bu sayı onikidir. Sonra miras paylarından kızlardan birinin tam payı ile diğerinin payının dörtte üçünü –kendilerine yapılan vasiyet miktarına göre-

çıkarırsın. Kızlardan birinin payı oniki pay, onun dörtte üçü ise dokuz paydır. Toplam yırmibir pay olur. Yirmibirı doksandan çıkarırsan geriye altmışdokuz pay kalır. Altmışdokuzu onikiyle çarparsan sekızyüzyirmisekız pay olur. Bu malın tamamıdır. Bunun üçte bırı ikiyüzyetmışaltıdır. Kızlardan biri bunları alır. Sonra miras payı ondan geri alınır.

Bunun hesaplanması şöyledir: Kızın mirastakı payı olan oniki payı alır. Onikıyle –üçte bırını ve üçte birinın dörtte üçünü çıkardıktan sonra- çarparsın. Onikinın üçte biri dört, üçte birinın dörtte üçü ise üç olup, toplam yedi eder. Onikiden yedi çıkarırsan beş kalır. Onikiyı beşle çarparsan altmış olur ki bu kızın miras payıdır. Altmışı ıkıyüzyetmişaltıdan çıkardığın zaman ıkiyüzonaltı kalır ki bu da kıza yapılan vasiyetin miktarıdır. Diğer kıza yapılan vasiyet ise bunun dörtte üçü olup, yüzaltmışiki paydır. Bunu ikiyuzonaltıya eklersen, üçyüzyetmişsekiz pay olur. Üçyüzyetmışsekizi toplam maldan çıkarırsan, geriye dörtyüzelli pay kalır. O da mırasçılar arasında taksim edilir: Altıda ıkisi –herbırına yetmışbeş pay olmak üzere toplam yüzellı pay- ana babanın, herbırına altmış pay olmak üzere toplam üçyüz pay da beş kızın olur. Sonra babanın payı kendısıyle lehinde ikrarda bulunduğu kişi arasında onbeşe bölünür. Herbir parçası beş pay çıkar. Bunun sekiz parçası –kırk pay- oğulun, yedı parçası da –otuzbeş pay- babanın olur. Böylece doğru sonuca ulaşılır. [28/108]

11 – Bır kışı, geride iki oğlu ile on dırhem nakıt (ayn) ve on dirhem de oğullarından birinden alacak (deyn) bıraksa da, bir dirhem dışında malının beşte birini vasiyet etse, nakıt olan on dirhemden ıkı dirhemı –malın beşte bırı- çıkarırsın, sonra ondan istısna edilen bir dırhemi geri alıp, iki oğula verirsin. Böylece ellerindeki nakit para dokuz dırhem olur. Bunun yarısı borcu olmayan oğulundur. Diğer yarısı da borcu olan oğlundur. Ancak hakkından fazla borcu olduğu için ona verilmez. Borcu olmayan oğul ıle kendısıne vasiyet yapılan kişı arasındanda ıkılı birli taksım edilir. Çünkü kendisine vasiyet yapılan kışinin hakkı borçlu olan oğulun borcunun beşte birindedir. Borcu olmayan oğulun hakkı da o borcun beşte birındedir. Bundan dolayı borçtan nakıt durumuna gelen kısım aralarında ikili birli taksım edilir: Üçte bırı –bırbuçuk dirhem- kendisine vasiyet yapılan kişının, üçte ikisı de –üç dirhem- borcu olmayan oğulundur. Bu oğula bir defasında dörtbuçuk dirhem, diğerınde üç dırhem değmış olup, toplam yedibuçuk dirhemı olmuştur. Bu kadar bir miktar da borçlu oğul için nakit durumuna gelmış sayılır. Böylece nakit durumundakı mal toplam onyedıbuçuk dirhem olmuş olur. Bunun beşte biri üçbuçuk dirhem olup, bu vasiyeti ıkı defada yerıne getirdik. İstisnadan dolayı bir dirhem gerı aldık. İkibuçuk dirhem kaldı. İki oğul arasında taksım edilen miktar ise onbeş dirhem olup, herbırine yedibuçuk dırhem düşmüştür.

12 – Yukarıdaki sorunda vasiyet eden kişi, ıki dirhem dışında malının beşte birini vasiyet etse, çözüm yolu kendisine vasiyet yapılan kişiye on dirhemin beşte

birinın –iki dirhem- verılmesıdir. Sonra istisnadan dolayı bu ıkı dirhemi geri al. Elinde iki oğul arasında yarı yarıya paylaştırılacak on dirhem olur. Borcu olmayan oğul beş dirhem alır. Borçlu oğulun payına düşen beş dirhem ıse kendisine vasiyet yapılan kışi ile borcu olmayan oğul arasında yukarıda açıkladığımız şekilde ikili bırli taksim edilir. Kendisine vasiyet yapılan kişiye bir dirhem ve bır dirhemin üçte ikisi, oğula da ıkı defada toplam sekiz dırhem ve bır dirhemin üçte biri verilir. Böylece alacaktan sekiz dirhem ve bır dirhemın üçte birinin nakit durumuna geldiği ve toplam malın onsekiz dirhem ve bir dirhemin üçte bıri olduğu ortaya çıkar. Bunun beşte bıri üç dirhem ve bır dirhemin üçte ikisi olup, ıkı defada bu mıktar vasiyeti yerine getirdik. İstisna nedenıyle ıki dirhem geri aldık. Vasiyet yapılan kişiye bir dırhem ve bır dırhemın üçte ikisi kaldı.

13 – Yukarıdaki sorunda vasiyet eden, bir dirhemi dışında malının beşte bırını birisıne, o bir dirhemi de bir başka kışiye vasiyet etse, nakıt olan on dirhemin üçte bırını (üç dirhem ve bir dirhemın üçte biri) alır. Bir dirhem vasiyet edilen kişiye bır dırhem verirsin, bir dirhem hariç malın beşte bırı vasiyet edilen kişinin elinde ıkı dirhem ve bir dirhemin üçte bırı kalır. Çünkü istisna edilen miktar kendisıne vasiyet edılen kişinin malın üçte birindekı hakkı öncelıklidir. Çünkü beşte bir vasiyet edilen kişi terıkede mırasçının ortağıdır. Üçte birden belirlı bir miktar vasiyet edilen kişinin hakkı ise mirasçının hakkından önce gelır. Bundan dolayı kendisine bir dirhem vasiyet edılen kişıye malın üçte bırinden bır dırhem verılir. Dığer vasiyet yapılan kişiye üçte birden ıkı dırhem ve bir dırhemin üçte bırı kalır. Borcu olmayan oğula ıse, altı dirhem ve bir dirhemin üçte ikisi verılır. Borcun kalan kısmı ödeninceye kadar taksım böyledır. Borç ödendığı zaman ıse, kendı bölümünde geçen esaslara göre, onun nasıl taksım edıleceği açıktır. **[28/109]**

14 – Bır kışı geride üç oğul bırakıp, onlardan bırının payı kadar bır kışiye, malının üçte birini de bir başka kişiye vasıyet etse, mirasçılar da bu vasiyetlere onay verseler, terike altı pay üzerınden taksım edilir: İki pay üçte bir vasiyet edilen kışının, bir pay oğullardan birinin payı kadar vasıyet edilen kışinın, bırer pay da oğulların olur. Çünkü kendısıne oğullardan birinin payı kadar vasiyet yapılan kişi, bu vasiyete mirasçılar tarafından onay verıldığı takdirde, bir başka oğul gibi olup, vasıyet eden sanki geride dört oğul bırakmış ve malının üçte bırini vasiyet etmiş gıbi kabul edilir. Bundan dolayı terike altı pay olup, iki payı üçte bir vasiyet edilen kışinin, bırer pay da oğullarındır. Kendisıne oğullardan birinin payı kadar vasiyet edilen kişi ise malın üçte ıkısı olan dört paydan bır pay alır.

Eğer mırasçılar vasiyete onay vermezlerse, terike dokuz pay üzerinden taksim edılir. Bunun üçte bırı (üç pay), kendisine üçte bır vasiyet yapılan kışı ile oğullardan birinin payı kadar vasiyet yapılan kişi arasında, vasiyete onay verildiği takdırdeki durumlarına göre taksım edilir: İkı pay üçte bir vasiyet edilen kişinin, bir pay da oğullardan birinin payı kadar vasıyet edilen kışinın olur. Çünkü vasiyete onay

verilseydi, üçte bir vasıyet edilenin hakkı, pay kadar vasiyet edilenin hakkının ıkı katı olacaktı. Vasiyete onay verılmediği zaman da öyle olur: Üçte bir aralarında haklarına göre taksım edılır. Bu Ebû Yusuf (rh a)'un görüşü olup, onun esas kabul ettiği şu kurala dayanır: Varisler hakkında gerçekleşen vasıyet, hak sahibi olmadığı durumda geçersızdır. Üçte bır zarar durumunda geçersiz olmaz.

Muhammed (rh a)'e göre ıse, üçte bir kendilerine vasiyet yapılan iki kişi arasında beşe bölunür: Üç pay üçte bır vasiyet edılen kişinin, iki pay oğullardan bırının payı kadar vasiyet edilen kişının olur. Çünkü üçte ikisi üçe bölünebılen bir sayıya ihtiyacımız olduğundan, temel paylar dokuz olup, üçte bir vasiyet edilen kişinin üç payı, oğullardan herbirinın ıse üçte ikinin üçte biri –iki pay- kadar payı vardır Vasiyete onay verilmedığı takdirde oğullardan birinin payı kadar vasiyet edılen kişi malın üçte ikılik kısmından bir şey alamaz Fakat vasiyet eden kışi, mirasçılarından bırının payını ona yaptığı vasıyete ölçü yapmıştır. Oğullardan bırının payı ıse iki paydır. Bundan anlıyoruz ki, vasiyet eden kışi ona bir pay kadar, yani ıki pay, vasiyet etmiştir. Üçte bır vasiyet ettiği kişının ıse üç payı vardır. Dolayısıyla malın üçte bırı aralarında haklarına göre taksım edilir. Böylece vasıyet edılen mıktar toplam beş pay olur: Üç pay üçte bır vasiyet edılen kişinin, iki pay oğullardan bırinin payı kadar vasiyet edilen kişinindir.

15 – Muhammed (rh a)'ın andığı bir sorun: Annenın bıraktığı mirasa atadığı vasi, erkek kardeş, amca, amcaoğlu, küçük olsun buyük olsun miras bırakabilenler ve ortalıkta bulunmayan mirasçıların atadıkları vasıler, kayıp olan büyük çocuk için babanın atadığı vasi gibıdırler. Baba ve babanın vasisi bulunmadığı takdırde bunlar babanın babası olan dedenin atadığı vasi gibıdirler. O halde babanın atadığı vasinin kayıp olan büyük çocuk üzerinde geçerlı olan kullanımları, yukarıda anılanların atadıkları vasıler ıçin de geçerli, geçersiz olan kullanımları ıse onlar ıçın de geçersizdir.

Bu sözün anlamı şudur: Andığımız kişilerin atadıkları vasilerin koruma ve zarar
[28/110] gelebilecek şeyleri engelleme –çünkü bu da bir çeşit korumadır- hakları vardır. Alacağı (deyn) korumak nakdi (ayn) korumaktan daha kolaydır. Nitekim baba gaıb olan büyük çocuğu için vasi atadığı zaman böyledir. Bu iki açıdan korumadır:

Birincisi: Koruma ölünün hakkıdır. Çünkü terikesinden ödemek zorunda kalacağı bir borcu çıkabilir. Vasi onun hakkı olan bir şeyde onun yerine geçer.

İkincisi: Annenin atadığı vasi anne gibidir. Annenin, küçük çocuğunun canını koruma yetkısi olduğu gibi, malını koruma yetkisi vardır. Annenin atadığı vası de bu yetkilere sahiptir.

Babanın atadığı vası, ortalıkta olmayan büyük çocuk adına mirastan bir köle veya herhangi bir şey satsa, onun yaptığı satış akar olmayan şeylerde geçerlı, akarda geçersizdir. Annenin atadığı vasi de küçük çocuk hakkında böyledir.

Babanın atadığı vasi, kayıp olan büyuk çocuk adına ticaret yapamaz. Çünku tıcaret korumayı aşan bir kullanımdır. Vasinin ise kayıp olan büyük çocuk üzerinde koruma dışında bir yetkısı yoktur. Annenin vasisi de küçük çocuk hakkında böyledir.

Ortalıkta olmayan büyük çocuğun babasının dışındaki kişilerden miras yoluyla aldığı şeylerde babasının vasisinin hıçbir yetkisı yoktur. Çünkü babadan miras olarak alınan şeyı koruma hakkının sabit olması babanın hakkından dolayıdır. Bu neden büyük çocuğun babanın dışındaki kışılerden miras olarak aldığı şeylerde yoktur. Annenın atadığı vasi de böyledir.

Babanın kuçük çocuğu içın vasi atadığı kişinin alım satımla ilgıli her türlü kullanımı geçerlidir. Çünkü o babanın yerıne geçmiştır Babanın ise küçük çocuğunun malı üzerınde mutlak yetkisi vardır. Bu yetkı ölümünden sonra onun yerine geçen vası ıçin de sabit olur.

Allah doğruyu daha iyı bılır.

AYN VE DEYNİN VASİYET EDİLMESİ

Büyük, zâhid ımam Şemsü'l-Eımme es-Serahsî (ö 483/1090) (Allah ondan ve ana-babasından râzı olsun) dedı ki.

Bil kı, bu kitabın (bölümün) bütün problemleri ve düzeni Muhammed b. Hasan (ö.189/805) (rh a)'ın eseridir. Ancak hükümlerin çıkarılması (tahric) ve bölümlere ayırmayan, detaylandırmayan (terfîin) aslı Hasan b. Zıyâd (ö.204/819)'a aıttir. Hasan b. Zıyâd, Ebû Hanife (ö 150/767) (rh a)'nın diğer öğrencılerınde bulunmayan bir hesap bilgisine sahıpti Fakat aksi tabıatlı biri ıdi. Yaşı küçük olduğundan Muhammed (rh a)'le birlikte iken yazmaz, yalnız kalınca yazardı. Daha sonra Muhammed (rh a) onun yazdıklarını gizlice ele geçırdı. Uygun gördüğü bazı problemleri *el-Câmi'* adlı eserının bazı bâblarında nakletti. Hesapla ilgıli fıkıh bölümlerinın, özellikle de bu bölümün çoğu bu cümledendır. Bu bölümde başka yerlerde bulunmayan fıkıh ve hesap ıncelikleri vardır.

Muhammed (rh a), kıtaba "kışinin malının üçte birini vasiyet etmesi" konusuyla başladı. Çünkü vasiyetin dinen geçerlı olduğu alan malın üçte birlik (1/3) kısmıdır. Peygamber (s a v.) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللَّهَ تَصَدَّقَ عَلَيْكُمْ بِثُلُثِ أَمْوَالِكُمْ

"Allah, size malınızın üçte biriyle iyilik etmiş tasaddukta bulunmuştur."[21]

Tahâvî (ö.321/933), *Müşkilü'l-âsâr* adlı eserinde, bazılarının Resûlullah (s a v)'ın böyle bir söz söylemış olabileceğini kabul etmediklerini, çünkü "tasadduk" lafzının takarrub (yaklaşma) anlamını ifade ettiğini, dolayısıyla "Allahu Teâlâ'nın kullarına [28/111]

[21] Ibn Mâce, Vasâyâ, 5

yaklaştığı"nın söylenmesinin doğru olmadığını ifade ettiklerini anmıştır. Tahâvî der ki: "Halbukı durum onların zannettiği gibi değildir. Peygamber (s a v)'in muradı şudur: Allahu Teâlâ mallarınızın üçte birini, ıhtiyaç duyacağınız zaman kullanmak üzere, kazanmanız için ayırmıştır. İşte bu anlamı ifade etmek için "tasadduk" sözüyle istıâre yapılmıştır. Bu Allahu Teâlâ'nın şu buyruğu gibidır:

﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ﴾

"Allah'a güzel bir şekilde borç verecek kımdir?" (el-Bakara 2/245). Borç isteme ihtiyaçtan dolayı olur. Halbuki "Allahu Teâlâ kullarına muhtaç oluyor da onlardan borç istiyor" denilmesi câiz değildir. Ancak buradaki "karz (borç)" sözü de mecaz ve istiâre yoluyla kullanılmıştır. Kaldı ki "Allahu Teâlâ kullarına yaklaşır" denilmesi de uzak bir anlam değıldır. Peygamber (s a v), Rabb'inden naklederek, şöyle buyurmuştur:

لَا أَزَالَ أَتَقَرَّبُ إِلَى عَبْدِي وَهُوَ يَتَبَاعَدُ عَنِّي

"Kulum Benden uzaklaştığı halde Ben ona yaklaşmaya devam ederim." Yıne buyurur ki:

مَنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْت إِلَيْهِ ذِرَاعًا

"Kim Bana bır karış yaklaşırsa Ben ona bir kulaç yaklaşırım."[22]

Bu kısa girişten sonra deriz ki:

Kendisine üçte bir vasiyet edılen kişi terikede mırasçının ortağıdır. Bundan dolayı terike arttıkça onun da hakkı artar. Terike azaldıkça azalır.

Vasıyetin kendisıne vasiyet yapılan kişiye (musa lehe) verilmesi, mırasın mirasçıya tesliminden öne alınmaz. Bunun ıki nedeni vardır.

Bırı: Kendisine vasiyet edilenin vasiyete hak kazanması, mirasçının mırasa hak kazanmasına benzer şekilde sabit olmuştur. Bu, irade beyanı (îcab) hakkına sahip olan (mûsî=vasiyet eden, vasi atayan) tarafından anılan şâyı (ortak-yaygın) paydır.

Mirasçılar (Vârisler) için miras, payların, altıda bır (1/6), dörtte bir (1/4) ve üçte bırın (1/3) anılması suretiyle Allahu Teâlâ'nın Kıtabında yer almıştır. Üçte bir, dörtte bir ve altıda biri vasiyet etmek de onun gibi olur.

İkincisi: Başlangıçta vasiyet edenin hem akraba hem de akraba olmayanlar ıçın vasiyette bulunma hakkı vardı. Daha sonra Allahu Teâlâ miras âyetlerınde akrabanın paylarını açıkladı. Dolayısıyla vasiyet konusunda akraba olmayanlar için vasiyette bulunmak yine vasıyet edenin yetkisında kaldı. Vasiyet eden, bu vasiyet ile belirlediği payda vasiyette bulunduğu kişiyi de kendisıne yerine geçen (halef)

[22] Ahmed b Hanbel, *Musned*, II/413, Muslım, Zıkr ve'd-dua 22, Tırmızî, Da'vât 132, Hâkım, *Mustedrek*, IV/275

atamış oluyor. Çünkü mirasçı zaten onun şer'î (hukukî) halefidir. Görmez misin şu anda hiç malı olmayan birinin de malının üçte birini vasiyet etmesi geçerlidir. Bundan da anlıyoruz ki vasiyet eden, vasıyette bulunduğu kişi için yerine geçmiş olmayı (halefıyeti) ısbat etmiş olmaktadır. Daha sonra o mala mâlık olmak işte bu yerine geçmiş olmanın sonuçlarındandır. Zaten bundan dolayı vasıyetin bağlayıcı (vacip) olması, tıpkı mirasçılıkta olduğu gıbi, ölümle olur.

Bunu da anladıktan sonra deriz ki:

1 - Üçyüz dirhem değerinde otuz dınarı ve üçyüz dirhemi olup, başka malı bulunmayan bir kimse, malının üçte birını (1/3) başka birisıne vasiyet etse, dınarların üçte biri ile dirhemlerin üçte biri o kişinin olur. Çünkü öldüğü sırada vasiyet edenin malı ıki cinstir. O, vasiyette bulunduğu kişıye malının üçte birini vasiyet etme konusunda ırade beyanında (îcabda) bulunmuştur. Bu îcabın yönlendırilmesi hususunda iki cinsten hiçbıri diğerinden daha öncelikli değildir. Bundan dolayı kendisine vasıyet yapılan kışi, her ıkı cınsin de üçte birine hak kazanır. Ayrıca o, mirasçının ortağıdır; mırasçının hakkı her ıkı cıns malın üçte ikisinde sabıt olduğu gibı, kendisine vasiyet yapılan kişinin hakkı da her iki cins malın üçte birınde sabıt olur.

Eğer vasiyet eden öldükten sonra veya ölmeden önce bu maldan yırmi dinar telef olsa, kalan on dinarın üçte biri ile üçyüz dirhemin üçte biri kendisine vasiyet yapılan kişinin olur. Çünkü vasiyet edenin ölümünden önce telef olan mal, yok hükmünde olmuştur. Vasıyetin bağlayıcı olması ölüm nedeniyledir. Bu bağlayıcılık vasiyet edenin öldüğü sıradaki malının üçte birini kapsamaktadır Vasiyet edenin ölümünden sonra, taksimden önce telef olan mal da böyledir. Çünkü terike, ölümden sonra, taksimden önce hâlâ miras bırakanın malı hükmünde kalır. Dolayısıyla o malda bir fazlalık meydana gelse, o fazlalıktan da miras bırakanın borcu ödenır ve vasiyeti yerine getirilir. Miras bırakanın ölümünden sonra (malın [28/112]

mirasçıların hakkından önce gelirdi. Çünkü kendisine vasıyet yapılan kışı, ölüm anında bellı bir mala hak kazanmıştır. Bundan dolayı kendisine vasiyet yapılan kışı burada, delilinin mırasçının hakkından öne alınması hususunda, borçlu hükmündedir Görmez mısın, bu sorunda şayet vasiyet edenin dirhemler ve dinarlardan başka malı bulunsaydı, kendisıne vasiyet yapılan kişı onlardan hiçbir şey alamazdı. Vasiyet edenin ölümünden önce veya sonra dirhemler ve dinarlar telef olsa vasiyet geçersiz olurdu. Ayrıca vasiyetin geçerlı sayılabılmesi için, vasiyet sırasında vasiyet edenin o dırhem ve dinarlara tam olarak malık olması gerekır. Bundan da açıkça ortaya çıkıyor ki kendısine vasıyet yapılan kışi, bu sorunda, bu îcab ıle belli bir mala (ayn) hak kazanmış oluyor. Dolayısıyla onunla mırasçı arasında bır ortaklık bulunmuyor. Aksine onun hak kazandığı bellı maldaki hakkı mırasçının hakkından önce gelıyor. Bundan dolayı dınarların üçte bırı ile dirhemlerın üçte bırı kendisine vasiyet yapılan kişiye verilir. Ondan sonra geriye kalan mırasçının olur.

Eğer vasiyet edenin ölümünden önce veya sonra yirmı dinar telef olsa (kalan: 30-20=10 dinar ve 300 dirhem) bakılır:

a) Eğer ölenin bunlardan başka malı varsa, kendisıne vasiyet yapılan kişi, toplam malın üçte birini aşmadığı takdirde, kalan on dınara ve dırhemlerin üçte birine hak kazanır. Çünkü kendısıne vasiyet yapılan kişının bu ikı cinsteki hakkı mırasçının hakkından önce gelir. O halde dınar ve dırhemlerde kendisine vasiyet yapılan kişının hakkı asıl, mirasçının hakkı tabi gibidir. Asıl ve tâbıi içeren mallarda ıse temel kural şudur: Bu malın bır kısmı telef olduğu zaman, tıpkı içında kâr da bulunan mudârabe (emek-sermaye ortaklığı) malında olduğu gibi, telef olan kısmı asıldan değil, tâbi'den kabul ederiz. Bundan da anlıyoruz ki malın bır kısmının telef olmasıyla vasiyet konusu maldan hiçbir şey ortadan kalkmaz. Dolayısıyla koşulu bulunduğu, yani toplam malın üçte birini aşmadığı takdırde, kalan maldan vasiyetin tamamını yerine getirmek gerekir.

b) Eğer ölenin bunlardan başka malı yoksa, yarısı kalan dinarlardan, yarısı da kalan dırhemlerden olmak üzere, kalan malın üçte biri kendisine vasiyet yapılan kışinin olur. Çünkü dınarların bir kısmının telef olmasıyla vasiyet edenin vasiyetinden hiçbir şey geçersiz olmamış, dinarlardan da onun kendisine vasiyet yapılan kişiye vasiyet ettiği kadar kalmıştır. Bu miktarın kalmasıyla da ondakı vasıyetin tamamı kalmış olur. Şu kadar var kı mirasçıların onayı olmadan toplam malın üçte birini geçen vasiyetlerin uygulanması câiz değildir. Kendisine vasiyet yapılan kışi ancak kalan malın üçte birine hak kazanır. Bu ise her iki cins malda eşittir: Hakkının yarısı dinarlardan, yarısı da dirhemlerden olur.

Yukarıdaki işlem iki şekilde yapılabilir:

a) Ya kalan dinarlar da dirhem gibı kabul edilir. Bu durumda toplam mal
[28/113] dörtyüz dirhem (10=100+300=400dirhem) olup, bunun üçte biri -yüzotuzüç

dirhem ve bir dirhemın üçte bırı (400/3=133.3 dırhem)- kendisine vasiyet yapılan kişinin olur. Bu miktarın yarısı –altmışaltı dirhem ve bır dirhemin üçte ikisi (133.3/2=66.6 dirhem)- dırhemlerden, yarısı –altı dinar ve bir dinarın üçte ikisi (66.6/10=6.6 dınar)- da dinarlardandır.

b) Yahut dirhemlerı dinar gibi kabul ederız. Bu durumda toplam mal kırk dinar (300/10=30+10=40 dinar) olup, ışlem yukarıda açıkladığımız şekilde yapılır.

Bu sorunda vasiyet eden kişi, vasiyette bulunduğu kişiye malının üçte birini

(1/3) vasıyet etmiş olsaydı, hüküm böyle olmazdı. Çünkü o takdirde kendisine vasıyet yapılan kişinin hakkı mirasçının hakkıyla karışmış olurdu. Malın bır kısmının telef olmasından sonra malın her cinsinden kaldığı kadarıyla vasiyet geçerli olur. Dolayısıyla da kalan dinarların üçte bırı ile dirhemlerin üçte biri lehine vasıyet edilenin olurdu.

Eğer vasıyet eden kişi, vasiyette bulunduğu kişiye dinarların altıda biri (1/6) ile dırhemlerin altıda bırını (1/6) vasiyet etseydi de, sonradan yırmi dinar helak olsaydı (kalan: 10 dinar ve 300 dirhem), kendisıne vasiyet yapılan kışi kalan maldan altıda birin tamamını alırdı. Çünkü vasiyet edenın vasiyetının tamamı dınarların bır kısmının telef olmasından sonra da geçerlidir. Kalan malın üçte bırını aşmamaktadır. Çünkü vasiyetin toplamı beş dinar (30/6=5 dinar) ve elli dırhem (300/6=50 dirhem)dır Maldan da üçte biri bu meblağı aşacak bir miktar (400/3=133.33>100 dirhem) kalmıştır. Bundan dolayı kendisıne vasıyet yapılan kişı, kendisine yapılan vasıyetin tamamını alır. Görmez misın, bu iki malda bir fazlalık meydana gelse, yine ancak kendısı için belirlenen miktar kendisine vasıyet yapılan kişının olur. Aynı şekilde malın bir kısmı telef olduğu zaman da deriz ki: Kendısıne vasiyet yapılan kişinin vasıyete konu olan bellı maldaki hakkı mirasçının hakkından önce geldiğinden, vasiyetten hiçbır şey geçersiz olmaz.

Eğer vasıyet eden kışi, vasıyette bulunduğu kışıye malının altıda birini (1/6) vasıyet etmişken, dirhemlerden de ikiyüz dırhem telef olsa (kalan:30-20=10 dinar ve 300-200=100 dirhem), kendisine vasiyet yapılan kişi, kalan yüz dirhemin altıda biri (100/6=16.66 dirhem) ile kalan on dınarın altıda birini (10/6=1.66 dınar) alır. Çünku telef olan mal yok hükmündedir. Kendısine vasıyet yapılan kişi, kalan malda vasiyet edenin kendisi için belırlediği ortak (şâyı) pay ile mirasçının ortağıdır. O payı her ikı maldan da alır.

Eğer vasiyet eden kişi, kendisine vasıyet yapılan kişiye dırhemlerın altıda biri (1/6) ile dinarların altıda bırını (1/6) vasiyet etseydi, kalan dınarların üçte biri

vasiyet yapılan kışi, bu meblağı yarı yarıya her iki cins maldan da alır. Bunun yarısı –üç dınar ve bir dinarın üçte biri (33.33 dırhem=3.33 dinar)- kalan dinarlardan, yarısı –otuzüç dirhem ve bır dirhemın üçte bırı de kalan dirhemlerdendir.

2 - Vasiyet eden kışı, geride bin dirhem ile değeri bin dirhem olan yüz koyun (toplam: 1000+1000=2000 dirhem) bırakıp, malının altıda birini (1/6) bir kişiye vasiyet etse de, koyunların yarısı başkası tarafından hak edilse (başkasına ait olduğu ortaya çıksa), kendisine vasiyet yapılan kişi koyunlardan kalanın altıda biri (1000/2=500/6=83.33 dırhem) ile dırhemlerın altıda birini (1000/6=166.6 dirhem) alır. Çünkü kendisine vasiyet yapılan kişi, mirasçının ortağı hükmündedır. Telef olan mal ortaklardan payları oranında düşülür. Hak edılen mal da böyledir: Hak edildiği zaman gerçekte vasiyet edenin malı olmadığı ortaya çıkmış olur. Vasiyet eden, ancak kendı malının altıda biri hakkında irade beyanında (îcabda) bulunmuştur. Onun malı ıse koyunların yarısı ile dirhemlerin tamamıdır. Dolayısıyla kendisine vasiyet yapılan kişı, bu ikı malın altıda birine (toplam: 166.6+83.3=249.9 dirhem) hak kazanır.

Eğer dirhemlerin yarısı hak edılseydi, hüküm yine aynı olurdu.

Aynı şekilde malının üçte birini (1/3) vasıyet etmiş olsaydı, hak edilen mal yok hükmünde olduğundan, her maldan kalan miktarın üçte birini (1500/3=500

dirhemi hak edilse, bıze göre, eğer vasiyet edilen miktar o kışinin toplam malının üçte birini aşmıyorsa, kalan bir dirhemin tamamı kendisine vasiyet yapılan kışinin olur. Züfer (rh a)'e göre ise, kalan bir dirhemin üçte bıri kendisine vasiyet yapılan kişinin olur. Eğer üç dirhemin ikisi telef olsa, ittifakla kalan bir dirhemın tamamı kendisine vasiyet yapılan kişinin olur."

Bu sorunda koyun yerine deve, sığır, aynı cins elbise veya ölçülen veya tartılan herhangi bir şey olsa, hüküm yıne aynıdır.

3 - Vasiyet eden kişi, geride bin dırhem ve üç köle bırakıp, kölelerin altıda bırı (1/6) ile dirhemlerin altıda birini (1/6) veya malının altıda birini (1/6) bır kımseye vasiyet etse de, sonra ıki köle telef olsa, her iki durumda da kalan bir kölenın altıda biri ile dirhemlerin altıda biri kendisine vasıyet yapılan kışının olur. Miras malında üçüncü kişinın hak iddia etmesi durumunda da hüküm böyledır.

Malın altıda bırının vasiyet edilmesı durumunda bu cevap açıktır. Ancak kölelerin ve dirhemlerin altıda birinin vasiyet edılmesiyle ılgıli olarak iki rıvayet vardır:

a) Bu rıvayetlerin bırinde denildi ki: Bu cevap Ebû Hanife (rh a)'ye aıttir. Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, bu ve bundan önceki sorun aynıdır. Dırhemlerin altıda bırı ile kalan kölenin yarısı kendisine vasiyet yapılan kişinın olur. Çünkü onlara göre aynı cınsten olan diğer hayvanlar gibı, köle de tek bölünmeyle bölünebılir. Görmez misin, köleler de diğer hayvanlar gibi, toleranslı (müsamahalı) akidlerde mutlak anılmayla zimmette borç olarak sabit olur. Bundan dolayı kölenın altıda birinı vasiyet etmek, koyunun altıda birini ve devenın altıda bırını vasiyet etmek gıbidir.

Ebû Hanife (rh a.)'ye göre ise, köle tek bölünmeyle zorla taksim edilemez. Çünkü taksimden maksat yararlanmaktır. O halde taksime zorlayabilmek için yararda denklik bulunması gerekir. Halbuki yarar konusunda köleler arasında büyük farklılık bulunduğundan bu imkansızdır. Bu, köledeki gizli anlamlardaki farklılık ıtıbarıyledir. Bundan dolayı köleler farklı cınsler gıbi kabul edilirler. Nitekim

her ne kadar köle tek bir taksimle bölünebılse de, denildı kı, buradaki taksim farklı cinslerın taksimı niteliğındedir. Görmez mısın, mudârabe malı (emek sermaye ortaklığında sermaye) bin dirhem olup da, mudârib (işletmeci) bununla herbırı bin dirheme denk olan ıkı köle satın alsa, işletmecı bunlardan hiçbir şeye malik olmaz. Bunlardan herbiri farklı ıkı cins gıbi sermaye ile uğraşırlar. Ancak ışletmeci bu parayla ikibin dirhem değerinde yüz koyun satın almış olsaydı, kârdan kendi payına malik olurdu. Bu, vasiyetın hükmünde iki şeyı birbirinden ayırır.

Bu sorunda eğer kölelerın yerıne bir ev olup da, taksim edilmış veya edilmemiş olarak – bu ikisı eşittir - yarısı hak edılse, bakılır: Eğer vasıyet eden, "malının altıda bırini (1/6)" vasıyet etmiş ise, kalanın altıda bırı kendisıne vasiyet yapılan kışının olur. Eğer "evın altıda bırı (1/6) ile dirhemlerin altıda birini (1/6)" vasiyet etmiş ıse, kendisine vasıyet yapılan kışı evın kalan kısmının üçte bırı ile dirhemlerin altıda birını alır. Çünkü bir ev tek taksim ile bölünebilir. Yarısının hak edilmesi kendisine vasiyet yapılan kişıye yapılan vasıyetten hiçbır şeyı geçersız kılmaz. Görmez mısin, eğer evin hıçbir kısmı hak edilmeseydi, kendisine vasiyet yapılan kışı, vasiyet edenin belirlemesi ile taksım sırasında evin yarısının üçte bırını alacaktı. Hak edildıkten sonra da hüküm aynıdır. Muhammed (rh a) bu sorunda evin (bir kısmının) telef olmasından söz etmedi. Çünkü böyle bır şey olmaz.

Bu sorunda bir ev yerine, ayrı ayrı veya bır arada olup bağımsız duvarları bulunan üç ev olsaydı da, vasıyet eden "malının altıda bırı (1/6)" veya "evlerın altıda biri (1/6)" ile "dırhemlerın altıda birini (1/6)" vasıyet etseydi ve evlerden ikisi başkalarınca hak edılseydi, her ıkı durumda da dirhemlerin altıda bırı ile kalan evin altıda biri kendisine vasıyet yapılan kışının olurdu. Ebû Hanife (rh a)'ye göre böyledır. Çünkü evler tek taksımle bölünememeleri açısından farklı cinsler gıbidır Her ev ancak bağımsız olarak taksım edilebılır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre de böyledır. Çünkü onlar da evlerin tek taksımle bölünebileceğini mutlak olarak söylemiyorlar. Onlar dıyorlar ki: Eğer müslumanların imamı, farklı cinslerin hükmüne bakmadan önce, evlerın taksimine bakmayı uygun görürse, bunu yapabılir Biz de bundan dolayı "ancak kalan malın altıda bırı kendisıne vasiyet edilenin olur" dedik.

4 – Vasiyet eden kişı, bin dırhem ile biri Herat, bırı Merv, bırı de Kûs kumaşından dikılmiş üç elbıse bırakıp, bir kişiye malının altıda birini (1/6) vasiyet etse de, elbiselerden ikısı telef olsa, kalan elbisenin altıda bırı kendısine vasiyet yapılan kışinin olur.

Eğer elbıselerin altıda bırı (1/6) ile dirhemlerin altıda birini (1/6) vasiyet etseydi, hüküm yine aynı olurdu. Çünkü burada elbiseler farklı cinslerdendir. Görmez mısın, hıçbir akidde mutlak belirleme zımmette bir borç meydana getirmez. Farklı cınsler tek taksimle bölünmez. Kendısine vasıyet yapılan kişi, ancak vasıyet edenin ırade beyanı (îcabı) sayesınde, herbir elbisenin altıda bırinde hak sahıbi olmuştur

Iki elbisenin telef olmasından sonra ise ancak kalan elbisenin altıda birini hak eder.

Eğer (elbiselerin ikisiyle birlikte) dirhemlerin de yarısı telef olsa bakılır: Eğer vasiyet eden, "malının altıda bırini" vasiyet etmiş ise, kalan malın altıda biri kendisıne vasiyet yapılan kişinin olur. Eğer "dirhemlerin altıda biri ile elbiselerin altıda birini" vasıyet etmiş ise, kalan elbisenin altıda biri ile kalan dirhemlerın altıda biri kendisine vasiyet yapılan kişının olur. Çünkü dirhemlerle ilgıli vasiyeti, dirhemlerin bir kısmının var olması nedeniyle, geçerli olmaya devam eder. Vasiyet eden, dirhemlerın altıda birini -kalan dirhemlerin üçte biri- vasiyet etmiş idi. Kendisine vasıyet yapılan kişi, bu üçte birin tamamını alır. O, vasiyet edenin irade beyanı (îcabı) sayesinde kalan elbisenin ancak altıda birine hak kazanmıştı. Bundan dolayı kalan elbisenin ancak altıda birini alır.

5 – Vasiyet eden kişi, geride üçyüz dırhem ile üçyüz dırhem değerinde bir denk Zut kumaşı (toplam: 300+300=600 dırhem) bırakıp, bir kişiye malının üçte birini (1/3), bır başkasına da dengin üçte biri (1/3) ile dirhemlerin üçte bırini (1/3) vasiyet etmiş olsa, kendilerine vasiyet yapılan ıkı kişi toplam malın üçte birini **[28/116]** aralarında yarı yarıya bölüşürler. Çünkü her ikisinin hakkı eşittir. Çünkü dengın üçte bırı ile dirhemlerin üçte biri, vasiyet edenın başka malı olmadığından, aynı zamanda toplam malın da üçte bırıdır. Bundan dolayı üçte bir (600/3=200 dirhem) kendilerine vasiyet yapılan iki kişi arasında yarı yarıya olur. Bunun yarısını (200/2=100 dirhem) dengin üçte bırı ve dirhemlerın üçte biri kendisine vasiyet edilen kişi öncelikle alır. Çünkü kendisine malın üçte biri vasiyet edilen kışi mirasçının ortağıdır. Öte yandan belli bir mal vasiyet edilen kişinin hakkı, yerine getirilme bakımından, mirasçının hakkından önce geldiği gibi, kendisine malın üçte biri vasiyet edilen kişinin hakkından da önce gelir. O, toplamın altıda biri (300/6=50 dirhem) ile dirhemlerin altıda birini (300/6=50 dirhem) alınca aradan çıkar. Sonra kalan mal (600-100=500 dırhem) malın üçte biri vasiyet edilen kişi ile mırasçılar arasında beşe bölünür. Çünkü kalan maldan kendisine vasiyet yapılan kişi bir pay, mirasçılar da kendi haklarını -dört pay- alırlar.

Eğer vasiyet edenin ölümünden önce veya sonra, dirhemlerin yarısı telef olursa (kalan: 300/2=150+300=450 dirhem), Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre, kendilerıne vasiyet yapılan iki kişi kalan malın üçte birini (450/3=150 dirhem) - üç pay malın üçte biri vasiyet edilen kişiye, dört pay diğer kendisine vasiyet yapılan kişiye ait olmak üzere- bölüşürler. Çünkü telef olan dirhemler nedeniyle, malın üçte biri vasiyet edilen kişinin vasiyetının bir kısmı geçersiz olur. Fakat belli malın üçte biri vasiyet edilen kişinin vasiyetinden hiçbir şey geçersiz olmaz. Üstelik o bellı maldan vasiyeti yerine getirecek miktar ve fazlası da kalmıştır. O halde malın üçte biri vasiyet edilen kişinin hakkı, taksimin yapıldığı gündekı malın üçte biri - yüzellı dirhem (450/3=150)-dir. Belli malın üçte biri vasiyet edilen kişinin hakkı ise - yüzü dirhemlerden kalan (300/3=100 dırhem), yüzü de dengin üçte biri (300/3=100 dirhem) olmak üzere- toplam ikıyüz dirhem (100+100=200)dir.

Dolayısıyla bu sorunda ellı dirhem bir pay kabul edilir. Belli malın üçte bırı vasiyet edilen kişının hakkı dört pay (200/50=4 pay), malın üçte biri vasiyet edilen kişının hakkı üç pay (150/50=3 pay) olur. Kendisine vasiyet yapılan kişilerin paylaştığı üçte bır yedı pay (4+3=7), kalan üçte ıkı ise ondört paydır (7x2=14 pay). Toplam yirmibir pay (14+7=21 pay) olur. Bunlardan dört pay bellı mal vasiyet edilen kişınindir. O bu payları her ıkı cins maldan, onlardaki hakkı eşit olduğu için, yarı yarıya ve öncelikle alır. Sonra her ıki cinsten kalan mal, mirasçı ile malın üçte bırı vasiyet edılen kişi arasında onyedi pay (21-4=17 pay) olarak bölüştürülür. Mirasçı bunlardan hakkının tamamı olan ondört pay, malın üçte biri vasiyet edilen kişi ise üç pay alır.

Ebû Hanıfe (rh a)'nın görüşünün kıyasına göre ise, üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kışıler arasında yarı yarıya (450/3=150/2=75'er dirhem) dır. Çünkü onun esas aldığı kurallardan biri şudur: Mirasçılar onay vermedığı takdirde, bellı mal vasiyet edilen kişinin vasiyeti de, toplam malın üçte birını aşan kısmında geçersız olur. Belli malın üçte bırı vasiyet edılen kişi, üçte bir hakkını o belli maldan kalan miktarın üçte birından –yüzellı dirhem (450/3=150)- alır. Malın üçte bırı vasiyet edilen kişinin durumu da böyledir. Bundan dolayı üçte bir onların arasında yarı yarıya (150/2=75'er dırhem) olur.

6 – Vasiyet eden kişi, gerıde üçyüz dirhem ıle altıyüz dırhem değerında bir Herat ışı kılıç kılıfı (toplam: 300+600=900 dirhem) bırakıp, ıki kişiden bırine malının üçte birini (1/3), diğerine de kılıfın altıda bırı (1/6) ıle dirhemlerin üçte bırını (1/3) vasiyet etse, malın üçte biri vasıyet edilen kişi üçte bırden üç pay, dığer kendısıne vasıyet yapılan kışı ise ıki pay alır. Kılıç kılıfının altıda bırı ile dirhemlerin üçte biri vasiyet edilen kişinin aldığı ıkı payın yarısı kılıftan, yarısı da dirhemlerden olur. Çünkü ona düşen ikiyüz dirhem miktarındaki vasiyet, kılıfın altıda biri ile dirhemlerin üçte bırı (600/6=100+300/3=200 dırhem)dır. Diğer kendisine vasıyet yapılan kişiye düşen vasıyet ise toplam malın üçte biri –üçyüz dırhem (600+300=900/3=300 dirhem)- dir. Her yüz dirhem bir pay sayıldığı zaman, malın üçte biri vasiyet edilen kişinin hakkı üç pay (300/100=3 pay), diğer kendisine vasiyet yapılan kişinin hakkı iki pay (200/100=2 pay) olur. Dolayısıyla bunların
[28/117] kendi aralarında bölüşecekleri üçte bır (300 dirhem) beş pay (3+2=5 pay, 1 pay =300/5=60 dirhem) olur. Kalan üçte ıki on pay (5x2=10 pay) olup, mirasçıların hakkıdır. Toplam mal ıse onbeş pay (10+5=15 pay)dır. Bunun ikisi (60x2=120 dirhem) belli mal vasıyet edilen kişinın öncelikli hakkıdır. O, bu iki payı ıkı maldan yarı yarıya alır. Çünkü her ıki maldaki hakkı eşittır. Sonra kalan mal (15-2=13 pay) malın üçte bırı vasiyet edilen kişi ıle mirasçılar arasında taksim edilir. Mirasçılar kalan maldan on pay (60x10=600 dırhem), üçte bir vasiyet edilen kişi ise üç pay

şey geçersiz olmaz. O, üçte birden ıkiyüz dırhem (600/6=100+300/3=200 dirhem) alır. Malın üçte bırı vasiyet edılen kişi de ikiyüz dirhem alır kı bu meblağ taksim sırasında kalan malın üçte bıridir (600/3=200 dirhem). Bundan (malın üçte birindeki hakları eşit olup, toplamı kalan malın üçte bırini aştığından) dolayı kendisine vasiyet yapılan kişi kendilerine vasıyet yapılan kişiler, kalan malın üçte bırını aralarında yarı yarıya bölüşürler. Üçte birin yarısı (200/2=100 dirhem) bellı mal vasiyet edilen kişinın olup, bunu her iki maldan yarı yarıya alır. Sonra kalan mal (600-100=500 dırhem) mirasçılar ile malın üçte biri vasiyet edilen kışı arasında beş pay üzerinden taksim edılir.

Eğer dirhemlerin yarısı telef olup, kılıç kılıfından hiçbir şey telef olmasaydı (kalan mal: 600+300/2=750 dırhem), belli mal vasiyet edilen kişi üçte bırden dört pay, diğer kendisine vasiyet yapılan kişi ise beş pay alırdı. Çunkü bellı mal vasiyet edilen kişinin vasıyetinin tamamı bakidir. O, ikiyüz dirhem (600/6=100+300/3=200 dirhem) alır. Malın üçte bırı vasiyet edilen kişı ıse kalan malın üçte birini alır. Kalan mal yediyüzelli dirhem olup, kılıfın tamamı ile dırhemlerın yarısıdır. Bunun üçte biri ıse ıkiyüzelli dirhem (750/3=250 dirhem)dır. Her elli dirhem bir pay kabul edilırse, malın üçte biri vasiyet edılen kişının beş (250/50=5 pay), bellı mal vasiyet edilen kişinin dört payı (200/50=4) olur. Dolayısıyla kendilerine vasiyet yapılan ıkı kişin aralarında bölüşecekleri üçte bir (750/3=250 dırhem) dokuz pay (5+4=9, 1 pay = 250/9=27.7 dirhem), toplam mal ise yirmıyedi pay (9x3=27.7) olur. Bellı mal vasıyet edilen kişı bu paylardan dördünü (27.7x4=110.8 dirhem) öncelikle ve her iki maldan yarı yarıya (110.8/2=55.4'er dirhem) alır. Sonra kalan mal (750-110.8=639.2 dirhem) mirasçılar ile üçte bır vasıyet edılen kişi arasında yirmi üç pay

mal onbeş paydır. İki pay (26.6x2=53.2 dirhem) belli mal vasiyet edilen kişınindir. Bu ikı payın, vasiyetindeki oranlara göre, dörtte bırini (53.2/4=13.3 dirhem) kılıçtan, dörtte üçünü (13.3x3=39.9 dirhem) dirhemlerden alır. Sonra kalan mal (400-53.2=346.8 dırhem) mırasçılar ile dörtte bir vasiyet edilen kişi arasında onüç pay üzerinden taksim edilir. Çünkü bunlardan herbıri kalan mal üzerindeki hakkının tamamını alır.

Eğer malı paylaşmazlar da yüz dirhem telef olursa (kalan:300-100=200+100=300 dirhem), uçte bir kendilerine vasiyet yapılan iki kişi arasında onyedi pay üzerinden taksim edilir. Çünkü dirhemlerin bir kısmının telef olması belli mal vasiyet edilen kişinin vasiyetinden hiçbir şey, geçersiz kılmaz. O, üçte birden altmışaltı dirhem ve bir dirhemin üçte ıkisini (400/6=66.66 dırhem) alır. Malın dörtte biri vasiyet edilen kişı ise ancak kalan malın dörtte birini -yetmişbeş dırhem (400-100=300/4=75 dirhem)- alır. Az ile çok arasındaki farkı –sekız dirhem ve bir dırhemin üçte biri (75-66.6=8.33 dirhem)- bir pay kabul et. Bu durumda belli mal vasiyet edilenın hakkı sekiz pay (66.6/8.3=8), malın dörtte biri vasiyet edılen kişinin hakkı ise dokuz pay (75/8.3=9) olur. Dilersen şöyle de: Yüz dırhem üçe ve dörde bölündü. Sonuçta yüz dirhem onıki paya ayrıldı. Bunun üçte ikisi –sekiz pay- belli mal vasıyet edılen kışinin, dörtte üçü –dokuz pay- ise dörtte bir vasiyet edilen kişinindir. İkısinin paylarını toplarsan onyedi pay (8+9=17) eder ki bu toplam malın üçte bırıdır. Toplam mal ise ellibir pay (17x3=51)dir. Bundan sekiz pay belli mal vasiyet edilen kişiye aittir. O, bunun dörtte birini kılıçtan, dörtte üçünü de kalan dirhemlerden alır. Bundan sonra kalan mal ıse dörtte bir vasiyet edilen kişi ile mirasçılar arasında kırküç pay üzerinden taksim edilır. Çünkü mirasçılar haklarının tamamını –otuzdört pay (17x2=34)- , dörtte bir vasiyet edilen kişi de dokuz pay (43-34=9) alır.

[28/118]

Eğer taksımden önce dirhemlerin yüzü daha telef olsa (kalan: 300-200=100+100=200 dirhem), üçte bir kendisıne vasiyet yapılan kışiler arasında yedi pay üzerinden taksım edilir. Çünkü belli mal vasiyet edilen kişi önceki gibi altmışaltı dirhem ve bir dirhemin üçte ikisini (400/6=66.66 dirhem) alır. Diğer kendisine vasiyet yapılan kişi ise, ancak kalan malın dörtte birini –elli dirhem (200/4=50 dırhem)- alır. Az ile çok arasındaki farkı –onaltı dirhem ve bir dirhemin üçte ıkisi (66.6-50=16.6 dirhem)- bir pay kabul edersen, malın dörtte biri vasiyet edilen kişinin üç (50/16.6=3 pay), diğerinin dört payı (66.6/16.6=4) olur. Dolayısıyla kendilerine vasiyet yapılan kişilerin paylaşacakları üçte bır yedi pay (4+3=7) olur. Toplam mal ise yirmibir pay (7x3=21) dir. Bunun dört payı belli mal vasiyet edilen kişinindir. O, bunun dörtte birini kılıçtan, dörtte üçünü de kalan dirhemlerden alır. Bundan sonra kalan mal ise diğer kendısine vasiyet yapılan kişi ile mirasçılar arasında onyedi pay (21-4=17) üzerinden taksim edilir. Çünkü mirasçılar kalan maldan ondört pay, dörtte bır vasıyet edılen kişi de üç pay alır.

8 – Vasıyet eden kişi, geride bin dırhem değerinde bir köle ile ayrıca ikibın dırhem (toplam: 1000+2000=3000 dirhem) bırakıp, bir kişiye köleyi (1/3), bir başkasına da malının üçte birini (1/3) vasiyet etse, üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında yarı yarıyadır. Çünkü Ebû Hanıfe (rh a)'nin kurallarından biri şudur: Köle kendilerine vasiyet yapılan kışıler arasında çekışme (münazaa) yoluyla taksim edilip altı pay olur. Bunun beş payı kendisine köle vasiyet edilen kişinin, bir payı da diğerinindir. İkibin dirhemın her bını de altışar (toplam: 6x2=12) pay olur. Bunun üçte bırı –dört pay (12/3=4)- üçte bır vasıyet edilenindir. Sonuçta kendilerıne vasıyet yapılan kişilerın beşer payı olur. Bundan dolayı üçte bir aralarında yarı yarıyadır (3000/3=1000/2=500'er dirhem).

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, köle avl yoluyla dörde bölünür. Bunun üç payı kendisine köle vasiyet edılen kişinin, bir payı da malın üçte bırı vasiyet edilen kışınindir. Sonra her bin dirhem de asıl itibariyle üçer paya (toplam: 3x2=6 pay) ayrılır. Çünkü onlarda avl yoktur. Sonuçta bu ikibın dırhemden iki pay (6/3=2) ile köleden bir pay (toplam: 2+1=3 pay) malın üçte biri vasıyet edilen kişinin olur. Diğer kendisıne vasiyet yapılan kışının de üç payı vardır. Bundan dolayı üçte bir kendilerıne vasiyet yapılan kışiler arasında yarı yarıyadır (3000/3=1000/2=500'er dirhem). Çozüm yolları farklı olmakla birlikte sonuçlar aynı çıkmıştır. Bunun açıklaması vasıyetlerle ilgıli bölümde geçmişti.

Eğer malı paylaşmazlar da bin dirhem telef olursa (kalan:3000-1000=2000 dirhem), Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre, üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında yedi pay üzerinden taksım edilir. Çünkü köle altı pay olmuştu. Kalan bin dirhem de altı paydır (toplam 12 pay). Üçte bir vasıyet edilen kişi, dirhemlerden ıkı pay (6/3=2), köleden de bır pay olmak üzere, toplam üç (2+1=3) pay alır. Kendisine köle vasiyet edilen kişi ıse dört pay alır. Çünkü onun hakkı her [28/119]
ne kadar beş pay olsa da, ancak malın üçte biri kadarını alabilir. Kalan malın üçte bırı ıse dört (12/3=4) paydır. Dört payı aşan vasıyeti (5-4=1 pay) ise geçersiz olur. Nitekim Ebû Hanife (rh a)'nin esas aldığı kural budur. Dolayısıyla o dört pay alır. Kendilerına vasiyet yapılan kişiler arasındaki üçte bir yedi (4+3=7) pay, toplam mal ise yırmibır (7x3=21) paydır. Kendisına köle vasiyet edılen kışının, hepsı de köleden olan dört payı olup, onları alır. Köledeki dığer paylar kalan bin dırheme eklenip, mirasçılar ıle malın üçte biri vasıyet edilen kişi arasında onyedi (21-4=17) pay üzerinden taksim edılir. Mirasçılar ondört pay, üçte bır vasiyet edilen kişi üç pay alır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'in görüşüne göre ise, üçte bir kendilerına vasıyet yapılan kişiler arasında beş pay üzerınden taksım edılır. Çünkü köle asıl ıtibariyle dört pay olup, bir payı üçte bır vasıyet edilen kişinındir. Kalan bın dırhem de asıl itibarıyle üç pay olup, bir payı üçte bir vasiyet edilen kişinindir. Dolayısıyla üçte bir vasiyet edilen kişinın toplam ıkı payı, diğer vasiyet yapılan kışının ise üç

payı olur. kendılerine vasiyet yapılan kışiler arasında paylaştırılacak üçte bir beş (2+3=5) paydır. Toplam mal ise onbeş (5x3=15) pay olur. Bunun üç payı –tamamı köleden olmak üzere- kendisine köle vasiyet edilen kişinindir. Sonra kalan mal mırasçılar ile üçte bir vasiyet edilen kişı arasında onıkı (15-3=12) pay üzerinden taksim edilir. Bunun ıkı payı –sonuçta kalan malın altıda bırı (12/2=6/1) üçte bır vasiyet edilen kişinin olup, her iki maldan alır. Kalan altıda beş ise mirasçılarındır.

9 – Vasıyet eden kişı, geride bin dirhem değerinde bir köle ile ayrıca ikibin dirhem bırakıp (toplam: 1000+2000=3000 dırhem), kölenin özgür kılınmasını ve bir kişiye de ikibin dirhemın üçte birini vasiyet etse, üçte bır, köle ile diğer kendısine vasıyet yapılan kişi arasında beş pay üzerınden taksim edilir. Bunun üç payı kölenin olup, o kadarı özgür olur. Köle değerinin kalan mıktarını ödemek için çalışır. Çünkü özgür kılma vasiyetının diğer vasiyetten bir önceliği yoktur. Köle özgür kılmanın önceliği, dönüş olasılığı olmadığından, özgür kılmanın derhal yürürlük kazanmasında kendini gösterir. Dönüş olasılığı bulunan özgür kılma ise diğer vasiyetler gibidir. Dolayısıyla üçte birden köle kendi değeri olan bin dirhemi, diğer kendısına vasıyet yapılan kişi ise ıkibin dirhemin üçte bırını (2000/3=666.6 dirhem) alır. Az ıle çok arasındakı farkı –üçyüzotuzuç dirhem ve bir dirhemın üçte bırı (1000-666.6=333 3 dirhem)- bir pay kabul edersen, kölenin üç payı, ıkıbin dirhemın üçte bırı vasiyet edilen kişinin ikı payı olur. Onların aralarında paylaştıkları üçte bir beş (3+2=5) pay olunca, toplam mal onbeş (5x3=15) pay olur. Toplam mal üçbin dirhem olup, her bın dirhem beş paydır. Sonra köleye mülkiyetinin (rakabe) beşte üçu –altıyüz dirhem (1000/5=200x3=600)- teslim edilir. Köle kalan dörtyüz dirhem (1000-600=400) için mırasçılara çalışır. İkıbın dırhemin üçte biri vasiyet edilen kişi, bin dirhemın beşte ikısını –dörtyüz dirhem (1000/5=200x2=400)- alır. Mırasçılara ıse ıkibın dirhemden binaltıyüz dirhem (2000-400=1600) kalır. Köleden de dörtyüz dirhem alırlar. Dolayısıyla onlara ikibin dırhem (1600+400=2000) verilir. Eğer köle bedelinden kalan miktarı öderse, vasiyeti bu şekılde yerine getiririz.

Eğer köle ıflas edip borcunu ödeyemeyecek bir duruma düşerse, ıkıbin dirhem ikibinin üçte bırı vasıyet edilen kışı ile mırasçılar arasında altı pay üzerinden taksım edilir. Çünkü kölenın zimmetinde olan miktar telef olmuş kabul edilir. İkıbın dirhemın üçte bırı vasiyet edılen kişinın dörtyüz dırhemdeki, mirasçıların da ıkibin dirhemdekı hakkı kalır. Dörtyuz dirhemın tamamı onların arasında taksim edilır. Dolayısıyla mirasçıların hakkı beş pay, kendısine vasıyet yapılan kişinin hakkı bir pay olur. Sonuçta kendisine vasıyet yapılan kişi ikıbinin altıda birini –üçyüzotuzüç dirhem ve bir dırhemın üçte bırı (2000/6=333.3 dırhem)- alır. Bundan anlaşılır ki, kölenin mülkıyetından sağlam kalan miktar bu ve bunun yarısı –beşyüz dirhem (333.33+166.66=500)- kadardır. Taksime konu olacağı belli olan mal ıse ikibinbeşyüz dırhemdir (3000-500=2500). Bunun sekizyüzotuzüç dirhem ve bir dirhemin üçte bırı (500+333.3=833,33 dirhem)de kendılerine vasiyet yapılan kişiler içın vasıyetı uyguladık. Mırasçılara bunun iki katı –binaltıyüzaltmışaltı dirhem ve bir

[28/120]

dirhemin üçte ikisi (833.3x2=1666.66 dırhem)- verildi. Köle borcunu çalışıp ödeyene kadar çözüm budur. Köle buna gücü yetince, kendisine vasiyet edilen mıktarı –altıyüz dirhem- alıkor, dörtyüz dirhemı öder. Bundan altmışaltı dırhem ve bır dirhemin üçte ikisini (400/6=66.6 dirhem) ikıbın dirhemin üçte biri vasıyet edilen kişi alıp, tam hakkı olan dörtyüz dirhemi tamamlar; üçyüzotuzüç dirhem ve bir dirhemin üçte birini (400/6=66.66x5=333.33 dirhem) de mirasçılar alıp, ikibinin tamamını kurtarırlar. *Kitabu'l-Asl*'da der ki: "Kendısıne vasıyet yapılan kişi, kölenin kazanıp mirasçılara ödedığı miktarın altıda bırini mirasçılardan alır." Eğer iyice düşünürsen, bunun bizim açıklamalarımıza uygun düştüğünü anlarsın.

10 – Vasiyet eden kişi, geride bin dırhem değerinde bir köle bırakıp özgür kılınmasını vasiyet etse, ayrıca bin dırhem (toplam: 1000+1000=2000 dirhem) bırakıp bir kişiye malının üçte birini (1/3), bir başkasına da bin dirhemin altıda birini (1/6) vasiyet etse, üçte bır kendilerıne vasiyet yapılan kişiler arasında onbır pay üzerinden taksim edilir. Çünkü kölenın vasiyetı değerı –bin dirhem- kadardır. Toplam malın üçte birini aşsa bile, üçte birden değerının tamamını alır. Çünku onun hakkında yapılan vasıyet çalışıp kazanma yükümlülüğü olmayan bir vasıyettır. Dolayısıyla bu, bin dirhemin mürsel olarak (kesirli paylar değıl de, belli bir rakam verılerek) vasıyet edilmesi türündendir. Üçte bırı aşsa bıle tamamını alır. Malın üçte biri vasiyet edilen kışının vasiyeti altıyüzaltmışaltı dirhem ve bir dirhemin üçte ıkisi (2000/3=666.66 dirhem)dir. Bin dirhemin altıda biri vasiyet edılen kişinin vasiyetı yüzaltmışaltı dirhem ve bır dırhemin üçte ikisi (1000/6=166.66 dırhem)dir. Bu bir pay kabul edilir. Dolayısıyla onun hakkı bir pay, malın üçte bırı vasiyet edilen kişının hakkı dört pay (666.6/166.6=4), kölenın hakkı da altı pay (1000/166.6=6) olur. Bu paylar toplanınca onbir pay (1+4+6=11) eder ki toplam malın üçte biridir. Toplam

[redacted]

mal ıse otuzüç pay (11x3=33)dir. Bunlardan onaltıbuçuk pay (33/2=16.5) kölenin olup, altısı kendisine verılir. Onbuçuğu ıçın çalışıp kazanır. Bin dirhemın altıda biri vasiyet edılen kişi, binin onaltıbuçuk payından bırini alır. Bundan sonra kalan mal toplanır. Malın üçte bırı vasiyet edilen kişi ile mirasçılar arasında yırmialtı pay (33-6=27-1=26) üzerinden taksim edilir. Bunun yirmiiki payı (33/3=11x2=22) mirasçıların, dört payı (26-22=4) de malın üçte biri vasiyet edilen kişinindir. Bu taksım, köle kendisine düşen çalışıp kazanma görevini yerine getırdığı zaman geçerlidir.

mal ise onsekiz pay (6x3=18)dır. Kölenin kalan yarısı dokuz pay olup, bundan üç pay –kölenin yarı bedelinin üçte biri- köleye verilir. Köle diğer üçte ikilik pay için çalışır. Bın dirhemin altıda biri vasiyet edilen kişi bir pay alır. Sonra kalan mal mirasçılar ile malın üçte bırı vasiyet edılen kişi arasında ondört pay (18-3=15-1=14) üzerınden taksim edilir. Bunun oniki payı mırasçıların, iki payı da kendisine vasiyet yapılan kişinindır. Bu ondört pay yedi pay kabul edilip yedide bırı kendisine vasiyet yapılan kişiye verilebilir. Çünkü yedi payın bir payı ile ondört payın iki payı arasında bir fark yoktur (14/2=7/1).

[28/121] Bütün bu sorunlarda Muhammed (rh a) der ki: Vasiyet eden kişi, bir kişiye belli bir şeyi, bir başkasına da malının üçte birini mürsel olarak (kesırli pay belirtmeyip, belli bir rakam vererek) vasiyet etse, üçte bir onlara vasiyet edilen mıktara bölünür. Belli bir şey vasıyet edilen kişi üçte birden kendi payını alır. Sonra malın üçte biri vasiyet edilen kişiye, belli bır mal vasiyet edilen kışiye vasiyet edilen maldan onun aldığının üçte biri kadar verilir. Malın üçte biri vasiyet edılen kışi, kalan hakkını dığer maldan alır. Çünkü ona yapılan vasiyet her iki malda da yayılmıştır (ortaktır). Bundan dolayı her iki maldan da payı kadar vasiyetin yerine getirilmesi gerekir.

Allah doğruyu daha iyi bilir.

MALIN ÜÇTE BİRİNDEN FAZLASINI VASİYET

1 – Muhammed (rh a) der ki: Vasiyet eden kişi, bir kimseye malının üçte birini (1/3), bır başkasına da malının tamamını (1/1) vasiyet etse, mirasçılar da buna onay verseler, Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre, mal aralarında çekişme (münazaa) yoluyla taksım olunur. Şöyle kı, kendisıne üçte bir vasiyet edilen kişinin üçte biri aşan mıktarda herhangi bır hak istemesi yoktur. Bundan dolayı üçte biri aşan kısım -malın üçte ikisi- malın tamamı vasiyet edilen kişiye verilir. Kendilerine vasiyet yapılan kişilerin malın üçte birindeki çekişmeleri (münazaaları) eşittir. Dolayısıyla üçte bir aralarında yarı yarıya taksim edilir. Sonuçta malın altıda beşi malın tamamı vasıyet edilen kişinin, altıda bırı de malın üçte biri vasiyet edilen kişinin olur.

Hasan b. Ziyad (rh.a) der ki: Bu cevap yanlıştır. Aksine, Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre, mal kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında münazaa yoluyla birlı üçlü taksim edilir. Şöyle kı, Ebû Hanife (rh a), öncelikle üçte biri taksimle ışe başlar. Çünkü kendilerine vasiyet yapılan kışilerin üçte birdeki hakları eşit olup, aralarında yarı yarıya bölüşürler. Sonra malın üçte ıkilik kısmına gelir ve der ki: Malın üçte bırı vasiyet edilen kişinin altıda iki payı vardı. Fakat ona bır pay ulaştı. Hakkından bir pay kaldı. Malın üçte ikilik kısmında bir payı aşan miktarda –üç pay- onun münazaası yoktur. Bundan dolayı o kısım, malın tamamı vasiyet edılen kışıye verilır. Geriye her ikisinın eşit derecede çekiştığı bir pay kaldı. Bunu da aralarında yarı yarıya bölüşürler. Sonuçta malın üçte biri vasiyet edilen kişinın, malın üçte

birinin yarısı ve üçte ikilik kısmının dörtte birinin yarısı olmak üzere birbuçuk payı, malın tamamı vasiyet edilen kişinin de dörtbuçuk payı –toplam malın dörtte üçü- oldu.

Hasan b. Ziyad (rh a)'ın çözümü daha doğrudur. Çünkü Muhammed (rh a)'in andığı çözüm, malın üçte biri vasiyet edilen kişinin mirasçıların onayından asla yararlanamaması sonucunu doğurur. Çünkü kendilerine vasiyet yapılan kişilere yapılan üçte biri aşan miktardaki vasiyetlere onay verilmeseydi, kendilerine vasiyet yapılan kişiler üçte bırı aralarında yarı yarıya bölüşeceklerdi. Sonra üçte bir vasiyet edilen kişi, hakkını tamamlamak için mirasçılardan -onay verdikleri takdirde- altıda birlik bir pay daha alacaktı. Her ikisinin vasiyetine onay verildiği takdirde de kendilerine vasiyet yapılan kişilerin herbirinin onaydan yararlanması gerekir. Bu bizim andığımız görüşte vardır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, taksim avl yoluyla olur. Malın tamamı vasiyet edilen kişi üç, malın üçte biri vasıyet edilen kişi bir pay alır. Dolayısıyla mal aralarında üçlü birli taksim edılmiş olur.

Eğer mirasçılar vasiyete onay vermezlerse, Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre, üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında yine üçlü bırli taksim edilir. Ebû Hanife (rh a)'ye göre ise, yarı yarıya taksim edilir. Çünku malın tamamı vasiyet edilen kişinin üçte biri aşan vasiyeti çarpım yoluyla (darben) ve hak etme yoluyla (istihkakan) geçersiz olmuştur.

2 – Vasiyet eden kişi, bir kimseye malının üçte bırini (1/3), bir diğerıne malının üçte ikisini (2/3), bir başkasına da malının tamamını (1/1) vasiyet edip, mirasçılar da bu vasiyete onay verseler, Muhammed (rh a)'in andığına göre, Ebû Hanıfe (rh a)'nın görüşünün kıyası şudur: Üçte ıkiyi aşan miktarda ne üçte iki, ne de üçte bır vasıyet edılen kişilerin bir çekişmesi olmadığından, o kısım, malın tamamı vasiyet edilen kişiye verilir. Sonra üçte bir ile üçte iki arasındaki mıktarda üçte bır vasıyet edılen kişinin çekışmesı olmayıp, malın üçte ıkisi vasiyet edilen kişı ile malın tamamı vasiyet edilen kişi çekiştiğinden, bu mıktar ikisi arasında yarı yarıya bölünür. Kalan üçte bırlik kısımda ıse hepsinin çekişmesı eşit olduğundan bu miktar aralarında üçe bölünür. Dolayısıyla burada üçte biri üçe ve ikiye bölünebilen bir sayıya ıhtiyaç duyulur. Bu sayı onsekizdir. Malın tamamı vasiyet edilen kışıye bır keresinde altı, bir keresinde üç, bır keresinde de ıkı pay verildığınden toplam payları onbir (6+3+2=11) olur. Malın üçte ıkisi vasiyet edilen kişiye bir keresinde üç, bir keresinde de ıki pay verildiğinden toplam beş payı (3+2=5) olur. Malın üçte biri vasiyet edilen kişinin ıse ıkı payı vardır. [28/122]

Hasan b. Ziyad (rh a)'ın ortaya çıkarmasına göre ise Ebû Hanife (rh a) şöyle der: Önce üçte bırlik kısım birer pay olmak üzere aralarında taksım edlır. Toplam mal dokuz pay olur. Malın üçte ikisi vasiyet edilen kışiye dokuz paydan bır pay ulaştığından beş payı (9/3=3x2=6-1=5) kalmıştır. Malın üçte ikiyi aşan kısmında

malın üçte ikisı vasiyet edilen kişinin herhangi bir çekişmesi olmadığından, bu kısım malın tamamı vasiyet edilen kişiye verilir. Malın üçte biri vasiyet edilen kişinın hakkı üç pay olup, bunun bir payı kendisine ulaşmış, iki pay (9/3=3-1=2) kalmıştır. Üçüncü paydan beşınci paya –toplam üç pay- kadar üçte bır vasiyet edilen kişinin çekişmesi yoktur. Bu kısım ıki kardeş (malın tamamı ve üçte ikisı vasiyet edilen kişiler) arasında yarı yarıya bölünür. Kalan ıki payda ise kendilerine vasiyet yapılan kişilerin üçünün de çekişmesi eşittir. Bu iki pay aralarında eşit olarak üçe bölünür. Bu sorunda paylar üçe ve ikiye bölünmüştür. Bundan dolayı üç ikiyle çarpılır, altı olur. Sonra altı dokuzla çarpılır, ellidört olur. Sorun ellidört paydan çözülür.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, taksim avl yoluyla yapılır. Kendisine malın tamamı vasiyet edilen kişi üç pay, malın üçte ikisi vasıyet edılen kişi iki pay, malın üçte biri vasıyet edilen kişı ise bir pay alır. Toplam mal altı pay olur.

Eğer mirasçılar bu vasiyete onay vermezlerse, Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre, üçte bır yine altı paya bölünüp, kendilerine vasıyet yapılan kişıler arasında yukarıdaki gibi taksim edilir. Ebû Hanife (rh a)'ye göre ıse, üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında eşit olarak taksim edilir.

3 – Vasiyet eden kişi, bir kişıye malının üçte birini (1/3), bir başkasına yarısını (1/2), bir diğerine de yıne yarısını (1/2) vasıyet etse, mırasçılar da bu vasıyete onay verseler, Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre, malın yarısı vasiyet edılen kişilerden herbiri malın altıda birını alır. Çünkü üçte biri aşan kısımda malın üçte biri vasiyet edilen kişinin çekişmesi yoktur. Diğer iki kışı ise kendi paylarının malın yarısı olduğunu iddia etmektedır. Onlardan herbırı bu mıktarı yarı yarıya alırlar. Üçte birlik kısımda ise üç kişının de çekişmesi olup, bu miktarı aralarında birli ıkılı paylaşırlar. Sonuçta malın üçte bırı vasiyet edılen kişinin dokuzda iki, diğer ikı kişiden herbirının dokuzda üçbuçuk payı olur. Eğer mirasçılar onay vermezlerse üçte bir kendılerine vasiyet yapılan kişiler arasında eşit olarak taksim edılır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, eğer mirasçılar onay verırlerse, malın tamamı kendilerine vasiyet yapılan üç kışı arasında, avl yoluyla, sekiz pay üzerinden taksim edilir: Malın yarısı vasiyet edılen kişilerden herbiri üç, malın üçte biri vasiyet edilen kişı iki pay alır. Eğer mirasçılar onay vermezlerse, üçte bir kendilerıne vasiyet yapılan kişiler arasında yine sekız pay üzerinden taksim edılır.

4 – Vasiyet eden kişi, malının üçte birini (1/3), malının yarısını (1/2), malının üçte ikisini (2/3) ve malının altıda beşini (5/6) vasiyet etse, mirasçılar da buna izin verseler, Muhammed (rh a)'in andığı Ebû Hanife (rh a)'nin görüşünün kıyasına göre, malın üçte ikisinden altıda beşine (2/3=4/6, 5/6-4/6=1/6 pay) kadar olan kısmını sadece malın altıda biri vasıyet edilen kişi iddıa ediyor. Bundan dolayı o, bu miktarı –malın altıda biri- çekışmesiz olarak alır. Sonra yarıdan üçte ikiye kadar olan kısmı (1/2=3/6-2/6=1/6 pay) malın üçte ikisi vasıyet edilen kişi ile malın altıda beşi vasiyet

[28/123]

edilen kişi iddia ediyor. Malda genişlik olduğundan bu ikisı altıda birer pay daha alırlar. Sonra üçte birden yarıya kadar olan kısmı –malın altıda biri (1/3=2/6, 3/6-2/6=1/6 pay)- malın üçte biri vasiyet edilen kişi dışında diğer kendilerine vasıyet yapılan kişilerın hepsi iddia ediyor. Bu miktar –üç pay- aralarında eşit olarak taksim edilir. Kalan üçte birlik kısmı ise kendilerine vasıyet yapılan kişilerin dördü de iddıa etmektedir. Bu miktar –dört pay- da aralarında eşit olarak taksim edilir. Bu sorunda paylar üçe ve dörde bölünmüştür. Dolayısıyla üçü dörtle çarp, oniki çıkar. Sonra onıkiyi altıyla çarp, yetmışiki (3x4x6=72 pay, 1/6=12/72) çıkar. Malın altıda beşi vasiyet edilen kışi, iki keresınde oniki, bir keresinde dört –toplam yirmisekiz-, bir keresinde de altı pay olmak üzere toplam otuzdört pay(12+12+4+6=34) alır. Malın üçte ikisi vasiyet edilen kışi, bir kere oniki, bir kere dört, bir kere de altı pay olmak üzere toplam yirmiikı pay (12+4+6=22) alır. Malın yarısı vasiyet edilen kişi, bir kere dört, bir kere de altı olmak üzere toplam on pay (6+4=10) alır. Malın üçte bırı vasiyet edilen kişi ise sadece altı pay alır. Aralarındakı taksim böyle olur.

Hasan b. Zıyad (rh a)'ın çözüm şekline göre ise, önce üçte bir kendilerine vasiyet yapılan dört kişi (1/3, 1/2, 2/3, 5/6) arasında dört pay üzerinden eşit olarak taksim edilir. Toplam mal onıki pay (4x3=12) olur. Altıda beş vasıyet edilen kişinin on pay, üçte iki vasiyet edilen kişinin ise sekız payda hakkı vardır. Onlardan herbiri ikişer pay alır. Yedıden sekize kadar olan bir payı (sekizinci pay) altıda beş vasıyet edilen kişi paylaşmasız alır. Malın yarısı vasiyet edilen kişinin altı pay üzerinde hakkı

vasiyet edilen kişinin iddiası yoktur. Bu mıktar malın üçte ikisı, altıda beşi ve tamamı vasiyet edilen kişiler arasında üç pay üzerinden eşit olarak taksım edilir. Üçte bırden yarıya kadar olan kısım –malın bir başka altıda biri- öncekiler ve malın yarısı vasıyet edilen kişi arasında dört pay olarak taksım edilir. Kalan üçte birde (malın altıda ikisi) ise bütün kendilerıne vasiyet yapılan kişilerin iddiası vardır. Bundan dolayı bu kısım beşi arasında eşit olarak pay edilir. Bu sorunda paylar beş, üç ve ikiye bölünmüştür. Çözüm yolu bu paydaların (mahrecleın) birbirleriyle çarpılmasıdır. Şu kadar var ki, dört ikinin de yerine geçer. Dolayısıyla beş dörtle [28/124] çarpılır, yirmi olur. Yirmi üçle çarpılır, altmış olur. Altmış da asıl pay sayısı olan altıyla çarpılır, üçyüzaltmış çıkar (5x4x3x6=360). Ebû Hanife (rh a)'ye göre sorun üçyüzaltmıştan çözülür.

Hasan b. Ziyad (rh a)'ın tesbitine göre ise, önce üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kışiler arasında beş pay olarak taksim edilir. Dolayısıyla mal toplam onbeş pay (5x3=15) olur. Sonra malın altıda beşi vasiyet edilen kışinin hakkı onikibuçuk pay 15/6=2.5x5=12.5) olup, bunun bir payı ulaşmış geriye onbirbuçuk pay kalmıştır. Bu sorunda paylar ıkiye bölündüğünden toplam payı ikıyle çarp, otuz pay eder. Bunlardan herbır kişiye ikı pay ulaşmıştır. Malın üçte ıkisi vasiyet edilen kişinin hakkı yirmi pay (30/3=10x2=20) olup, bunun iki payı kendisine ulaşmış, onsekız payı kalmıştır. Onsekızden yırmiye kadar olan iki pay (19-20. paylar), malın tamamı vasiyet edilen kişi ile malın altıda beşı vasiyet edılen kışi arasında yarı yarıya taksım edilir. Sonra onüçten onsekize kadar olan beş pay (14-18. paylar), öncekı ikı kişı ve malın üçte ikisı vasıyet edılen kişı arasında üç eşıt pay olarak taksim edılir. Sonra sekizden onüçe kadar olan beş pay (9-13. paylar), yukarıdaki üç kişı ve malın yarısı vasiyet edilen kişi arasında dört eşit pay olarak taksim edilir. Sonra geri kalan sekiz pay (1-8. Paylar) beş kişi arasında eşit olarak taksim edilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, mirasçılar onay verdığı takdirde bu sorundaki taksim malın tamamında avl yoluyla olur. Dolayısıyla toplam yirmı pay olur. Çünkü malın tamamı vasıyet edilen kışi altı, altıda beş vasiyet edılen kışi beş, üçte iki vasiyet edılen kışi dört, malın yarısı vasiyet edilen kışi üç, üçte bır vasıyet edilen kışı iki pay alır (6+5+4+3+2=20). Mirasçılar onay vermediği takdirde malın üçte bırı yine yırmi pay üzerinden taksım edilır

6 – Vasiyet eden kışi, bır kişıye malının üçte bırini (1/3), bir başkasına malının dörtte bırını (1/4), bir dığerıne de malının altıda bırını (1/6) vasiyet etse, mirasçılar da bu vasıyete onay verseler, kendilerine vasiyet yapılan kişılerden herbiri kendı vasiyetını tam olarak alır. Çünkü vasiyet edenin vasiyet beyanında (îcabında) bulunduğu bütün kışilere yetıp artacak kadar mal vardır.

Eğer mirasçılar onay vermezlerse, kendilerine vasıyet yapılan kişilerden herbırı kendı payını malın üçte bırından alır. Bu durumda taksim ittifakla avl yoluyla olur.

Çünkü bütün vasiyetler malın üçte birinde geçerli olup, kuvvetçe eşittir. Bundan dolayı kendilerine vasiyet yapılan kişilerin herbiri kendi hakkını tam olarak alır.

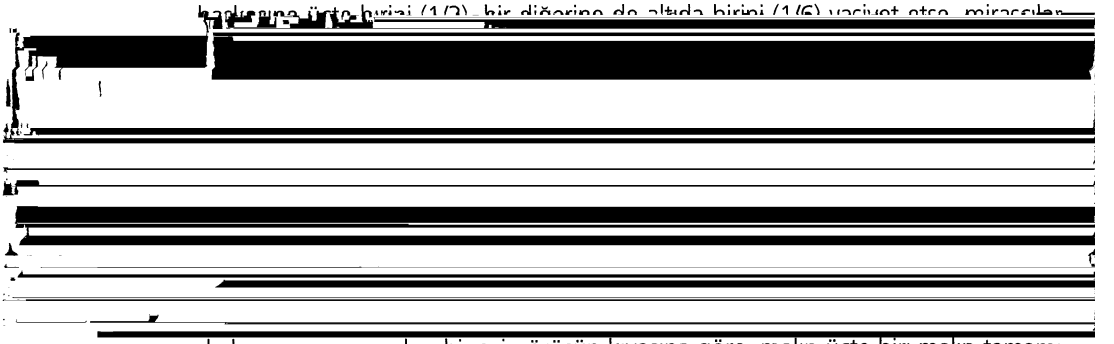
7 – Önceki sorunda vasiyet eden kişi, onlarla (1/3, 1/4, 1/6) beraber bir kişiye malının tamamını (1/1), bir başkasına da malının yarısını (1/2) vasıyet etse, mirasçılar da buna onay verseler, Ebû Yusuf (rh a)'un andığına göre, bu konuda Ebû Hanife (rh a)'nın görüşünün kıyası şudur: Malın yarısı (1/2) malın tamamı vasiyet edilen kişinindir. Malın altıda biri malın tamamı, (yarısı) ve üçte biri vasiyet edilen kışiler arasında üç pay olarak; malın altıda birının yarısı (1/12) bunlarla malın dörtte biri vasiyet edilen kişi arasında dört pay olarak; malın kalan kısmı da bunlarla malın üçte biri vasiyet edilen kişi arasında beş pay olarak taksim edilir. Ebû Yusuf (rh a) der ki: Çünkü burada taksimi çekişme yoluyla yapmak gerekir. Çünkü vasiyetlerin bazısı malın üçte birini geçmiştir. Taksimi çekişme yoluyla yapmak gerekince avl yoluyla taksime itibar edilmez. Çünkü aralarında çelişki vardır. Taksim çekişme yoluyla olunca sorunun çözümü Ebû Yusuf (rh a)'un dediği gibi olur: Kendilerine vasıyet yapılan kişilerden bazısının iddia ettiği paylar, iddia edenler arasında eşıt olarak taksim edilir.

Muhammed (rh a) ise bu konuda şöyle der: Bu cevap, üçte biri aşmayan vasiyetler hakkında "herkes üçte birden kendi vasiyetını alır, kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında bır ayırım yapmayız" dıyen Ebû Hanife (rh a) görüşünün kıyası değildir.

Ebû Hanife (rh a)'nin görüşünün kıyası şudur: Üçte bırı aşan vasıyetleri kabul edıp etmeme yetkisi mırasçılara aıttir ki böyle vasiyetlerin taksimi Ebû Yusuf (rh a)'un anlattığı şekildedir. Ancak mırasçıların kabul edip etmeme yetkisi bulunmayan üçte birlik kısım, mirasçılar onay vermediği takdirde nasıl taksım edılecekse o şekilde taksim edılir. Burada taksim konusu hem avl hem de münazaa yoluyla bulunmuştur. Bundan dolayı her iki yolun da göz önünde bulundurulması gerekir. Hulasa bu sorunda görüş şudur: Malın yarısı (1/2) sadece malın tamamı vasıyet edilen kışiye aittir. Malın altıda biri (1/6) malın tamamı vasiyet edilen kişi ile malın yarısı vasiyet edilen kişi arasında yarı yarıya taksim edilir. Geriye malın mirasçıların kabul edip etmeme yetkisi bulunmayan üçte bırlik (1/3) kısmı kalır. Kendisine vasiyet yapılanlar bu kısmı mirasçılar izın vermediği takdirde nasıl paylaşacaklarsa o şekilde paylaşırlar: Malın tamamı, yarısı ve üçte biri vasiyet edilen kışiler üçte bir pay alırlar. Bu onikide dört (4/12) paya karşılık olur. Dörtte bir vasiyet edılen kişi üç, altıda bir vasiyet edilen kışi iki pay alır. Bu paylar toplandığı zaman onyedi (4+4+4+3+2=17) pay eder. Malın üçte biri onyedi pay olunca, tamamı ellibir (17x3=51) pay olur. Sonra malın tamamı vasıyet edilen kişi toplam malın yarısı olan yırmibeşbuçuk payı (51/2=25.5) aldığından paylar ikiye bölünecektır. Bundan dolayı payları ikiyle çarp, toplam mal yüziki (51x2=102) pay çıkar. Sorun da yüzikiden çözülür.

[28/125]

Muhammed (rh a) sözüne devamla der ki: Eğer Ebû Hanife (rh a.)'nin görüşü Ebû Yusuf (rh a)'un açıkladığı şekılde olsaydı olurdu. Halbuki mirasçının icazet yoluyla kendisine vasiyet yapılan kişinin payını azaltma yetkisinin olmadığı bilinmektedır. Şöyle ki, vasiyet eden kişi, bir kişıye malının tamamını (1/1), (bir başkasına üçte-birini (1/3), bir diğerine de altıda birini (1/6) vasiyet etse, mirasçıla-

da buna onay verseler, birınci görüşün kıyasına göre, malın üçte bırı malın tamamı vasiyet edilen kişınındır. Üçte biri malın tamamı ve üçte biri vasiyet edilen iki kişi arasında yarı yarıya paylaştırılır. Kalan üçte bir ıse, malın tamamı, üçte bırı ve altıda bırı vasiyet edilen üç kişi arasında ıkili bırli olarak taksim edilır. O halde, mirasçılar onay verdiği takdirde, altıda bir vasiyet edılen kışinin payı malın altıda birinin üçte biridir. Bu onsekizde bır (1/18) paya karşılık olur. Şayet mirasçılar onay vermezlerse, altıda bir vasiyet edilen mûsâ leh üçte birde beşte bır payı olur. Çünkü o, malın üçte birinin altıda bırinden bir pay alır. Diğer iki kişi ise ikişer pay alırlar. Bu durumda malın üçte biri beş pay, tamamı ise onbeş pay olur. Bu sorunda vasiyete onay verildiği takdırde altıda bir vasiyet edilen kışi onsekizde bir pay almakta, dolayısıyla onay nedeniyle hakkı azalmaktadır. Bu doğru olmaz. O halde anlıyoruz kı doğru çözüm bizim söylediğimizdir. O da şudur: Malın tamamı vasıyet edılen kişi malın üçte ikısini alır. Sonra kalan üçte bir, avl yoluyla beş pay üzerinden aralarında taksim edilir.

Hasan b. Ziyad (rh a) ise şöyle der: Muhammed (rh a)'in söylediği bu çözüm de doğru değildir. Çünkü onun ileri sürdüğü görüş de altıda bir (1/6) ve üçte bır (1/3) vasiyet edilen kişıleın onayından yararlanmamasına, aksine onlara onay bulunduğu zaman da onay bulunmadığı zamanki kadar pay verilmesine yol açmaktadır. Halbuki tek başlarına kendılerine vasiyet yapıldığı zaman onaydan yararlandıkları bilinmemektedir. O halde bırarada bulundukları zaman da herbirinin onaydan yararlanması gerekir. Bu ise ancak benim ileri sürdüğüm 'öncelikle malın üçte bırının taksim edilmesi' yoluyla gerçekleşır. Çünkü avl yoluyla taksim paydaları eşitleme (uzlaşma) yoluyla olur. Bu ise, çekişme yoluyla taksimden daha kuvvetlidir. Kuvvetli olanla başlanır. Bundan dolayı son olarak anılan sorunda üçte bir kendılerine vasıyet yapılan kişiler arasında beş pay olarak taksim edilir. Toplam mal onbeş pay olur (kalan: 15-5=10 pay). Üçte bir vasiyet edilen kişinin hakkı beş pay olup, bunun ikisini almış, üç pay kalmıştır. Onun üç paydan fazlasında –yedi payda (10-3=7)- bir iddiası olmadığından, malın o kısmı malın

[28/126]

onaydan yararlanmış oldu. Üçte bır vasıyet edilen kişi bir kere iki pay, bir kere bir payın dörtte üçünü, bir kere de yarım pay almıştır ki toplam üç pay ve bir payın dörtte biri (2+3/4+1/2=3.25 pay) eder. Halbuki onay bulunmadığı zaman ona sadece iki pay veriliyordu. Dolayısıyla o da onaydan yararlanmış ve ek olarak kendisine bir pay ve bir payın dörtte bırı (1.25 pay) verilmiş oldu.

Sen de anladın ki doğru çözüm yolu Hasan b. Zıyad (rh a)'ın ıleri sürdüğüdür. Hasan b. Ziyad (rh a)'ın metoduna göre esas sorunun (1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/6) çözümü ıse şöyledir: Malın üçte bırıyle taksime başlanır. Bundan malın yarısı, üçte biri ve tamamı vasiyet edilen kişiler dörder pay alırlar. Dörtte bir vasiyet edilen kişi üç, altıda bir vasiyet edilen kişi iki pay alır. Malın üçte biri onyedı pay (4+4+4+3+2=17) olur. Malın üçte biri onyedi pay olunca tamamı ellibir (17x3=51) pay olur. Kendılerine vasiyet yapılan kişiler malın üçte birini onyedi pay üzerinden paylaştıkları zaman dersın ki: Malın yarısı vasiyet edilen kişinın hakkı yirmibeşbuçuk (51/2=25.5) paydı. Bunun dört payı kendisıne ulaşıp, yirmibırbuçuk (25.5-4=21.5) paydaki hakkı kalmıştı. Malın yirmıbirbuçuk payından üçte ikisine kadar olan kısmı –onıkıbuçuk pay (34-21.5=12.5)- çekişmesız olarak malın tamamı vasiyet edilen kişıye verılir. Üçte bir vasıyet edilen kişinin hakkı onyedi pay (51/3=17) idi. Bunun dört payı kendısine ulaşıp, onüçü kaldı (17-4=13). Malın onüçten yirmibırbuçuk paya kadar olan kısmı –sekızbuçuk pay (21.5-13=8.5)- malın tamamı vasıyet edilen kişi ıle yarısı vasiyet edilen kişi arasında yarı yarıya taksım edilir. Herbiri dört pay ve bir payın dörtte birini (4.25 pay) alır. Dörtte bir vasiyet edilen kışinin hakkı oniki pay ve bır payın dörtte üçü (51/4=12.75 pay) idi. Bunun üçü kendısine ulaşmış, dokuz pay ve bir payın dörtte üçündeki (12.75-3=9.75 paydakı) hakkı kalmıştır. Onun malın dokuz pay ve bir payın dörtte üçünden (9.75'ten) onüçüncü paya kadar olan kısmında (13-9.75= 3.25 pay) çekişmesi yoktur. Dolayısıyla bu kısım, malın üçte biri, yarısı ve tamamı vasıyet edilen kişiler arasında üç eşıt paya bölünür. Herbirinın bir pay ve bir payın üçte bırı (3.25/3=1.33 payı) olur. Altıda bir vasiyet edilen kişinin hakkı sekizbuçuk pay (51/6=8.5) ıdi. Bunun iki payı kendısine ulaşmış, altıbuçuk paydaki (8.5-2=6.5) hakkı kalmıştır. Malın altıbuçuktan dokuz pay ve bir payın dörtte üçüne kadar olan kısmı –üç pay ve bir payın dörtte biri (9.75-6.50=3.25 pay)- diğer dört kişi arasında dörde taksim edilir. Geriye bütün kendilerine vasıyet yapılan kişilerin eşit derecede çekışmede bulunduğu altıbuçuk pay kalır. Bu da aralarında beş eşit parçaya bölünür. Sonra mahrecler (ortak paydalar) birbirlerıyle çarpılarak sorun çözümlenir. Sorun bu şekilde çözülünce açıkladığımız gibi bütün kendılerine vasiyet yapılan kişilerin onaydan yararlandıkları ortaya çıkar.

8 – Vasiyet eden kişi, bir kişiye malının yarısını (1/2), başka birisine yıne malının yarısını (1/2), bir başkasına da altıda birini (1/6) vasiyet etse, mirasçılar da buna onay verseler, malın yarısı vasiyet edilen kişiler malın tamamını değıl, malın üçte birinden fazlasını –üçte iki- alırlar. Herbırinin üçte bir payı olur. Altıda bir **[28/127]**

vasiyet edilen kışinin hakkı malın kalan üçte birindedir. Bu durumda mal fazla olduğundan bir kısmı –altıda bırı- artmaktadır. Sonra malın yarısı vasiyet edılen iki kişi üçte bir pay almışlar, malın altıda birindeki hakları kalmıştır. Bundan dolayı kalan üçte biri kendilerine vasiyet yapılan üç kişi aralarında eşit olarak paylaşırlar. Sonuçta taksim dokuz pay üzerinden olur.

Muhammed (rh a) *el-Asl* adlı eserinde der ki: "Çünkü malın yarısı vasiyet edilen kişilerin haklarından altıda birin altıda birinden fazlası kalmamıştır." Bu ifade yanlıştır. Çünkü onların kalan hakkı altıda birin altıda bırı değil, sadece altıda birdir. Ancak şöyle denilirse bu yanlıştan kurtulunabilir: Muhammed (rh a.)'in ifadesında geçen ikincı südüs kelimesinin başındaki eliflam sonradan müstensih tarafından ilave edilmiştir. Dolayısıyla doğru ibare şöyle olmalıdır:

لَمْ يَبْقَ لَهُمْ مِنْ وَصِيَّتِهِمْ إِلَّا سُدُسُ سُدُسٍ "O ikisinin haklarından ancak altıda bir, altıda bir kalmıştır." Nitekim bazı eski nüshalarda bu şekildedir.

Eğer mirasçılar bu vasiyete onay vermezlerse, malın yarısı vasiyet edilen ikı kişi üçte birden üçte birer pay, malın altıda biri vasiyet edilen kişi ise üçte bırin altıda birinı alır. Sonuçta malın üçte birini beş pay üzerinden bölüşürler.

Allahu daha iyi bilir.

ÖLÜM HASTASININ KÖLE ÖZGÜR KILINMASINI VASİYET ETMESİ

ıse onikı pay demektır. Aynı şekilde vasıyet uygulandıktan sonra da boyledır Vasiyetı sadece bırı yerıne getırmez. Aksıne payları oranında payJaşırlar. Çünkü mirasçıların hakkından, vasiyet nedenıyle, hakedilen mal telef olmuş hükmündedır. Telef olan ortak mal ise ortaklardan payları oranında duşürülür Bu da onun gibıdır. Zarar ancak pay oranında olur. O halde hiç vasıyet bulunmadığı takdırde malın tamamı onıkı paya bölünduğü gibi, kalan malı da onıkı paya böleriz

Soru: Öldureni affeden oğul af nedenıyle kendı payını düşürdüğü halde, nasıl diyetten bir pay alır?

Cevap: Affedenın aldığı hak dıyetten değil, ortağının payı itibarıyle köledekı payından telef olanın bedelıdır Çünkü vasiyet edenin olüm hastalığında koleyi özgür kılması, onun kölenin özgür kılınmasını vasiyet etmesi hükmündedir Dolayısıyla kölenin bedelinden malın üçte bırını aşmayan mıktar, mirasçıların hakkından öne alınır ve bunun mirasçılara zararı payları oranında olur Bundan dolayı affeden oğul, diğer oğulun elindeki maldan, kölede kalan hakkının bedeli hesaba katılarak bır mıktar alır [28/128]

Soru: Affeden oğulun hakkı kölenın üçte bırindeydı Çünkü şayet o öldüreni affetmeseydı, köle, değerının uçte ıkısını ödemek ıçın çalışacaktı O halde affeden oğulun kölenın üçte birinde hakkı olduğu halde nasıl onun bedelinin yarısını alır?

Cevap: Evet, mahal (terıke) dar olduğundan affedenın kölenın üçte bırında hakkı vardı. Ancak ölenın beşbin dırhemı daha ortaya çıkmakla mahal genişlemiştır. Çunkü vasıyetı yerine getirme nedenıyle meydana gelen zararı mirasçılar payları oranında çekerler. Gormez mısın, olen vasıyetçi, geride bır oğlu ıle karısını bırakıp, malının hepsini vasıyet etse, terıke taksim edilır Vasiyet aralarında sekız pay üzerinden yerıne getirilir. Vasiyetı yerıne getirmenın zararı her ıkısine mirastakı payları oranında olur. Burada da öyledir. Oldüreni affetmeyenın terekedekı hakkı affedenin hakkından kat kat fazladır O halde vasıyeti yerıne getirme sureti de buna göre olmalıdır. Vasiyet bın dırhemdır. Bunun onıkide bırı – seksenuç dirhem ve bir dırhemın uçte bırı (1000/12=83.33 dirhem)- affedenın hakkıdır. Onun kölede dörtyüzonaltı dirhem ve bir dirhemın uçte ıkısı (416 66dırhem) hakkı kalmış olup, vasiyetın kolenın tamamında yerıne getirılmesı nedenıyle bu miktar telef olmuştur Dolayısıyla bu mıktarı diğer mırasçının elındeki maldan alır. Beşbin dirhemı onikıye bölersek, herbır pay dortyüzonaltı dırhem ve bır dırhemın üçte ıkisi (416.66 dirhem) çıkar

Eğer kolenin değerı üçbın dirhem olsaydı, köle uçyuzotuzuç dirhem ve bır dırhemın uçte bırını (333.33 dırhemi) odemek ıçin çalışırdı. Çünkü toplam mal sekızbın dırhem olup, ancak uçte bırı koleye verılır. Sekizbının uçte bırı ıse ikıbın dirhem ve bın dırhemin üçte ıkısi (8000/3=2666.66 dırhem)dir. Kölenin mulkıyetinden (rakabe) bu mıktar kendısıne verılır. Kole kalan bin dırhemın uçte bırını (1000/3=333.33 dırhem) odemek için çalışır O borcunu ödeyınce, bu mıktar

da beshin dirhemec katılır. Toplam malı iki oğul aralarında onaltı pay üzerinden

bölüşürler. Bunun üç payı affeden oğulun, kalan kısmı –onüç pay- dığer oğulundur. Çünkü burada herhangı bır vasiyet olmasaydı, terıkenın tamamının değerı ıkı oğul arasında yine onaltı pay üzerinden taksım edilecektı. Çünkü affeden oğulun hakkı kölenin yarısı olan binbeşyüz (3000/2=1500) dirhemdir. Diğer

oğulun hakkı ıse, kölenin yarısıyla diyetin yarısı olup, altıbınbeşyüz

2 – Bır kişının herbırı ıkıbın dirhem değerinde ıkı kölesi olup, bunları hastalığı sırasında özgür kılsa, sonra kasden öldürülse ve bu kişinin ıkı oğlu olup bunlardan biri öldurenı affetse, diğerine de beşbın dırhem ödense, kölelerden herbırı uçte bırın beşte bırını ödemek için çalışır. Çünkü terıkenın tamamı dokuzbin (2000+2000+5000=9000) dirhemdır. Köleler ıçın yapılan vasıyet bunun üçte birinden –üçbin dirhem (9000/3=3000)- yerine getirilir. Herbırı değerinin dörtte üçü olan binbeşyüz dirhem almış olurlar. Değerlerının dörtte bırını ödemek için çalışırlar. Koleler bu mıktarı ödedikleri zaman o da beşbın dirheme eklenır (toplam:5000+500+500=6000 dırhem) Iki oğul bunu dokuz pay üzerinden bölüşürler: İkı pay affedenın, yedi pay diğerının olur. Çünku ortada bir vasiyet olmasaydı affedenin hakkı ikibin, dığerının hakkı yedibin dırhem olacaktı Vasıyet yerine getirıldıkten sonra da böyledır. Kalan mal hakları ölçusünde taksım edılır. Her bın dirhem bir pay kabul edılır.

dirhem ödemek için çalışır. Çunkü kalan kölenin değeri ikibin dırhemdir. Bunu diyetin yarısına eklersen yedibin dırhem (5000+200=7000) olur. Bu mıktar kole ile ıkı oğul arasında beş pay üzerınden taksım edilir. Çünkü kölenın hakkı olan üçte birin yarısı beşte bır, mirasçıların hakkı ise beşte dort paydır. Yedıbın dırhemin beşte biri ise bındörtyüz dirhemdır (7000/5=1400). Boylece ortaya çıkmıştır kı kölenin değerinden kendisine kalan bindörtyüz dirhem olup, kalan altıyuz dırhemi (2000-1400=600) ödemek için çalışır. Diğer köleye kalan mıktarın da bındörtyüz dırhem olduğu ve toplam malın sekızbindörtyüz dirhem (7000+1400=8400) olduğu da ortaya çıkmıştır. İkibınsekizyüz dirhemle vasıyeti yerine getırdık.

olmuştur. Dolayısıyla terikenin toplamı ise dokuzbınaltıyüz dirhem (10.000-400=9600) olur. Şöyle ki, mirasçıların elında kalan mal altıbin dirhemdir. Bunu sağ kalan kölenın değerıne eklediğin zaman sekizbın dırhem eder. Bunun beşte bırı – bınaltıyüz dirhem- vasiyet yoluyla sağ kalan kölenin olur. Kalan köleye yapılan vasiyet belli olunca anlaşılır kı, ölen koleye kalan miktar da onun kadardır. O toplam bedelinden binaltıyüz dirheme hak kazanmıştır. Bu durumda toplam mal dokuzbınaltıyüz dırhem olur. Bunun üçte birinden –üçbinıkiyüz dirhem (1600x2=3200)- koleler ıçın yapılan vasıyeti yerine getırdik. Mirasçıların elında altıbındörtyuz dirhem (9600-3200=6400) kaldı. Sonra bu miktar ikı oğul arasında kırksekız paya bölünür. Bunun otuzaltıbuçuk payı affetmeyenin, onbirbuçuk payı da affedenındir. Çunkü ortada herhangi bır vasiyet bulunmasaydı, diyetin yarısı sadece affetmeyen oğula ait olur, kalan mal –dörtbınaltıyuz dırhem (9600-5000=4600)- ıse ıkısı arasında yarı yarıya taksım edılır ve herbırıne ıkıbinüçyuz dırhem (4600/2=2300) düşerdi. Bu durumda affedenin hakkı sadece ikibınuçyüz dırhem olur. Her yüz dirhemı bır pay kabul edersen, bu yırmiüç pay (2300/100=23) eder. Affetmeyenin hakkı ıse yedıbınüçyüz dirhem olur. Her yüz dirhemı bir pay kabul edersen bu da yetmişuç pay (7300/100=73) eder. Payların toplamı ise doksanaltıdır (73+23=96). Kölelere yapılan vasıyetlerın yerıne getırilmesinden sonra da yıne kalan mal mirasçılar arasında bu paylar –doksanaltı pay- uzerinden taksım edılır. Ta kı vasıyet nedenıyle meydana gelen zararı her ıkısi de payları oranında çekmış olsunlar. Ayrıca *el-Kıtabu'l-Asl*'da bu sorunu kırksekız pay

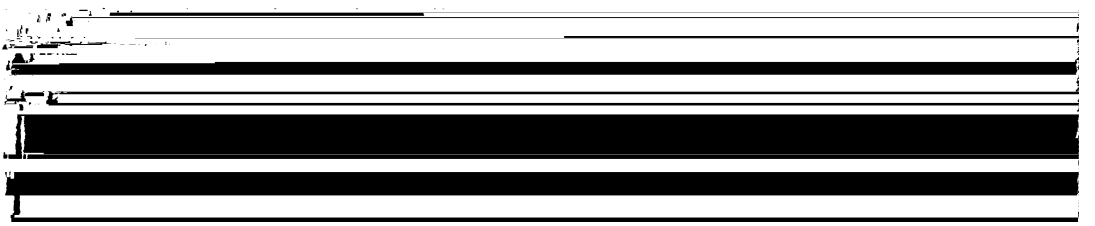
gösterır.) Çunkü buçuklu kesırler câız değildır.

3 – Vasiyet eden kışi, başka malı olmadığı halde, hastalığında özgür kıldığı

pay olur Diyetin üçte ikısınden her bın dirhemı de üç pay kabul edersen yırmı pay (6666.66/333.33=20, 12+20=32) olur. Affedenın hakkı dört pay, dığer ikı mirasçıdan herbırının hakkı ondört paydır Vasıyet yerıne getirildıkten sonra da durum böyledir. Mırasçılardan herbırı kalan maldan hakkının tamamını alır. Dolayısıyla taksım otuziki pay uzerınden yapılır: Affedenın dört, dığer ikisinden herbırının ondört payı olur.

Eğer iki köleden biri, herhangı bır şey ödeyemeden ölurse (kalan: 10666 66-2000=8666.66 dırhem), sağ kalan kölenin mülkıyetinden (rakabe) sekızbin dirhem ve bin dırhemın üçte ikisinin (kalan malın) beşte bırı (8666.66/5=1733 33 dirhem) kadarı özgür olur. Kalan miktar (2000-1733.33=267.66 dırhem) ıçın de çalışır. Çünkü ölen köle kendi vasiyetını tam olarak almış ve ödeme borcu olan miktar telef olmuş sayılır. Şu anda ancak kalan kölenin bedeli ile diyetın uçte ıkisine itibar edilır Sağ kalan kölenin hakkı malın üçte bırinin yarısında, mirasçıların hakkı da malın uçte ıkısındedır. Kalan mal onlar arasında beş pay üzerınden taksim edılır: Beşte bırı sağ kalan kölenın, dördü de mırasçılarındır. Bu sorunda bınler üç ve beşe bölünmüştur. Bundan dolayı uçu beşle çarparsın, onbeş olur. Sonra sekiz pay ve bır payın üçte ikisini onbeşle çarparsın, yüzotuz çıkar (8.66x15=130) Bunun beşte bırı –yırmialtı pay (130/5=26)- sağ kalan kölenindir. Vasiyet nedeniyle ona bu mıktar verılınce anlaşılır kı, olen kölenin payı da bu kadardır. Malın tamamı yüzellialtı paydır (130+26=156). İkı köle ıçin yapılan vasiyetı, herbirine yirmıaltı pay olmak uzere, toplam ellıiki pay olarak yerıne getırdık. Mırasçılara yüzdört pay kaldı (156-52=104). Böylece üçte bır ve üçte iki belli oldu. Sonra kölenin bedelınden kalan mıktar ile dıyetın üçte ikısınden meydana gelen alacaklar elliıkı (104/2=52) paya bölünür. Bunun altı payı affeden oğulun, geri kalanı (52-6=46/2=23'er pay) ise dığer ıki oğulundur. Bu kısa yoldur. Muhammed (rh a) bunu esas almıştır.

Bizim anlattığımız uzun yola gelince, şöyle deriz: Bu sorunda vasıyet olmasaydı, malın tamamı yüzellialtı pay olacaktı. Bunun yüz payı ikisi arasında, dıyetın üçte ikisi affetmeyen iki mirasçı arasında ellialtıya bölünür. Bu sağ kalan köle içindır. Ölen köleden meydana gelen zarar ıse mırasçılar arasında üçe bölünür. Herbirinin onsekiz pay ve bir payın üçte ıkısı (56/3=18.66 payı) olur. Paylar üçe bölündüğünden ellialtıyı üçle çarp, yüzaltmışsekız çıkar (56x3=168). Mırasçılara ait üçte ıkı üçyüz paydır. Dolayısıyla malın tamamı dörtyüzaltmışsekiz pay olur (300+168=468). Affeden oğulun ellialtı, diğer ıki oğulun ıse ikiyüzaltışar payları vardır (56+206+206=468). Vasiyet yerine getirıldikten sonra da taksim bu şekilde olur.

[28/132] Bunun beşte bırı -sekiz pay ve bir payın üçte ıkisi (43 33/5=8 66)- sağ kalan kolenındır. Ölen köleye de mülkiyetinden bu kadar ayrılır. Onu da buna kattığın zaman toplam elliki pay olur (43.33+8.66=52). Eğer burada bır vasıyet olmasaydı dıyetin üçte ikisinın miktarı altı pay ve bır payın üçte ikisi (6.66 pay) olurdu. Bunu beşle çarptığın zaman otuzüç pay ve bir payın üçte bırı olur (6.66=33.33 pay) Bu miktar affetmeyen ıkı oğul arasında yarı yarıya bölünür (33.33/2=16.66'ar pay). Kalan miktar –onsekiz pay ve bir payın üçte ikisi (52-33.33=18.66 pay)- ise üç oğul arasında üçe bölünür Her bırının altı pay ve bir payın dokuzda ıkısı olur (18.66/3=6.22 pay Sonuçta affedenin 6.22 payı, affetmeyenlerın ise 16 66+6.22=22.22'şer payı olur.). Vasıyet yerıne getirildikten sonra da kalan mal onlar arasında bu paylar üzerinden taksim edılır. Kalan kölenin hakkı altı paydır Kalan bir pay için çalışır. Diğer ıkısının hakkı ıse kırkbeş pay ve bır payın dokuzda yedisidır. Bunu yarı yarıya paylaşırlar. Taksim bunun üzerınden olur. Eğer ıyi düşünürsen bunu dırhemlere uygulamayı bilmek kolaydır.

4 – Vasıyet eden kişi, başka malı olmadığı halde dörtbin dırheme denk olan belli bır köleyı bir kışıye vasiyet etse, sonra başka bir kışi kasden vasiyet edenı öldürse, vasiyet edenin ikı oğlu olup biri affetse, kolenin dörtte üçü kendisine vasıyet yapılan kışının olur. Kölenin kalan dortte bırı öldürenden alınan beşbın dirheme eklenir Ikı oğul bunu ellıdort pay üzerınden bolüşürler. Affedenın onikı payı olur. Çünku toplam mal dokuzbın dırhemdır (4000+5000=9000) Vasiyet bunun üçte bırından –uçbin dirhem (9000/3=3000)- yerine getırilir. Üçbın dirhem ise kölenın değerının dörtte uçudür. Sonra burada bır vasiyet olmasaydı, mal ikı oğul arasında dokuz pay uzerinden bölünürdü Bunun dokuzda ikisi (2000 dırhem) –kölenın değerının yarısı- affedenin, kalanı da dığer oğulun olurdu. Vasıyetın yerine getırilmesinden sonra da böyledir. Kalan mal aralarında bu paylar üzerinden paylaştırılır. Fakat affedene düşen payların bir kısmı köleden, bır kısmı da diyettendir. O halde ona köleden ve diyetten verilen mıktarların açıklanması gerekır. Bunu bilmenın yolu şudur: Dokuzu altıyla çarparsın, ellidört olur Affedenin bundaki hakkı iki pay idı. Ikıyi altıyla çarptın, onıkı pay olur (2/9=12/54). Affeden oğul köleden kalan miktarın yarısını alır. Köleden kalan miktar bedelının dörtte biri idi (1000 dırhem) Bunun pay olarak mıktarı dokuzdur. Dokuzun yarısı dörtbuçuktur. Onıkı paydan gerı kalan mıktarı –yedibuçuk pay- ıse diyetin yarısından alır. Affetmeyenın ıse, bir kısmı kölenin ödemekle yükümlü olduğu miktarın yarısı –dörtbuçuk pay-, bır kısmı maldan kalanlar olmak üzere, kırkıki payı olur (54-12=42). Çunkü vasiyetın yerıne getırilmesinden meydana gelen zararı mirasları oranında mirasçıların ıkısi de çeker. Vasiyetten önce köle aralarında ortak ıdı. Vasiyetın uygulanmasından sonra da böyledır. Dolayısıyla kalan mal aralarında yarı yarıya bölünür. Bu, daha sonraki sorunda değil de bu sorunda yapıldı. Çünkü orada kalan çalışılıp kazanıldı O diyet cinsinden dırhemlerdı. Malın tamamı tek bölünmeyle bölündü. Burada ıse köle diyet cinsinden değildır. Dolayısıyla

vasıyetten önce tamamı bölündüğü gibi, koleden kalan miktarı da ıkı mırasçı arasında yarı yarıya bölmek gerekır. Sonra vasiyetı uygulamamızdan dolayı affedenin hakkından kalan mıktar, dığer oğulun payı olçüsünde kendısıne verilir Bundan dolayı taksim açıkladığımız şekilde olur

Allah doğruyu daha iyi bilir.

ÖZGÜR KILMA VE MUHÂBÂT YOLUYLA VASİYET

1 – Vasiyet eden kişi, başka malı bulunmadığı halde, hastalığında, değerı ıkıbın dırhem olan bır koleyı bır kışıye bin dirheme satsa, sonra bin dirhem değerınde bir başka köleyı de özgür kılsa (toplam mal: 2000+1000=3000 dırhem), Ebû Hanıfe (rh a)'nın gorüşüne göre, muhâbât (bır malı değerinin altına satmak) özgür kılma (ıtk)den daha önceliklidır. Bu sorunu vasiyetlerle ilgili bölümde açıklamıştık. Ebû Hanıfe (rh a)'ye gore, muhâbâtın (kayırmanın) neden bakımından kuvvetı vardır. Bu onun ödemeli akıdlerden olmasıdır. Ozgür kılmanın ise hüküm bakımından bır kuvveti vardır. Ondan gerı dönme olasılığı yoktur. O halde adam önce muhâbât yaparsa, muhâbâtın malın üçte bırınde öncelıği vardır. Eğer önce ozgür kılarsa köle ıle alıcı uçte bırı bölüşürler. [28/133]

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, özgür kılma her durumda önceliklidir Onlara göre, köle bedelsız olarak özgür kılma olur. Çünkü onun değeri (1000 dirhem) malın üçte bırı kadardır (3000/3=1000). Bu durumda alıcı muhayyerdır. Dılerse malın bedelınde (semen) meydana gelen artışa razı olmayıp, satış akdini bozar ve köleyi geri verir Dılerse yine akdı bozar ve kölenin tam değeri olan ikibin dirhemi öder.

Ebû Hanıfe (rh a)'ye gore muhâbat önceliklıdır. Çünkü o kışi önce muhâbât yapmıştır. Bundan dolayı köle, alıcıya bin dırhem karşılığında teslım edılır. Üçte bırden geriye bir şey kalmaz. Çünkü ozgür kılmanın reddi mümkün değıldır. Dolayısıyla köle değerini mirasçılara ödemek için çalışır.

Eğer özgur kılınan kölenin değeri binbeşyüz dirhem olsaydı (toplam mal 2000+1500=3500 dırhem), Ebû Hanife (rh a)'ye göre, yıne açıkladığımız şekılde muhâbât ile başlanır, sonra özgür kılınana değerinin üçte birinden (3500/3=1166 66) kalanı –yuzaltmışaltı dirhem ve bir dırhemın üçte ıkısi (166.66 dirhem)- teslım edılırdı. Çünkü malın tamamı üçbınbeşyüz dırhem olup, muhâbâttan dolayı bunun bin dirhemi alıcıya verilmıştır. Bundan dolayı üçte birden kalan miktar (1166.66-1000=166.66 dirhem) köleye verilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ıse, özgür kılma önce gelır. Dolayısıyla köleye malın üçte biri verilir. Değerinden kalan mıktar –üçyüzotuzüç dirhem ve bır dirhemin üçte biri (1500-1166 66=333.33dirhem) için çalışır. Alıcı ise açıkladığımız gıbı muhayyer bırakılır.

Eğer kole hiçbır şey odeyemeden olürse, Ebû Hanife (rh a)'ye göre, alıcı muhayyerdır. Dilerse köleyi binüçyüzotuzüç dırhem ve bır dırhemin uçtebırı (1333.33 dirhem) karşılığında satın alır. Dilerse satış akdını bozar. Çünku zaten alıcının muhâbâtı sağlama alınmadan köleye bir şey verılmeyecekti. Köle oldü, sanki hıç yokmuş gıbi oldu. Sonuçta toplam mal bın dırhemdir. Bundan dolayı alıcıya muhâbât nedenıyle malın uçte biri verilır Ikıbının üçte bırı, bının üçte ikisıdir. Dolayısıyla alıcının üçte bırı geçen mıktarı ödemesi gerekır Alıcı, malın bedelında artma meydana geldiği ve bunu üstlenmeye razı olmadığı için muhayyer olur.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ıse, özgür kılma önce gelır. Geçen sorunda köle vasıyetını tam olarak alır Alıcı ıse, kölenın tam değeri olan bın dırhemi borçlanmak ıle (akdı bozmak) arasında muhayyerdir.

(Eğer adam önce köleyı özgür kılarsa, köle ile alıcı,) Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre ise, üçte bırı bölüşürler. Çünkü muhâbât yapılan mıktar (2000-1000=1000 dirhem) kölenın değeri kadardır. Dolayısıyla üçte bir aralarında yarı yarıya bölunür (1000/2=500'er dırhem). Kölenin yarısı özgür kılma olur. Değerının diğer yarısı ıçin çalışır. Alıcı ise diğer köleyı binbeşyüz dirheme satın almış olur. Çünkü muhâbât yoluyla onun eline geçecek olan miktar malın üçte bırının yarısıdır. Alıcı kölenin bedelındeki bu artıştan dolayı muhayyer olur Eğer satış akdını bozmayı tercıh ederse, kölenın tamamı özgür kılma olup, çalışma borcu (siaye) hükümsüz olur. Çünkü muhâbât yoluyla olan vasıyet satış akdının içeriğindeydı (zımnındaydı). Satış akdinin hükumsüz olmasıyla o vasıyet de hükümsüz olur. Onun hükümsüz olmasıyla da malın üçte bırında alıcının köleye ortak olması ortadan kalkar. Sonuçta kölenin tamamı malın üçte bırıyle özgür kılma olur. Eğer alıcı köleyi binbeşyüz dirheme almayı tercih eder de, sonra kole
[28/134] hiçbir şey ödeyemeden ölürse, alıcı muhayyerdır Dılerse köleyi binaltıyüz dirheme satın alır. Dilerse bırakır. Çünkü köle vasıyetını tam bir şekilde alarak ölmuş ve ödeme borcu olan mıktar –beşyüz dirhem- telef olmuştur. Bu teleften doğan zararı alıcı ve mirasçılar hakları oranında çekerler. Bunun beştebırı – yüz dırhem (500/5=100)- alıcıya aittır İstersen şöyle de diyebilırsin: Kalan mal –ikibın dırhem (3000-1000=2000)- alıcı ıle mirasçılar arasında beşe bölünür. Çünkü alıcı kalan malın üçte birinın yarısını, mırasçılar da üçte ikisini alacaktır Alıcıya kalan malın beşte biri –dörtyüz dirhem (2000/5=400)- teslim edilir. Alıcının (satın aldığı kölenin bedelinden kalan) binaltıyüz dirhemi (2000-400=1600) ödemesı gerekir. Böylece ortaya çıkar kı ölen köleye düşen mıktar da bu kadardır. Dolayısıyla toplam mal ikıbindörtyüz dırhem olur (2000+400=2400). Bunun üçte biriyle – herbirine dörtyüz dirhem olmak üzere toplam sekizyüz dirhem (2400/3=800)- alıcı ve köle için vasiyetı yerine getırdik.

2 – Vasiyet eden kişi, özgür kılsa, sonra muhâbât yapsa, sonra yıne ozgur kılsa, sadece bırıncı ozgür kılınanla alıcı malın üçte birini bölüşürler Çünkü ikinci özgür kılma muhâbâtsızdır. Dolayısıyla öncekilere ortak olamaz. Bırıncı özgür kılma ıse muhâbâttan önce olduğundan muhâbât yapılan alıcıya ortak olur Sonra bırıncı ozgür kılınana düşen paya ikıncı özgür kılınan köle ortak olur. Çünkü ikisi aynı cınstırler ve eşittırler. Ikıncı ozgur kılınan köle muhâbat yapılan alıcı nedeniyle vasiyetten düştüğünden, o hakkını alıp aradan çıkar.

Soru: Bu çözüm nasıl doğru olabilir? Muhâbât yapılan alıcıya hakkının tamamı ulaşmamıştır. Ayrıca ikıncı ozgür kılınan köleye düşenı de muhâbât yapılan alıcı elinden alıyor Çunkü alıcının hakkı ikinci kölenin hakkından once geliyor.

Cevap: Böyle değildir. İkinci ozgur kılınan köleye düşeni birinci özgür kılınan elınden alsaydı, o zaman üçte birdeki hakları eşıt olurdu Sonra bu sonu gelmeyen bır devre (kısır döngüye) neden olur. Devrin çozüm yolu ıse onun kesılmesıdır. Eğer muhâbat sahıbı satış bedelındekı (semen) artıştan dolayı satış akdini bozarsa, malın uçte biri, özgür kılınan iki kóle arasında yarı yarıya taksim edilir. Çünkü ikisinın hakkı eşittır. Aynı cıns oldukları takdırde öncekı ile sonraki eşit olur. Çünkü her ıkisını de aynı durum bır araya getirmiştir Bu hastalık durumudur.

3 – Vasiyet eden kişı, ozgür kılsa, sonra muhâbât yapsa, sonra özgür kılsa, sonra yine muhâbât yapsa, malın üçte bırı bırinci özgür kılınanla muhâbat sahipleri arasında üçe bölünür. Çunku muhâbât yapılan alıcılar aynı cınstir. İkisinin de nedeni odemelı akittir. Dolayısıyla birbirlerıne eşıttırler. Birinci özgür kılınan onlardan öncedir. Malın üçte bırında onlara rakip olur. Malın üçte biri bunların arasında üçe taksım edilince diğer özgür kılınan kóle ulaşır. Bunların hepsini aralarında üçe bölerler. Ikinci özgür kılınanın bırıncı özgur kılınana rakıp olması aynı cins olmalarından, ikinci muhâbât yapılan alıcıya rakip olması ıse özgür kılınmasının onun muhâbâtından önce olmasından dolayıdır. Ne var ki bırıncı muhâbât sahibinin hakkından dolayı vasiyetten düşmuş, payını alıp aradan çıkmıştır. Bundan dolayı kalan mal üçü arasında üç eşit parçaya bölünür.

4 – Vasiyet eden kişı, muhâbât yapsa, sonra özgür kılsa, sonra tekrar muhâbât yapsa, üçte bir muhâbât sahipleri arasında bölünur. Çünkü nedenleri eşittır, aynı cinstendırler. Özgür kılınan köle birinci muhâbât sahibine rakip olamaz. Uçte bırın yarısı birinci muhâbât sahibine verilince, özgür kılınan köle diğer muhâbât sahıbıne düşen üçte bırın yarısına ortak olur. Bu mıktarı bölüşürler. Çünkü kölenin özgür kılınması sonraki muhâbâttan öncedir Dolayısıyla köle, ikinci muhâbât sahibine kendisine düşen payda rakıptır. [28/135]

5 – Vasiyet eden kişi, muhâbât yapsa, sonra özgür kılsa, sonra muhâbât yapsa, sonra ozgür kılsa, üçte bır muhâbât sahipleri arasında ıkiye bölünür. Çünkü nedende eşittirler Özgür kılınanlardan hiçbiri, kendısıne düşen payda bırinci muhâbât sahibine rakip değildir. Çünkü kölenin özgür kılınması sonrakı

muhâbâttan öncedir. Dolayısıyla birinci özgür kılınan ikinci muhâbât sahibine payında rakıp olur. Sonra ikinci özgür kılınan, nedenleri ve cinsleri bır olduğu ıçın, bırıncı özgür kılınanın payına ortak olur. Çünkü ikinci özgür kılınan köle, muhâbât sahiplerinden dolayı vasıyetten düşmüştü. Halbukı şimdı onlar aradan çıkmışlardır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'ın görüşlerine göre ise, kesin özgür kılma (ıtk-ı bâtt), müdebber yapma (tedbir) ve süresiz olarak ölümden sonra özgür kılma dışında, dığer vasıyetlerle muhâbât arasında bir fark yoktur. Kendilerine vasiyet yapılan kışıler malın üçte bırini bölüşürler Çunku muhâbât bağış kabılındendir Bağış gibi bozma olasılığı yoktur. Abdullah b. Ömer (r a)'den nakledılen hadısle sabıt olmuştur kı, uygulanan özgür kılma (ıtk-ı müneffez) diğer vasiyetlerden, bu arada muhâbâttan önce gelır. Anlam yoluyla, muhâbât ve dığer vasıyetlerın eşıt olduğu da sabit olmuştur. Dolayısıyla malın uçte bırını bolüşürler.

6 – Vasıyet eden kışi, ölümcül hastalığında bır adama bın dırhem sadaka olarak verse, o adam da bunu teslim alsa, mırasçı olmayan bır akrabasına bağışlasa, o da bağışı teslim alsa, sonra bir köle özgür kılsa, sonra da ölse, mezhep ımamlarının hepsine gore, önce ozgür kılmayla başlanır. Çünkü bütün bu vasiyetlerin nedenleri aynı kuvvettedir. Neden, o malın bağış edılmesıdır. Bu, hükme değıl, nedene bakan Ebû Hanife (rh a)'nin delılıdır. Çünku diğer vasıyetlerın aksine, akrabaya yapılan bağıştan ve sadakadan dönüş yoktur. Sonra buna rağmen bu ikısiyle diğer vasiyetler eşıt kabul edılır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a) ıse şöyle dıyorlar: Sadaka vermek ve bağış mülkü devirdir. Dolayısıyla dönmek mumkündür. Ancak bozmaya olasılığı olmadığından değıl. Bunlarla kastedilen şeyden, sevaba ulaşmak ve sıla-ı rahımden dönülmez. Özgür kılma ise böyle değıldir Çünkü o kölenın mulkıyetını (rakabe) düşürmektir. Düşürülen şey ise yerine konur (telafi olunur). Dolayısıyla ondan dönüş düşünülemez.

7 – Vasıyet eden kişi, öncekı sorunda bağış ve sadakayla bırlıkte köle özgür kılmasa de muhâbât yapsa, Ebû Hanife (rh a)'nin görüşüne göre, her durumda önce muhâbâtla başlanır. Çünkü onun nedenı ödemelı akittır. Dolayısıyla bağıştan öne alınır. Ebû Hanıfe (rh a)'nin esas aldığı kurala göre, önce yapıldığı takdirde muhâbât özgür kılmadan önce gelirse, dığer vasiyetlerden evleviyetle önce gelir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ıse, muhâbât sahıbı ile bağış ve sadaka sahipleri malın üçtebırını bölüşürler. Çünkü onlara göre muhâbât, ozgür kılma dışında, diğer vasiyetler gibıdır. Hükümde eşit olmuşlardır. Çünkü vasiyet eden kişi, muhâbât yaptığı satış akdini tek başına bozamayacağı gıbi, bağış ve sadakayı da tek taraflı bozamaz. Bundan dolayı bunların hepsı uçte bırı bölüşürler.

Allah doğruyu daha iyi bilır.

ÖZGÜR KILMAYI VE YABANCIDA OLAN ALACAĞI VASİYET ETMEK

1- Bır kışının yüz dırhem nakdi (ayn) ve yüz dirhem de birisinden alacağı (deyn) olsa da (toplam:100+100=200 dirhem), bir kişiye malının üçte bırini vasiyet etse, kendisine vasıyet yapılan kışı aynın üçte bırını alır. Çünkü vasıyet eden, "malımın üçte biri" demiştir. Mal kavramı mutlak olarak anılınca sadece aynı ıçine alır, deynı değıl. Görmez mısın, insanlardan alacakları olduğu halde, "hiç malım yok" diye yemin eden kişi, yalan yere yemın etmış olmaz. Bundan sonra alacaklar geldikçe onların üçte bırı alınır. Bu işlem alacaklar tamamen gelinceye kadar devam eder. Çünkü gelen alacak ayn durumuna gelmiş olur Dolayısıyla da başlangıçtakı ayna eklenir. Şöyle denemez: "Alacaklar gelmeden kendısine vasiyet yapılan kışinin hakkı sabit olmayınca, alacaklar geldıkten sonra nasıl sabit olur?" Çünkü boyle bir şey ımkansız değıldır. Gormez mısın, malın uçte biri vasıyet edılen kişının kısasta hakkı olmaz. Ancak kısas mala dönüşünce, o malda hakkı sabit olur. Bunun nedenı şudur: Malın üçte biri vasiyet edılen kişi terikede mırasçının ortağıdır. Ancak kısas mülkıyetında olduğu gıbı, deyndekı mülkiyet de mirasçı olmakla sabit olur. Fakat vasiyetle sabıt olmaz. Deyn ayn durumuna gelınce, kendısına vasıyet yapılan kışı olunün malında mirasçının ortağı olduğundan ve bu ayn durumuna gelen alacak da ölenin malı olduğundan, o malı mırasçı ıle kendisine vasıyet yapılan kişı arasında ortak yaptık. Ta kı olünün malından kendisına vasiyet yapılan kışiye tam olarak üçte bır verilmiş olsun [28/136]

Vasiyet eden, ayn olan yüz dırhemın uçte bırı ile deyn olan yuz dirhemın uçte birını vasıyet etmiş olsaydı yıne böyle olurdu.

Gerçekten, mürsel malı (mıktar olarak değil, sadece pay olarak bellı olan malı) vasiyet etmek ıle ayn olan malı (belli bir malı) vasiyet etmek arasındaki fark açısından, bu bölümun sorunları oncekı bolümün sorunlarının benzeridir. Şu kadar var kı oradaki örnekler malın telef ve hak etme (ıstıhkak) nedeniyle eksilmesıne, buradakıler ise alacakların gelmesi nedeniyle malın artmasına dairdır. Bu anlam ikı konuda da ortaktır. O halde şöyle deriz:

2- Vasıyet eden kişi, bır kışiye malının üçte bırını (1/3), bır başkasına da ayn olan yüz dirhemın üçte birini (1/3) vasıyet etse, bu ıkı kişi yüz dirhemi yarı yarıya bölüşurler. Çünkü alacakların gelmesinden önce hakları eşittır. Çünkü bunlar tek başlarına kendisine vasiyet yapılan kişi olsaydılar, ayn olan yüz dırhemın üçte bırını (100/3=33 33 dirhem) alacaklardı. Dolayısıyla ıkisi birlıkte kendisine vasıyet yapılan kışi oldukları zaman aynın üçte bırını yarı yarıya paylaşırlar (33.33/2=16.66'şar dırhem).

Eğer alacaktan ellı dırhem gelirse, ayna katılır. Bunun tamamı ikisi arasında beşe bölünür Çünkü aynın üçte biri vasiyet edılen kışinin hakkı otuzüç dirhem ve

bır dirhemın üçtebıri (33.33 dirhem) dir Malın üçte bıri vasiyet edılen kışinin ellı dirhemdekı hakkı ıse, kalan malın üçte bırıdir (100+50=150/3=50 dırhem). Bundan dolayı az ıle çok arasındakı fark (50-33.33=16.66 dırhem) bır pay kabul edilır: Malın uçte bıri vasıyet edilen kişı üç, aynın uçte biri vasıyet edılen kişi ikı pay alır. İki kışı arasında taksim edilen aynın üçte biri beş pay, üçte ikisı de on pay olur (toplam: 10+5=15 pay). Sonra aynın üçte bırı vasıyet edilen kışının hakkı önce gelır. Dolayısıyla o üçte birin beşte ıkısını –yirmi dirhem (50/5=10x2=20)- alır. Bunun tamamı ayndandır. Gerı kalan mal (150-20=130 dirhem), malın üçte bıri vasiyet edilen kişı ile mırasçılar arasında onüçe bölünür (3 pay mûsâ lehın, 10 pay mırasçıların olur). Çünkü malın üçte bıri vasiyet edılen kışı terikede mirasçının ortağıdır.

3- Vasiyet eden kışı, aynın üçte bırini bir kişıye (1/3), ayn (var olan mal) ve deynın (zımmet alacağı) üçte birini de bır başkasına (1/3) vasiyet etseydi de, deynden hiçbır şey gelmeseydı, kendisine vasiyet yapılan iki kişi aynın üçte birini paylaşırlardı.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e gore, kendisine vasıyet yapılan kişiler aynın üçte biri olan ellı dirhemi (150/3=50) aralarında üç pay üzerinden bölüşürler. Onun üçte biri (50/3=16.66 dırhem) kendisine ayn vasıyet edilen kişinin, üçte ıkısi de (16.66x2=33 33 dirhem) diğer kendisine vasiyet yapılan kişinindir. Çünkü alacaktan elli dırhem ayn durumuna gelince ayn ve deynın uçte biri vasiyet edılen kişinin hak sahıbı olduğu mıktarın tamamı ortaya çıkmış oldu. Daha önce de açıkladığımız üzere, onun şu anda kendisıne vasiyet edılen maldaki hakkı, mirasçının hakkından önce gelır. Bundan dolayı malın üçte birinden vasiyetının tamamını alır. Bu ıse altmışaltı dirhem ve bir dirhemın üçte ikisi (200/3=66.66 dırhem)dır. Diğer kendisine vasıyet yapılan kışı ise ancak aynın uçte birini alır
[28/137] (150/3=50 dırhem). Malın üçte biri aralarında bundan dolayı, birinci sorunun aksine, üçe bölünür. Çünku malın üçte biri vasiyet edılen kişi mirasçının ortağıdır. Maldan ancak ayn durumuna gelen mıktarın uçte birini –ellı dırhem- alır.

Ebû Hanıfe (rh a)'ye göre ise, Bu meselede de malın üçte bıri kendısine vasiyet yapılan kışıler arasında beşe bölünür. Çünkü ayn ve deynin üçte bırı vasıyet edilen kişinin hakkı her ne kadar altmışaltı dırhem ve bir dırhemin üçte ikısı (200/3=66.66 dirhem) olsa da, malın üçte birinden elli dırhemden fazlasını alamaz Çünkü ayn durumuna gelen malın üçte biri bu kadardır (150/3=50). Onun üçte bırı aşan vasiyeti (66.66-50=16.66 dırhem), Ebû Hanife (rh a)'ye göre, çarpım yoluyla (darben) ve başkası tarafından hak etme yoluyla (ıstıhkakan) geçersiz olur. O ancak üç pay alır (1 pay: 50/3=16.66 dirhem), dığer kendisine vasıyet yapılan kışı de ıki pay alır. Dolayısıyla malın üçte bırı aralarında beşe bölünmüş olur.

Eğer alacak (deyn) ikiyüz dirhem olsaydı da (toplam mal: 100+200=300 dirhem), vasiyet eden kişi bir kişiye aynın üçte birini (1/3), bır başkasına da alacağın

üçte bırını (1/3) vasiyet etseydi, aynın uçte biri sadece aynın üçte biri vasıyet edılen kışının olurdu Çünkü herbirinın vasiyeti belli bır mala bağlanmıştır ve onlar vasıyetlerını ancak o belli yerden hak ederler Bundan dolayı alacağın üçte bırı vasiyet edılen kışı, aynın uçte bırı vasiyet edılen kışiye aynın herhangi bır kısmında rakıp olamaz.

Eğer alacaktan ellı dırhem gelirse, bunu yüz dirheme katarsın (100+50=150 dirhem) Kendilerine vasiyet yapılan kişiler ancak bunun üçte bırından alır Kendılerıne vasıyet yapılan iki kişi bu mıktarı aralarında beş pay üzerınden paylaşırlar Çunku alacağın üçte biri vasiyet edılen kışi, üçte birden alacaktan ayn durumuna gelen mıktarın (50 dırhemın) hepsini alır Çünkü onun alacaktaki hakkı mırasçının hakkından önce gelir. Dolayısıyla o ellı dirhem (150/3=50) alır, ayn vasıyet edilen kişi ıse otuzüç dırhem ve bir dirhemın üçte bırini (100/3=33.33 dırhem) alır. Taksim beş pay üzerınden yapılmış oldu (1 pay: 16.66 dırhemdır. Bu durumda alacağın üçte biri vasiyet edilen kışının 50/16.66=3 payı, aynın üçte bırı vasıyet edılenın 33 33/16.66=2 payı olur). Ayn vasıyet edilen kişiye düşen yırmı dirhem (50/5=10x2=20) ona ayndan geldi. Diğer kendısıne vasıyet yapılan kişiye düşen otuz dırhem (50/5=10x3=30) ise alacaktan gelen mıktardan geldı.

Eğer malının üçte bırını (1/3) bır kişiye, alacağın uçte bırını de (1/3) bır başkasına vasıyet etmış olsaydı da alacaktan elli dirhem gelseydi, kendılerine vasiyet yapılan kişiler üçte bırı yarı yarıya bölüşürlerdi. Çünkü maldan ayn olan mıktar yüzellı dırhemdır (100+50=150). Malın üçte biri vasiyet edilen kışı ancak elli dırhem alır (150/3=50). Aynı şekılde alacağın uçte bırı vasıyet edilen kişı de alacaktan mal olduğu kesınleşen elli dirhemi alır (Çünkü tam hakkı. 200/3=66.66 dirhemdı). Dolayısıyla üçte bir aralarında ikiye bolünur (50/2=25'er dirhem). Fakat alacağın üçte biri vasıyet edilen kışı, payını –yirmibeş dirhem- alacaktan gelen mıktardan alır Sonra ondan kalan mıktarla ayn olan yüz dirhem (toplam· 100+25=125 dırhem), malın uçte bırı vasıyet edilen kişi ile mirasçı arasında beşe bölünür (1 pay: 125/5=25 dirhem, mirasçının hakkı dört, kendısıne vasıyet yapılan kişının hakkı bır pay olur) Çunku malın uçte bıri vasiyet edılen kışı mırasçının ortağıdır.

Vasıyet eden kişi, ayn ve deynın üçte birini (1/3) bir kişıye, alacağın (deyn) uçte bırını de (1/3) bır başkasına vasiyet etse de, alacaktan ellı dırhem gelse Ebû **[28/138]** Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre, bu ellı dırhem ayna katılır (toplam: 100+50=150 dırhem), ve bunun üçte bırı kendisine vasiyet yapılanlar arasında sekiz paya bolünür: Üç pay, alacaktan gelen kısımdan olmak üzere, kendısıne alacağın uçte bırı vasiyet edilen kışının, beş pay da ikısi ayndan üçü alacaktan gelenden olmak üzere dığer kendisine vasıyet yapılan kışının olur. Çünku kendılerine vasiyet yapılan kışılerın alacaktan gelen miktardaki –elli dırhem- hakları eşıttır Alacağın üçte bırı vasıyet edılen kışı, üçte birden ancak ellı dırhem alır (tam

hakkı: 200/3=66.66 dirhemdı). Ayn ve deynın üçte bırı vasıyet edilen kişi ise aynın ve alacaktan gelen miktarın üçte bırı olan seksenuç dirhem alır (100/3=33.33, 50+33.33=83.33). Bundan dolayı her onaltı dırhem ve bir dırhemın üçte ikisi (83.33-66.66=16.66 dirhem) bir pay kabul edilir: Alacağın üçte bırı vasıyet edılen kişinin hakkı üç pay (50/16.66=3), diğerının hakkı beş pay (83.33/16.66=5) olur. Dolayısıyla üçte bır aralarında sekize bölünmüş olur (1 pay: 50/8=6.25 dırhem). Alacağın üçte biri vasıyet edilen kişi kendisine düşen mıktarın tamamını (6.25x3=18.75 dırhem) alacaktan gelenden, ayn ve alacağın üçte bırı vasıyet edilen kışi ise kendısına düşen mıktarın beşte ıkısını (6.25x2=12.50 dırhem) ayndan, beşte üçünü de (6.25x3=18.75 dirhem) –her ıkı yerde kendısine yapılan vasıyet kadar- alacaktan almış olur.

Ebû Hanife (rh a)'nin görüşünün kıyasına göre ise, üçte bir aralarında üçe bölünür (1 pay: 50/3=16.66 dirhem): Üçte ikısı (16.66x2=33.33 dirhem) ayn ve deynin üçte biri vasıyet edilen kişinin, üçte biri de alacağın üçte bırı vasiyet edılen kişinindir. Bu huküm Ebû Hanife (rh a)'nın esas aldığı iki kurala dayanmaktadır. Bu kurallardan biri şudur: Bır yerde –burada ayndır- ıkı hak bır araya gelince, orada taksim münazaa yoluyla yapılır. Diğer kural ise şudur: mırasçılar onay vermediği takdirde vasiyetlerın üçte bırı aşan kısmı darben ve istıhkakan geçersiz olur Ebû Hanife (rh a) der ki Kendilerine vasiyet yapılan kişilerin alacaktan gelen mıktar üzerindekı çekışmeleri eşittir. Bundan dolayı alacaktan gelen mıktar aralarında ikiye bölünür (50/2=25'er dırhem). Aynın üçte biri (100/3=33.33 dirhem) ise, sadece ayn ve alacağın üçte bırı vasiyet edılen kişınindir. Dolayısıyla onun toplam hakkı ellisekız dırhem ve bır dirhemın üçte biri (25+33.33=58.33 dirhem) olur. Ancak bu mıktar ayn durumuna gelen miktarın üçte bırinden fazladır. Bundan dolayı onun hakkından üçte bırı aşan kısmı –sekiz dirhem ve bir dırhemin üçte biri (58.33-50=8.33 dirhem) düşülür. O üçte birden ancak ellı dırhem alabilir. Alacağın üçte biri vasıyet edilen kişı ıse yirmıbeş dirhem alır. Dolayısıyla üçte bir aralarında üçe bölünmüş olur (1 pay: 50/3=16.66 dirhem). Bunun üçte bırı –onaltı dirhem ve bır dirhemın üçte ikisi (16.6dirhem)- alacağın üçte bırı vasıyet edilen kışinın olup, tamamı alacaktan gelen miktardandır. Üçte ikisi ıse (16.66x2=33.33 dirhem), ayn ve deynin üçte bırı vasiyet edilen kişinin olup, yedide üçü (33.33/7=4.76x3=14.28 dirhem) alacaktan gelenden, yedıde dördü ıse (4.76x4=19.04 dirhem) ayn olan maldandır. Çünkü ona yapılan vasiyet her ıkı tür maldandır. Bu miktarın yirmibeş dirhemı alacaktan, otuzüç dirhem ve bir dirhemın uçte bırı (33.33 dırhem) ayndandı. Düştüğümüz miktar sadece bır yerden değil, pay oranında her ıki yerdendır. Bundan dolayı her iki yerden kendısine düşeni payı ölçüsünde almıştır.

Vasiyet eden kişi, yukarıdaki ıkı kişiyle bırlikte, bır başkasına da aynın üçte bırını vasıyet etse de, alacaktan hiçbir şey gelmese, aynın üçte biri aynın üçte biri vasıyet edilen kişı ıle ayn ve deynin üçte bırı vasiyet edilen kişı arasında ikıye

bölünür (100/3=33.33, 33.33/2=16.66'şar dirhem). Çünkü ikisinın ayndakı hakları eşittir.

Eğer alacaktan elli dirhem gelirse, Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'in görüşüne göre, toplam malın üçte biri kendilerine vasiyet yapılan kişiler arasında ona bölünür: Bunun üçü alacağın üçte bırı vasiyet edilen kişinin, ikısı aynın üçte bırı vasiyet edılen kişinın, beşi de uçüncü (ayn ve alacağın üçte bırı vasiyet edilen) kışınindır Çünkü alacağın üçte biri vasiyet edılen kişı elli dirhem, aynın üçte biri vasiyet edilen kişi otuzüç dirhem ve bir dirhemin üçte bırını (100/3=33.33 dirhem), ayn ve deynın üçte bırı vasiyet edilen kişi ise seksenüç dırhem ve bir dirhemin üçte birını (50+33.33=83.33 dirhem) alır. Her onaltı dırhem ve bir dırhemin üçte ikisi (16.66 dirhem) bir pay kabul edılırse, aynın üçte biri vasıyet edilen kişının hakkı ıki pay (33.33/16.66=2), alacağın üçte biri vasiyet edılen kişinin hakkı üç pay (50/16.66=3), dığerinin hakkı beş pay (83.33/16.66=5) olur. Sonuçta üçte bir kendilerine vasiyet yapılan kışiler arasında ona (2+3+5=10) bölünmüş olur. Herbırı kendisine düşen payı hakkı olan yerden alır.

Ebû Hanife (rh a)'nın görüşünün kıyasına göre ise, üçte bir kendilerıne vasiyet yapılan kışıler arasında on üçe bölünür: Ayn ve alacağın üçte bırı vasiyet edilen kişının altı, aynın üçte biri vasiyet edilen kişinin dört, alacağın üçte biri vasiyet edilen kişinin üç payı olur. Çünkü Ebû Hanıfe (rh a)'nin esas aldığı kurala göre, [28/139]
alacaktan gelen mıktar kendılerine alacaktan vasıyet yapılan kışıler arasında ıkiye bölünur Herbirının yirmıbeş dirhemi (50/2=25) olur. Aynın üçte biri vasiyet edilen kişi otuzüç dırhem ve bır dirhemın üçte birini (100/3=33.33 dırhem), alacağın üçte bırı vasiyet edılen kişi yırmıbeş dirhem (50/2=25)alır. Ayn ve alacağın üçte biri vasıyet edilen kışinin hakkı ise ellısekız dirhem ve bir dirhemın üçte bırı (25+33.33=58.33)dir. Ancak açıkladığımız nedenden dolayı ellı dirhemden fazlasını alamaz. Her sekız dırhem ve bır dırhemin üçte birını (8.33 dirhemı) bir pay kabul edersek, altı pay olan ellı dırhemin yarısı yirmıbeş dirhem üç pay (25/8.33=3), otuzüç dirhem ve bir dirhemin üçte bırı (33.33 dırhem) dört pay (33.33/8.33=4) olur. Sonuçta alacağın uçte biri vasiyet edilen kişinin toplam payı üç olup, hepsi de alacaktan gelendendir. Aynın üçte bırı vasiyet edilen kişının payları dört olup, hepsı de ayndandır. Üçüncü (ayn ve alacağın üçte biri vasiyet edilen) kişinın payları ıse altı olup, hakkı kadar hem ayndan hem de alacaktandır. Nıtekim bunu daha önce açıkladık.

Soru: Ebû Hanife (rh a) niçin aynın taksımında avl yolunu esas alırken, alacaktan gelen mıktarın taksiminde çekişme (münazaa, rekabet) yolunu esas almıştır. Halbukı ıkı yerde de vasıyet eden üçte bırı vasıyet etmiştir?

Cevap: Evet öyle. Ancak kendılerıne vasıyet yapılan kişilerin alacaktan gelen miktardaki vasiyetleri, başka bır malı –alacaktan gelmeyen kısım- göz önünde bulundurmadan yerine getirılmesinin mümkün olmaması bakımından zayıftır. Zayıf

vasıyetler ise -malın uçte bırını geçen vasiyette de olduğu gıbı-, çekişme yoluyla taksim edılır. Kendılerıne vasiyet yapılan kışılerın ayndakı vasiyetlerı ise kuvvetlıdır. Çünkü onun başka bır malı göz önünde bulundurmadan taksimı mumkun olur. Bundan dolayı onda avlı esas aldı

Eğer vasıyet eden kışı, onlardan bırıne ayn ve deynin üçte bırını vasıyet etmeyıp de malının üçte bırını mursel olarak (kesırli pay belirtmeyıp miktar belırterek) vasiyet etseydı, alacaktan hiçbir şey gelmeden önce ayn, malın üçte bırı vasıyet edilen kışi ile aynın üçte biri vasiyet edılen kişi arasında yarı yarıya sabit olurdu. Çünkü ikisinin de ayndakı hakları eşittir. Alacağın üçte bırı vasıyet edılen kişıye ayndan hıçbır şey yoktur Çünkü onun hakkının bulunduğu yerden hiçbir şey ayn durumuna gelmemıştır.

Eğer alacaktan ellı dırhem gelırse, Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'in göruşune göre, üçte bir kendılerıne vasiyet yapılan kışıler arasında sekize bölünür· Bunun ıkı payı ayn vasıyet edılen kışının, uçü malın üçte bırı vasıyet edilen kışınındir Çünkü aynın üçte bırı vasıyet edilen kişi üçte bırden otuzüç dirhem ve bir dirhemin üçte birini (100/3=33.33 dırhem) alır. Alacağın üçte bırı vasıyet edılen kışı de ayn durumuna gelen alacağın tamamını (50 dırhem) alır.

Sonra mal, mırasçılar ile aynın üçte bırı vasıyet edılen kişi, alacağın dörtte bırı vasıyet edılen kişi ve borçlu arasında altıyüz doksanaltı (696) paya bolünür Çünkü burada dortte bır vasıyet edilen kışının payları –onbeş pay- da hesaba katılır Malın üçte bırı ikıyüzaltmışsekiz pay (268 pay)dır. Malın üçte ıkısı ise bunun ikı katı -beşyüzotuzaltı pay (268x2=536)-dır. Sonra üçte bırden ödenmeyen mıktarın payları –yüzsekiz pay- çıkarılır Üçte bırden yüzaltmış pay (268-108=160) kalır. Bunu malın üçte ıkısıne katarsan altıyüzdoksanaltı pay (536+160=696) olur. Bunun kırkı -hepsi de ayn olan yüz dırhemden olmak üzere- aynın üçte bırı vasıyet edılen kişinin, yüzbeşı –hepsı de alacaktan gelen mıktardan olmak üzere- malın üçte biri vasıyet edılen kışının, onbeşı –hepsi yine ödenen mıktardan olmak üzere- alacağın dörtte biri vasiyet edilen kişinin (toplam 40+105+15=160 pay)dır. Geri kalanlar ise (696-160=536 pay) mırasçılarındır.

[28/140] Alacaktan dığer yüz dırhem de gelırse, malın tamamı sekizyüzkırk paya bölünür. Çünkü alacağın beşte biri vasiyet edılen kışının payları da hesaba katılır Çunku onun hakkının bulunduğu yer de ayn durumuna gelmiştir Malın üçte bırı ıkıyuzseksen pay (840/3=280) olur. Üçte ikisi bunun ıkı katı –beşyüzaltmış pay (280x2=560)-dır. Malın tamamı ise sekızyüzkırk pay (560+280=840) olur. Bundan kırk pay aynın üçte bırı vasiyet edilen kişinin, onbeş pay alacağın dörtte bırı vasiyet edilen kışının, yüzbeş pay en büyüğün, oniki pay alacağın beşte bırı vasıyet edilen kişının, yuzsekız pay en kuçüğündür (toplam: 40+15+105+12+108=280 pay) Bunlardan herbiri paylarını kendi yerlerinden alırlar. Kalan mal (840-280=560 pay) ise mirasçılarındır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a.) ise şöyle derler. "Alacaktan hıçbir şey gelmediği zaman ayn olan yüz dırhem, mırasçılar ile aynın üçte bırı vasiyet edilen kışı arasında üçyüz paya bölünür. Bundan yırmi pay aynın uçte biri vasıyet edilen kişının, kalan da (300-20=280 pay) mirasçılarındır." Bu gereksız bır uzatmadır. Çünku sorun üçyüzün yirmıde bırı –onbeş (300/20=15/1)- ile de çözülebılir.

Ebû Yusuf ve Muhammed'ın çözümünun açıklaması şöyledir: Taksım avl yoluyla olacaktır. Yüz üç, dört ve beşe bölünmüş, dolayısıyla yüz dırhem altmış pay (3x4x5=60) olmuştur Fakat dörtte bır ve beşte bir vasıyet edilenlerin hak sahıbi oldukları yer (alacak) ayn durumuna gelmedikçe bunların payları hesaba katılmaz. İki borçlu altmışar pay, aynın üçte bırı vasiyet edilen kışı yirmi pay alır. Dolayısıyla malın üçte bırı yüzkırk pay (60+60+20=140), üçte ıkisi de ikıyüzseksen pay (140x2=280) olur. Sonra borçluların hakkı çıkarılır. Gerıye aynın uçte biri vasıyet edılen kışının yirmi payı ile mirasçıların ikıyüzseksen payı kalır. Taksım üçyüz pay (280+20=300) üzerınden yapılır.

Bızim söylediğimiz kısa yol ıse şöyledır· Dörtte bir ve beşte bir vasıyet edilen kişilerin paylarının hesaba katılmayacağı anlaşılınca, ıkı borçlu yüzer dirhem, aynın üçte bırı vasiyet edılen kişı otuzuç dirhem ve bir dirhemın üçte bırini (33.33 dirhem) alır (toplam: 100+100+33.33=233.33 dırhem). Az olanı bir pay kabul edersen malın uçte bırı yedı pay (233 33/33.33=7), üçte ikisi de ondört pay (7x2=14) olur. Sonra borçluların hakkı duşülür. Aynın uçte bırı vasıyet edılen kişının bır payı, mırasçıların da ondört payı kalır. Aralarındaki taksim onbeş pay üzerinden olur.

Eğer alacaktan, dörtte bırı vasiyet edilen yüz dırhem gelırse, ayn olan yüz dirheme katılır (toplam: 100+100=200 dırhem) Sonra dörtyüzyirmibeş paya bölünür. Çünkü alacak yüz dirhemın dörtte biri vasiyet edilen kışının hakkı ayn durumuna gelmıştir. Aralarındaki taksim avl yoluyla olur. En çok alanın hakkı altmış pay, dortte bır sahıbının hakkı onbeş paydır Toplam yetmışbeş (60+15=75) olur. En küçüğün hakkı da altmış paydır. Toplam yüzotuzbeş pay (75+60=135) olur. Aynın üçte bırı vasiyet edilen kışinin hakkı yırmi paydır. Toplam yüzellibeş pay (135+20=155) olur kı bu, malın üçte bırıdir. Malın üçte ikisi ise üçyüzon paydır (155x2=310). Fakat borçlunun payı –altmış pay- düşülür. Üçte bırden doksanbeş pay (155-60=95) kalır. Bunu üçyüzona katarsan dörtyuzbeş pay (310+95=405) olur. Ayn aralarında bu pay üzerinden taksım edılır

Bizım söylediğimız kısa yola göre ise, dörtte vasiyet edilen kışi yırmıbeş dırhem, borçlulardan herbiri yüzer dırhem, aynın üçte bırı vasıyet edilen kışi otuzüç dirhem ve bir dirhemın uçte birını (33.33 dirhem) alır. Her yüz dirhem -üçe ve dörde bölündüğünden- onıkişer pay yapılır (1 pay: 100/12=8.33 dirhem). Aynın üçte bırı vasıyet edilen kışı dört pay (33.33/8.33=4), borçlulardan herbırı onıkişer pay (100/8.33=12) ve dörtte bir vasiyet edilen kışı üç pay (25/8.33=3) alır. [28/141]

Aralarında paylaşacakları üçte bır otuzbır pay (4+12+12+3=31), kalan üçte ıki ıse altmışiki pay (31x2=62) olur Sonra borçlunun payı düşülür. Üçte bırden ondokuz pay (31-12=19) kalır. Bunu altmışıkiye katarsan seksenbir pay (62+19=81) olur. Ayn aralarında bu pay uzerinden taksim edilır: Üç pay dörtte bır vasıyet edılenin, dort pay üçte bir vasiyet edılenin, onıki pay borcunu ödeyen borçlunun (toplam: 3+4+12=19), kalan ise (81-19=62 pay) mirasçılarındır. *el-Kitabu'l-Asl*'da bu sorunu bunun beş katı pay (62x5=310) üzerinden çözmüştür.

Eğer dığer yüz dirhem alacak da gelirse, malın tamamını beşyüzbir pay uzerinden paylaşırlar. Bu uzun yola goredir. Çunkü burada dörtte bir ve beşte bır vasıyet edılen kışilerın hakları da hesaba katılır. Hak sahıbi oldukları yerler ayn durumuna gelmiştır Ikı borçludan herbırı altmışar pay, beşte bir vasıyet edılen kışı onıki pay, dortte bır vasıyet edilen kışı onbeş pay, aynın üçte biri vasiyet edılen kışı yırmı pay alır. Vasiyetlerin tamamı yüzaltmışyedi pay (60+60+12+15+20=167) olur Bu malın üçte birıdır Malın ucte ikisı ıse bunun ıki katı –üçyüzotuzdort pay (167x2=334)-dır. Buna malın üçte birini katarsan beşyüzbır pay (334+167=501) olur. Mal aralarında bu pay üzerınden taksim edilir: Yırmı pay üçte bır sahıbının, onbeş pay dörtte bır sahıbinin, onikı pay beşte bir sahibının, altmışar pay da borçlularındır. Bunlardan herbırı paylarını kendı haklarının bulunduğu yerden alırlar Kalan paylar da mırasçılarındır.

Eğer vasıyet eden kışı, ikı borçludan herbırıne borçlarını, bır kişiye malının üçte bırini, bır başkasına da alacak (deyn) olan ikıyuz dırhemın dörtte bırını vasıyet etseydi, Ebû Hanıfe (rh a)'nın görüşünun kıyasına gore, ayn olan yuz dırhem mırasçılar ile malın üçte bırı vasiyet edılen kışı arasında beşyüzyetmış pay üzerinden taksım edilirdı· Doksan pay uçte bır vasiyet edilen kışının, kalan da (570-90=480 pay) mırasçılarındır. Çünkü alacak olan yüz dirhemlerın herbirinde üç vasiyet bır araya gelmiştir. Tamamı, üçte biri ve dortte bırı. Ebû Hanıfe (rh a)'ye gore buradakı taksım munazaa yoluyla (çekişme, rekabet) olacaktır. Herbir yuz dirhem -üçte bır ve dörtte bırı bulunan ve altıda bırının yarısı ikıye bölunebılen bır sayıya ihtiyaç duyduğumuzdan- yirmıdört pay (3x4x2=24) olur. Sonra şöyle deriz: En çok alanın (yüz dırhemin tamamı vasiyet edilen borçlunun) payları –onaltı pay- kendisine çekişmesiz olarak verılır. Üçte birle dortte bır arasındaki farkta –iki payda (24/3=8, 24/4=6, 8-6=2)- dörtte bir vasıyet edilenın münazaası yoktur. Dolayısıyla dığer ıki kişi (tamamı ve üçte bırı vasıyet edilenler) arasında ıkıye bölünur (2/2=1'er pay). Dörtte bırde –altı pay (24/4=6)- ise hepsinın münazaası eşıttır. Bundan dolayı aralarında uçe bolünür (6/3=2'şer pay) Borçlulardan herbırıne borçlarından ondokuzar pay verilmiş oldu. Dörtte bır vasiyet edilen kişının borçlulardan ıkişer pay, üçte bir vasiyet edılen kışının de uçer pay alacağı oldu. Yüz dırhemin üçte birinın dörtte bırı olan sekız pay uçte bir vasiyet edılen kişınindır Onun toplam hakkı onbır paydır. Ne var ki dörtte bır vasiyet edılen kışının vasiyetının yarısı hesaba katılmaz. Çünkü onun hak sahıbı olduğu yerden hıçbir şey ayn durumuna

gelmemiştır. Borçlulardan herbırı ancak ondokuz pay, uçte bir vasiyet edilen kişı de ondört pay alır. Payların toplamı elliikidir (19+19+14=52) Bu, malın uçte bıridir. Malın üçte ikisı ise yuzdört paydır (52x2=104, toplam· 104+52=156 pay). Ancak ıkı borçlunun payları –otuzsekız pay (19+19=38)- çıkarılır. Mırasçıların hakkı olan yüzdort pay ile üçte bir vasiyet edilen kışının hakkı olan ondört pay kalır (156-38=118). Bundan dolayı ayn olan yüz dırhem aralarında yüzonsekiz paya (104+14=118) bölunur: Ondort pay aynın uçte biri vasiyet edilenin, kalan da mirasçılarındır. *el-Kitabu'l-Asl*'da bu sorunu bızim andığımızın beş katı pay (156x5=780) uzerınden çözmuştür. Halbuki bu gereksiz bir uzatmadır (780/5=156/1) Sanki o bu çözümü daha önce geçen her yüz dirhemı altmış pay kabul etme esasına dayandırmıştır Fakat burada beşte bır vasiyet bulunmadığından ona ihtıyaç yoktur [28/142]

Eğer denilirse ki· Bu cevap doğru değildir. Çunku siz dedınız kı malın üçte bırı vasıyet edilen kişinin alacaktakı payı hesaba katılmaz Hak sahibi olduğu yer ayn durumuna gelmemiştir. Dolayısıyla onun alacaktaki payının hesaba katılmaması, sadece ayndakı payının hesaba katılması gerekirdi.

Cevap. Daha önce malın üçte bırı vasiyet edılen kişinın mırasçının ortağı olduğunu açıklamıştık. Bu sorunda mirasçıya zarar gelmemesı ıçin, borçluların ve mırasçıların alacaktaki hakları olan payların hesaba katılması gerekmiştır Malın üçte bırı vasıyet edilen kişinin hakkının hesaba katılması ise, onların hakkının hesaba katılmasının zorunlu bir sonucudur. Alacağın dortte biri vasiyet edılen kişinin hakkının hesaba katılmasında ıse bir zorunluluk yoktur. Bundan dolayı taksim açıkladığımız pay üzerınden olur.

Eğer alacak olan ikıyüz dirhemden yüz dirhem gelırse, ayna katılır (toplam· 100+100=200 dırhem) Sonra bu mal mirasçılar, malın uçte biri vasiyet edilen kişı, alacağın dortte bırı vasiyet edilen kişi ve onu ödeyen borçlu arasında yedıyüzonbeşe bolünür Bu sorun da, daha once açıkladığımız şekılde, bunun beşte bırı kadar pay (715/5=143) uzerınden de doğru olarak çözülebilir: Buradaki taksımde alacağın dortte biri vasiyet edilen kışının, ödenen alacaktakı hakkı olan paylar –ikı pay- ile onu odeyen borçlunun hakkı olan ondokuz pay da hesaba katılır. Bu ikisı yirmibir pay (2+19=21) eder. Diğer borçlunun hakkı ondokuz pay eder. Toplam kırk pay (21+19=40) olur Malın üçte bırı vasiyet edilen kişinin hakkı ondört paydır. Toplam ellidört pay (40+14=54) olur. Bu, malın üçte biridır. Malın üçte ikisi ise bunun iki katı olup, yuzsekiz paydır (54x2=108, toplam: 108+54=162 pay). Borcunu ödemeyen borçlunun payı –ondokuz pay- uçte birden duşulür. Otuzbeş pay (54-19=35) kalır. Bunu yuzsekıze kattığın zaman yüzkırküç pay (108+35=143) olur. Ayn durumuna gelen mal aralarında bu pay üzerinden taksım edılir· Dörtte bir vasıyet edilen kişinin iki pay, borcunu odeyenin ondokuz pay, uçte bır vasıyet edilen kişinın ondort payı olur (2+19+14=35). Kalan paylar (143-

35=108) mirasçılarındır. *el-Kitabu'l-Asl*'da bu sorunu bizim andığımızın beş katı pay (143x5=715) üzerinden çözmüştür.

Eğer diğer yüz dirhem alacak da gelirse, sorunun çözümü açıkladığımız şekildedir: Dörtte bir vasiyet edilen kişinin bu yüz dirhemdeki hakkı da hesaba katılır. Bu durumda malın üçte biri ellialtı pay, üçte ikisi yüzonıkı pay (56x2=112) olur. Malın tamamı ise yüzaltmışsekiz pay (112+56=168) eder. Ondort pay dörtte bir vasiyet edilen kişinın, kalanı da (168-14=154) mirasçılarındır. *el-Kitabu'l-Asl*'da bunu bizim andığımızın beş katı pay üzerinden çözmüş, paydayı sekizyuzkırk pay (168x5=840) yapmıştır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'e göre ise, alacaktan hiçbir şey gelmediği zaman mirasçılar ile yüz dirhemin üçte biri vasiyet edilen kişi, ayn olan malı yedi pay üzerinden bölüşurler. Çünkü alacağın dörtte biri vasiyet edilen kişinin hak sahibi olduğu yer ayn durumuna gelmedikçe onun vasiyetı hesaba katılmaz. Fakat borçlulardan herbırı malın uçte bırından yüz dırhem alır. Malın üçte biri vasiyet edilen kışı de malın uçte bırını –bu da yüz dirhem (300/3=100)- alır Dolayısıyla üçte bır aralarında uçe bölünür. Malın uçte bırı üç pay olunca, üçte ikısı altı pay (3x2=6) olur (toplam: 3+6=9 pay). Sonra borçluların payı düşülür Üçte bır vasiyet edilenin bır payı ile mirasçıların altı payı kalır (3-2=1+6=7). Sonuçta ayn olan yüz dırhem yedıye bölünmüş olur (1 pay: 100/7=14.27 dırhem)

Eğer ikiyüz dırhem alacağın yüz dirhemi gelirse, o da ayn olan yüz dirheme katılır (100+100=200 dırhem) ve aralarında yüzbeş paya bölünür. Çünkü dörtte bir
[28/143] vasıyet edilen kişinin alacaktan gelen yuz dirhemdeki vasiyetine de ıtibar etmek gerekmış ve herbir yüz dırhem uçte ve dörde bölünmüştür. Her yüz dırhem onıkı pay (3x4=12) kabul edilır. Borçlulardan herbıri onıki pay, malın üçte biri vasiyet edilen kişi onikı pay, dörtte bir vasıyet edılen kişi ise üç pay alır. Dolayısıyla üçte bir aralarında otuzdokuz paya (12+12+12+3=39) bölünür. Malın üçte ıkisı ise yetmişsekız pay (39x2=78) eder. Ne var ki borcunu ödemeyen borçlunun payı –onikı pay- düşülür, üçte birden yirmiyedi pay (39-12=27) kalır. Bunu yetmişsekıze kattığın zaman toplam yüzbeş pay (78+27=105) olur. Bundan dolayı aynın taksimi aralarında bu pay üzerınden olur (1 pay: 200/105).

Eğer dığer yüz dirhem alacak da gelırse, malın tamamı (200+100=300 dirhem) aralarında kırkıki paya bölünür. Çünkü alacağın dörtte bırı vasıyet edılen kişı ikiyüz dirhemin dörtte bırını –elli dirhem (200/4=50)-, borçlulardan herbırı yüz dırhem ve malın üçte bırı vasıyet edilen kişi de yüz dırhem (300/3=100) alır Her elli dirhemi bir pay yaparsan, vasıyetler yedi pay (50+100+100+100=350/50=7) olur. Bu, malın üçte biridir Malın üçte ikısi ise bunun ikı katıdır (7x2=14 pay). Malın tamamı yırmı bır pay (7x3=21) olur Bır pay dörtte bir vasiyet edılen kışınındır. Ancak bunun yarısı borçluların ödedığı mıktardandır. Bundan dolayı hesap iki katına çıkarılır. Taksım kırkiki paydan (21x2=42, 1 pay: 300/42=7.14 dirhem)

yapılır· İki pay dortte bir vasiyet edılenın, dörder pay borçlularındır. Bu payları (2+4+4=10) kendı haklarının bulunduğu kısımdan alırlar. Sonra kalan mal (42-10=32 pay), mırasçılar ıle malın uçte bırı vasıyet edilen kışı arasında sekız paya bölünür Çünkü mırasçıların hakkı yirmisekiz pay, uçte bır vasıyet edilen kışının hakkı dört paydır Her dört payı bır pay kabul edersen mirasçıların hakkı yedı pay (28/4=7), üçte bır vasıyet edilen kışının hakkı bir pay (4/4=1) olur. Bundan dolayı Muhammed (rh a), "aralarındakı taksım sekız pay uzerınden olur" demıştır

Bir kışının yüz dirhem aynı, iki kişiden de -herbirinden yüz dırhem olmak üzere- ıkiyüz dırhem alacağı olsa (toplam: 100+100+100=300 dırhem), bir kışıye malının üçte bırını (1/3), borçlulardan herbırıne de dığer borçludakı alacağını vasıyet etse, aynın üçte biri üçte bir vasiyet edilen kışinin, üçte ikisı de mırasçıların olur. Çünku burada borçluların vasiyetleri hesaba katılmaz. Herbırının hakkı dığerının zimmetındedir. Bir kısmı ödenmek suretıyle ayn durumuna gelmedıkçe, başka yabancı birine yapılmış vasıyet gibı, borçlunun ondaki vasıyetı hesaba katılmaz. Dolayısıyla nakıt olan yuz dırhem sadece mirasçılar ıle üçte bır vasiyet edilen kışi arasında üçe bölunür

Eğer bu ıkiyüz dırhem alacaktan yüz dirhem gelirse, nakit olan yuz dirheme katılır. Ebû Hanıfe (rh a)'nın gorüşüne göre, mirasçılar, üçte bir vasıyet edılen kişi ve kendısine henüz odenmeyen yüz dırhem vasıyet edılen borçlu arasında otuzsekiz paya bölünur Çünkü ikıyüz dırhemden bırı (100 dırhem) ayn durumuna gelince, bu yüz dırhem kendisine vasiyet edılenin vasıyetını hesaba katmak gerekti. Bunun zorunlu bir sonucu ıse, diğer yüz dırhem kendısıne vasıyet edilen borçlunun vasıyetının de hesaba katılmasıdır. Çünku borcunu odemeyen borçlu vasiyetteki payını alamaz Onun hakkından fazla borcu vardır O halde onun hakkını borcundan alması sağlanır. Bunu anladıktan sonra derız kı: Alacak olan her yüz dırhem altı pay olur. Bundan bır pay münazaa (çekışme) yoluyla üçte bır vasiyet edılen kışının, beş pay da o yüz dırhemin vasiyet edildiği borçlunundur Ayn olan yüz dirhemden ıkı pay üçte bır vasıyet edılen kışınındır. Vasıyet paylarının toplamı ondort pay (1+5=6x2=12+2=14) olur ki bu, malın üçte bırıdır Üçte ıkısı yirmisekız pay (14x2=28) eder Malın tamamı kırkiki pay (14x3=42) olur. Ne var kı borcunu ödemeyenın payı –beş pay- duşülur. Otuzyedı pay (42-5=37) kalır. Ayn (200 dirhem) buna bölünür: Bunun beş payı borcunu odeyen kişinindir. O bu beş payı, diğer borçluya verılen hakkına bedel olarak, kendı ödediği yüz dırhemden alır. Kalan mal ıse (37-5=32 pay), mırasçılar ıle uçte bır vasıyet edılen kışı arasında sekıze bölunür. Çünkü mırasçıların hakkı yırmısekız pay, üçte bır vasıyet edilen kışının hakkı dört paydır Her dört payı bır pay yaparsan aralarındakı taksim sekız pay üzerınden olur (32/4=8/2). [28/144]

Eğer bu ikiyüz dırhem alacağın bırınden sadece ellı dırhem gelırse, o da nakıt olan yüz dirheme katılır (100+50=150 dirhem). Sonra mırasçılar ile üçte bır vasiyet

edilen kışı, bu yüzellı dirhemi aralarında uçe bolerler Çünkü burada borçlulara yapılan vasiyetler hesaba katılmaz. Çunku herbirının kendi hakkı ve fazlası kadar borcu vardır. Dolayısıyla ıkısine de ayndan bır şey verilmez Onlara yapılan vasiyet, onlardan bırinin hakkı ayn durumuna geldiği ıçın hesaba katılıyordu. Halbuki burada öyle bır şey olmamıştır. Borçluların vasıyetlerının hesaba katılmayacağı ve malın üçte bırı vasıyet edılen kişinin mırasçının ortağı olduğu sabit olunca - borçlulardan bırı yüz dırhemden kendı payını aşan mıktardakı borcunu ödemedıkçe-, ayn durumuna gelen mal onların (mırasçılar ile uçte bır vasıyet edilen kışının) arasında üçe bölünür (Iki pay mirasçıların, bır pay kendisine vasıyet yapılan kışinin olur). Borçlunun kendı payı kadar borcu kalıp, o da payını alınca, bu, borcunun tamamını ödemesiyle eşıt kabul edılır. Bu durumda da taksim yukarıda açıkladığımız gıbı otuzyedı pay üzerınden olur.

Bu sorunda Ebû Yusuf ve Muhammed (rh a)'in görüşleri, bir husus dışında, Ebû Hanife (rh a)'nin görüşu gıbıdır. Bu husus ise şudur: Borçlulardan bıri borcunu ödedığı zaman, onlara göre, ayn durumuna gelen mal aralarında sekıze bölünür. Bunun bır payı borcunu odeyenindir Çünku borçlulardan herbiri yüz dırhem alır Üçte bir vasiyet edilen kışı de öyle. Dolayısıyla üçte bir aralarında üçe bolünür. Malın üçte ikisi ise altı paydır (3x2=6, malın tamamı: 3x3=9 pay). Ne var ki borcunu odemeyenın payı düşülür ve ayn olan mal dığerlerı arasında sekız paya (9-1=8) bolünür Bır pay borcunu ödeyenindir. O bunu -eğer yüz dirhemin tamamını ödedıyse- diğer borçlunun zımmetında bulunan hakkına bedel olarak alır. Eğer borcundan bır mıktar kaldıysa ve o kalan mıktar hakkından fazla değılse, hakkıyla borcu bırbirının yerıne sayılır. Sonra kalan mal uçte bır vasıyet edilen kışı ile mırasçılar arasında hakları ölçüsünde yedıye bolunur· Yedıde biri üçte bir vasıyet edılen kışının, yedıde altısı da mırasçıların olur.

Allah doğruyu daha ıyı bilir.

KİŞİNİN BAZI MİRASÇILARINDA BULUNAN BELLİ MAL (AYN, NAKİT) VE ALACAĞI VASİYETİ

Bır kımsenın yüz dirhem nakıt parası ve iki oğlundan bırısında yüz dırhem alacağı olsa ve üçuncu bır kışı lehıne uçte bır vasıyette bulunsa, sonra olse ve mırasçı olarak sadece ıkı oğlu, mal olarak da sadece ıkı yuz dırhem bıraksa, bu durumda lehine malın uçte bırı vasiyet edilen kişi nakit olan yüz dırhemin yarısını hak eder

Bu meselenın açıklamasında (tahrıcında) ıki yol vardır.

[28/145] a) Lehıne üçte bır vasıyet edilen kışı mırasçının ortağıdır ve onun hakkı bır pay, vasıyet edenın ikı oğlunun hakkı da ikı paydır. Ancak borçlu olan bu